Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

22 SEP 2012

ROȘU, GALBEN ȘI ALBASTRU

ROMAN DE

ION MINULESCU

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

CVLTVRA NAȚIONALĂ

BIBLIOTECA „ASTREI"
(Asociațiunea pentru l.l. rom. și cultura poporului rom. din)
Centrala Sibiiu.
Nr. 25631

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

1964
1969 1
1984
91

ION MINULESCU
ROȘU, GALBEN
ȘI ALBASTRU
S'A EDITAT
ȘI TIPĂRIT
DE CVLTVRA
NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI 1924

Drepturile rezervate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

LUI

DUMNEZEU

CARE NE-A PURTAT DE GRIJE

LUI

MIHAI VITEAZU

CARE A ÎNCERCAT PRIMA ÎNTREGIRE A NEAMULUI ROMÂNESC

ŞI

MIE INSU-MI

CARE AM SCRIS CELE CE URMEAZĂ

I. M.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ah! Que le monde est grand à la clarté des lampes!...
Aux yeux du Souvenir que le monde est petit!

CHARLES BAUDELAIRE

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

SOL, SOL, SOL, MI BEMOL...
FA, FA, FA, RE!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

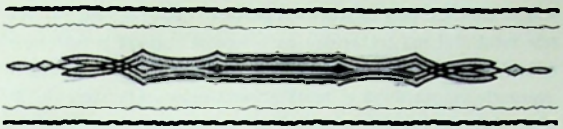

ARCUŞELE se cabrară pe coarde ca o turmă de girafe sălbatice, prinse într'o plasă de sârmă ghimpată şi spaima lor răsună ca nişte lovituri surde în poarta îmblânzitorului de bestii umane şi note muzicale. Albastru şi multiplicat ca fumul pipelor pe sfârşite, ecoul abecedarului simfonic sbură din cutiuţele de lemn, drept în sus, ca sufletul sinucişilor cu dinamită. Odată ajunse în tavanul roş-pompeian al Ateneului, toate aceste fire imaginare se îndoiră ca nişte undiţe, la vederea cărora delfinii de aur îşi încovoiară spinarea şi spaima lor se contopì cu spaima arcuşelor din orchestră, care de data asta rămăseseră inerte ca gâturile unor girafe împăiate. Şi se făcù tăcere... In sala Ateneului nu mai erà nimeni. Dispăruse şi orchestra şi publicul. Un singur auditor mai rămăsese în fotoliul 49. Eram eu. Şi peste mine cupola edificiului cobora vertiginos ca un balon sferic, incendiat în spaţiu de un trăsnet. Voiam să ţip; dar cu un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

singur țipăt nu poți înlătură un pericol. Voiam să fug, dar brațele fotoliului mă înlănțuiau ca o femeie stupidă și sentimentală. Undițele albastre prinseseră delfinii galbeni și gipsul decorativ trăgeà după el toată această minusculă mare de flacări. Spectacolul erà grandios și deprimant. Cataclismul se mutase de data asta în spațiu și afară de mine singur, în spațiu nu mai există decât roșu, galben și albastru...

. . . . . .

Mă deșteaptă vocea proprietăresei care în timpul visului, îmi bătuse în ușă, parodiind fără să vrea începutul simfoniei a V-a.

Erà grăbită și speriată. Se întâmplase oare ceva neobișnuit?... De când se începuse războiul, obișnuința cotidiană se schimbase și ea după prescripțiile stării de asediu.

Sar jos din pat și mă uit la ceas. E ora două și jumătate, sau, după orarul oficial, paisprezece și jumătate. E ziuă dar. In odaia mea însă, e întuneric. Ferestrele sunt căptușite cu hârtie albastră, precauțiune inutilă contra Zepellinului care vizità Bucureștii numai noaptea.

Aprind lumina electrică și deschid ușa. D-na Charlota Grümberg, dă buzna în odaie și se repede să deschidă fereastra.

— Ce e? Ce s'a întâmplat?

— Ceva teribil.

— Ard Bucureștii?... L'au aprins bombele incendiare?

— Ai să vezi, ai să vezi... Poftim, privește...

Și din cadrul ferestrei, mai agitată ca a șaptea nevastă a lui Barbă-Albastră, d-na Grümberg se apleacă spre stradă, lungindu-și gâtul în direcția pieții Sfântul Anton.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Spune dacă ai mai văzut aşă ceva... Mai mare ruşinea!... O să râdă de noi ofiţerii aliaţi...

Curios, mă apropii de ea, privesc în stradă şi par'că nu-mi vine să cred ochilor. Revolta proprietăresei mele, eră în parte justificată.

Mai mulţi gardişti şi comisari de poliţie asaltează magazinele de pe strada Carol, smulgând drapelele naţionale pe care nu ştiu de ce, negustorii le arboraseră peste tot, ca la 10 Maiu. Intreaga stradă nu e decât o vastă agitaţie de roşu, galben şi albastru. Celelalte colori aproape nu mai există. Se aud ţipete şi chiar înjurături. Din când în când, se sparge şi câte un geam. Nedumerirea unora măreşte revolta altora. Mulţimea anonimă începe să umple strada. Un tramvai cu cai, s'a oprit în faţa Poştei şi nu mai poate înaintă. Conductorul strigă şi sună clopotul disperat. Ferestrele s'au deschis peste tot. In cadrul lor, capetele femeilor speriate se agită confuz ca un cârd de gâşte care te ameninţă dela distanţă. Balcoanele sunt tixite. Toată lumea se întreabă cu privirea, cu gestul şi cu vorba. Dar autorităţile poliţieneşti, fie că nu vor să dea nici o lămurire, fie că nu cunosc nici ele cauza pentru care li s'a dat ordin să curăţe oraşul de tricolorul naţional. Nimeni nu ştie de ce şi pentru ce...

E de ajuns să arunci însă o singură piatră în baltă, ca orăcăitul broaştelor să tacă pe dată...

Din dealul Mitropoliei, primul dangăt de clopot se rostogoleşte peste oraş, greoiu şi resemnat ca un tren de marfă ce s'ar fi prăbuşit într'o prăpastie. Urmează apoi altele şi altele tot mai dese. Odată cu ele, ţignalele gardiştilor săgetează somnolenţa văzduhului cu impertinenţa lor de femei isterice.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe măsură ce semnalele de alarmă măreau cacofonia acestui duet lugubru, strada Carol se goleă tot mai grabnic de mulțimea curioșilor care o invadase câteva minute mai 'nainte. Gloata compactă se topiă ca o pastilă de sublimat corosiv într'un lighean cu apă fiartă. Cât ai clipi din ochi, în stradă nu mai rămăsese nimeni. Cetățenii anonimi și reprezentanții forței publice, intraseră par'că în pământ. Tramvaiul cu cai dispăruse și el. Balcoanele păreau acum niște colivii goale, iar ferestrele căptușite cu hârtie albastră, pleoapele unor călugărițe în rugăciuni. Vitrinele magazinelor se îndoliară și ele sub carapacele obloanelor de tinichea și hârșâitul lor de ferestrău, însângeră par'că și mai mult rănile nevindecate încă, ale orașului.

Cinci minute mai târziu, pe stradă nu mai rămăsese decât bucăți răzlețe de stofă tricoloră, sfâșiată din drapelul național: Roșu... Galben... și Albastru!...

Aeroplanele dușmane veneau să bombardeze iar București...

*

Inchid fereastra și cu prestanța exagerată a unui erou de operetă, încerc să-mi liniștesc proprietăreasa care a început să tremure.

Relațiile dintre mine și d-na Charlota Grümberg sunt de așa natură, că în prima săptămână după ce m'am mutat la dânsa, i-am zis «Coană Lotty» iar după alte trei zile «dragă Lotty». D-na Grümberg este o văduvă de treizeci și patru de ani, socotiți după vârsta d-rei Viki, singurul ei copil, care a împlinit cincisprezece ani în ziua declarării războiului. Are părul galben auriu ca tărâțele de lemn, fața rumenă ca o turtă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dulce spoită cu sirop de zahăr ars, ochii albaştri ca sticlele de apă gazoasă, nasul scurt şi insinuant cu nările vizibile ca două lanterne de automobil şi buzele cărnoase, obraznice şi răsfrânte ca ghizdurile unei fântâni. E înaltă, corpolentă, solidă şi totuş, admirabil proporţionată. Braţele ei albe şi generoase aşteaptă par'că să te prindă ca un colan de salvare, într'un naufragiu pe mare, iar degetele argintii şi roze, par două legături de sparanghel pe taraba unui negustor de legume. Picioarele fine şi delicate suportă cu graţia unor socluri minuscule pulpele stilizate ca două coloane clasice, pe cornişa cărora, frontonul şoldurilor elastice şi nervoase, completează architectura minunată a acestui templu femenin destinat cultului profan.

Lotty are, ca sălbaticii din Africa centrală, preferinţe numai pentru lucrurile care i-au violentat atenţia. Ii place cinematograful, caramelele de ciocolată, esenţa de roze şi pantofii americani cu tocul drept şi scurt-probabil o veche obsesie moştenită dela bărbatu-său, care erà reprezentantul fabricilor «Walk Over», «Hanan» şi «Edwin Klapp».

Pe mine mă iubeşte fiindcă seamăn (deşi nu am în vine nici un strop de sânge semit) cu un văr al ei, pe care l-a iubit la nebunie când era fată mare. N'a putut să-l ia de bărbat însă, fiindcă văru-său era violoncelist şi nu câştigà îndeajuns. Din cauza asta, Mauriciu Polak s'a sinucis chiar în ziua nunţii ei cu Solomon Grümberg. Şi bărbatu-său, care era bogat şi iertător, a reuşit s'o vindece mai repede de cum şi-ar fi închipuit, de amintirea vie a primului ei amor defunct.

Când m'a văzut pe mine însă, a tresărit din nou ca şi cum s'ar fi găsit faţă în faţă cu mortul de acum şaptesprezece ani. Când am întrebat-o de preţul odăii, a închis ochii, s'a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sprijinit de speteaza unui scaun şi cu vocea bemolată ca un tremolo de violoncel (bine înţeles) mi-a răspuns oftând:

— Cât vrei să-mi dai d-ta...

M'am mutat fără să ştiu cât am să plătesc şi de trei ani, preţul odăii mele a variat după dispoziţia sufletească a fiecărui din noi. Lotty e o femeie ideală. Eu o iubesc fiindcă e caldă şi dulce ca o ceaşcă de ciocolată cu frişcă.

*

Aeroplanele duşmane sburau acum pe deasupra casei noastre. Le auzeam mârâitul motoarelor ca preludiul unui lătrat de câine. Bateriile noastre antiaeriene îşi înteţeau bubuiturile. Dela începutul războiului însă, nici un aeroplan duşman nu fusese doborît, nici unul nu fusese scos din luptă. Câte veneau, atâtea plecau. Era o distracţie macabră, la care cei de sus, nu luau parte decât ca spectatori inviolabili şi aproape chiar invizibili. Blestemul celor de jos nu-i puteă nici ajunge, nici emoţionă. Şi spectacolul acesta se repetă în fiecare zi, cu o precizie exasperată, la aceeaş oră, cu acelaş număr de bombe aruncate asupra oraşului şi cu aceeaş inutilă intervenţie a obuzelor româneşti, fabricate în arsenalele apărării noastre naţionale. Tragedia noastră cotidiană se banalizase într'atât, că publicul începuse cu timpul să râdă ca la o piesă de Caragiale.

Simt că Lotty e supărată pe mine. Eu nu mă ştiu vinovat cu nimic. Dar mai ştiu că de câte ori este supărată pe mine, Lotty are perfectă dreptate. Sunt un incorigibil. Iubirea femeilor îmi deviază acul busolei sufleteşti. La mine steaua polară, s'a mutat în hemisferul austral. Când e supărată, Lotty

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scrâşneşte din dinţi şi îşi presează buzele ca nişte Dardanele în miniatură. De data asta, Arhipelagul nu-şi mai amestecă apele cu Marea de Marmara.

— De ce eşti supărată, Lotty?

— Şi de ce n'aşi fi?...

— Te plictiseşte războiul?

— Ce am eu cu războiul!...

— Ţi-i frică de bombe?

— Par'că frica te păzeşte de moarte!...

După câteva duzini de întrebări şi răspunsuri în felul celor de mai sus, reuşesc să aflu că azi dimineaţă, pe când dormeam, m'a căutat o femeie acasă. Pentru prima oară, o femeie vine la mine acasă. De trei ani, sin- -a femeie care intră în odaia mea, e Lotty. Cu celelalte mă întâlnesc la cafenea, la redacţie, la hotel sau la ele acasă. Sunt curios să ştiu cine a fost.

— N'a spus cum o chiamă?

— A spus că ştii tu cine este.

— Şi cum erà? Tânără, bătrână?...

— Iaa!... o biată fetiţă... o mucoasă!... A spus că este elevă la conservator.

Dela conservator cunoşteam poate zece eleve, nu una singură. Lotty însă, nu-mi dă răgaz s'o ghicesc.

— Ea, a spus... Dar cine poate şti dacă este aşà?... Mie mi-a făcut o impresie foarte proastă. Aşa eleve de conservator, nu se găsesc decât pe la bariera Moşilor...

Mă jur că nu mi-am dat întâlnire acasă cu nici o femeie, că dintre elevele dela conservator nu cunosc decât pe sora unui coleg de redacţie care dealtfel, este logodită cu un ofiţer de pe frontul de Nord, şi care probabil a şi plecat din Bucureşti în Moldova ca să fie mai aproape de el.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ne împăcăm după un anume protocol pe care de trei ani, îl respectăm cu sfințenie. Ce femeie delicioasă e Lotty!... Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o chiflă rumenă, abia scoasă din cuptor!...

După ce s'a convins că fusesem străin de vizita elevei de conservator, mi-a destăinuit mica ei răzbunare.

— Când mi-a spus: Vreau să vorbesc cu d-l Mircea Băleanu, mi-a râs în față ..

— Și tu ce-ai făcut?

— Ce să fac?... Par'că puteam s'o bat!... I-am răspuns: Nu mai stă aici d-ră dragă... s'a mutat de frica bombelor mai spre mahala...

*

In momentul acela, sirenele fabricelor începură să sune mai răgușite ca olifantul lui Roland la Roncevaux. Aeroplanele dușmane își făcuseră obișnuita plimbare de după amiază și plecaseră. Orașul începeà să-și trăiască iar parodia vieții impusă de înaltele rațiuni de Stat.

La ora patru, trebuià să fiu la biuroul cenzurii, unde guvernul adăpostise câțiva din intelectualii cei mai de seamă ai țării. Intelectual însemnà: scriitor, ziarist, artist plastic, muzicant, actor, profesor, advocat, doctor și la nevoie chiar militar activ. Eu unul întruneam aproape toate titlurile și calitățile cerute unui bun cenzor — eram scriitor, ziarist, advocat și pe deasupra, prieten bun cu ministrul instrucțiunei publice, șeful cenzurii. Biuroul cenzurii ca și «Marele» sau diferitele alte Cartiere mai mici ale armatei, serveau de refugiu dezertorilor cu «bilet de voie». Aici se găsià cea mai mare parte din animatorii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indri1901-1932

războiului, din vremea neutralității. Era natural deci ca Statul să se îngrijească de soarta acestor superbi vizionari, pe care aurul german nu-i putuse conrupe.

Cei care propovăduisem intrarea în acțiune pentru întregirea neamului, ne îndeletnicim acum cu cea mai calmă și stupidă dezagregare a propriei noastre ființe. Deslipim plicurile și cetim scrisorile ce nu ne sunt adresate nouă. Profanăm toate podoabele sanctuarelor sufletești : dragostea celor care se cheamă, curiozitatea celor care se caută, nerăbdarea celor care se așteaptă și nedumerirea celor care se chinuesc. Fiecare din noi, este un fel de bărbier al Regelui Mydas care a descoperit niște noi urechi de măgar, necunoscute încă marelui public. Nimeni nu-și poate însă potoli mâncărimea de limbă. Și trestiile vorbărețe, cresc peste tot — pe străzi, prin cafenele, prin biurouri, prin tramvaie și chiar pe front.

Mă simt obosit. N'am dormit toată noaptea. Am jucat pocker cu colegii dela cenzură. Până pe la miezul nopții, eram în pierdere și nu puteam plecă. După miezul nopții, eram în câștig și iar nu puteam plecă. Când se lumină de ziuă, am vrut să plec, dar nu mi-am găsit biletul de liberă circulație. Dela pocker ne-am dus cu toții direct la biurou. Nu știu ce-au făcut ceilalți. Eu însă pe la ora zece, m'am făcut bolnav și-am venit acasă, să mă culc. Dacă nu mă deșteptă Lotty, puteam dormi până seara. Aș fi pierdut însă spectacolul din stradă și poate că visul meu s'ar fi desfășurat în decorul altor colori decât cele naționale.

In sală mă întâlnesc cu d-ra Viki. Fata seamănă cu mama la păr, la ochi, la nas și la gură. Cu timpul probabil că are să semene și la corp. Dela tată-său n'a moștenit decât obrajii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pistruiați și încăpățânarea omului de afaceri, de a nu renunță la nimic din ce și-a pus în gând.

Cu d-ra Viki sunt în veșnică ceartă. Am prins-o de câteva ori, uitându-se prin gaura broaștei. Nu știu pe cine spionează — pe mine sau pe mamă-sa? Copiii au simțurile mult mai desvoltate ca oamenii maturi. Bănuește oare ceva, sau este o simplă deprindere de copil prost crescut? Dacă ar avea mai mult decât cincisprezece ani, curiozitatea ei m'ar încântă poate. Cum însă nu-i dau nici o atenție, mă simt oarecum jenat când trebuie să-i ascund prezența mamă-sei în odaia mea. Când îi aduc bomboane englezești, strâmbă din nas ca și cum i-aș da să mânânce chinină, iar mărțișorul pe care i l-am dat anul acesta, după ce a trecut luna Martie și l-a legat la piciorul stâng pe sub ciorap. Poate că d-ra Viki este un copil precoce. Lotty însă, crede că toate aceste mici extravaganțe, sunt influența pensionului. Dar pensioanele s'au închis odată cu declararea războiului și Viki își continuă acum studiile acasă, cu Lotty și cu mine.

Mi-aduc aminte de un principiu biologic: «Necesitatea creează organul». Dacă Lotty n'ar fi avut o fată, eu nu aș fi făcut niciodată pe profesorul de istorie și dacă Viki n'ar fi avut numai cincisprezece ani, profesorul n'ar mai fi fost poate, chiriașul mamii sale.

— Bonjour Viki.

— Bonjour Mircea.

— Cum stăm cu istoria?

— Am ajuns la lupta dela Nicopole.

— Unde creștinii au fost bătuți de Turci?

— Fiindcă Mircea Basarab și-a trădat aliații...

Răspunsul d-rei Viki mă plesnește ca un bulgăre de zăpadă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drept în frunte. Nu cumva eleva începuse să știe mai multă istorie decât profesorul?...

O mângâi în treacăt și mă grăbesc să cobor în stradă. In poarta casei însă, mă așteaptă o nouă surpriză. Agenții unui biurou de pompe funebre, țintuesc tocmai o perdea de doliu pe echisonul căreia cetesc inițialele numelui meu: M. B. Nu-mi vine să cred ochilor. Dacă la București poți avea într'o singură zi numai, atâtea surprize, ce trebuie să fie oare pe front?...

Mă apropii timid de unul din cioclii și-l întreb:

— Cine a murit, vă rog?

— Un domn deaici, de sus... A fost omorît de bombe.

— Nu cumva știți cum îl chiamă?

— Moritz Braunștein...

Răsuflu adânc și ușurat de cea mai stranie nedumerire ce avusesem până atunci în viață. Erà locatarul dela etajul al III-lea, de care auzisem cu o zi înainte că fusese rănit de o bombă chiar în fața Poștii.

Pornesc grabnic pe calea Victoriei spre Capșa. Până la ora patru aveam timp să culeg și ultimele noutăți dela marele cartier al sedentarilor.

Aici găsesc mobilizate toate forțele disponibile ale inutilității omenești. Majoritatea o formează ziariștii și pensionarii.

De ziariști nu se mai simte nevoie fiindcă ziarele nu mai pot publică decât ce le îngăduie cenzura. Faptele sunt șablonate după chipul și asemănarea comunicatului oficial și al informațiilor dictate «nec varietur». Cât despre comentariile scrise cu apă de «*fleurs d'oranger*» nu mai vorbesc. Ele întrec în banalitate și platitudine pe cel din urmă analfabet guvernamental.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adevăraţii candidaţi la sinucidere însă, sunt pensionarii. De când s'a declarat războiul, cea mai sinistră parodie de activitate o desfăşoară octogenarii. Soluţiile lor sunt ca sentinţele Curţii de Casaţie. Păsuiţii morţii, au devenit şampionii vieţii. In lipsa celor care trebuie să trăească, fiecare din ei, încearcă să se justifice pentru ce n'a murit încă.

Intr'un cerc mai sgomotos se discută întâmplarea din strada Carol. Aflu însfârşit şi eu pentru ce negustorii arboraseră tricolorul naţional pe care poliţia românească avea să-l întâmpine pentru prima oară poate, cu brutalitate, necuviinţă şi amendă.

Unul din ajutorii de primar ai Capitalei, adusese la Palatul de Justiţie vestea unei mari victorii româneşti pe Argeş. Ştirea se împrăştiase ca fulgerul. Până să ajungă la centru însă, ştirea trebuia să treacă, fatal, mai întâiu pe străzile Carol, Şelari şi Lipscani. Negustorii în majoritate Evrei, crezuseră că momentul e bine venit pentru o spontană manifestaţie de simpatie şi lealitate faţă de ţara în care nu trăiau încă cu titlul de cetăţeni legali. Ştirea însă, era falşă. Imbecil sau extrem de distrat, ajutorul de primar minţise sau fusese minţit. Adevărul era altul. Armata noastră suferise o nouă înfrângere, graţie neglijenţei sau trădării unui General care fusese chiar destituit şi trimes în judecata Curţii marţiale. In primul moment, exuberanţa patriotică a negustorilor din strada Carol, fusese interpretată ca o manifestaţie de simpatie faţă de puterile centrale, spre care majoritatea sentimentelor evreeşti, oscilase pe faţă tot timpul neutralităţii noastre. Când s'a aflat de isprava ajutorului de primar, era prea târziu. Simbolul patriei fusese terfelit de însăş puterea executivă a Statului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In cafenea nu se discută decât gafa poliției. Acesta era de altfel singurul fapt la ordinea zilei. Noua noastră înfrângere nu mai impresiona pe nimeni. Opinia publică se obișnuise să privească situația cu resemnarea unui bolnav ce trebuie operat de apendicită. Trădarea generalului produsese la început oarecare senzație. Nedumerirea bucureșteanului însă nu trăește decât «*ce que vivent les roses*». Indepărtata origină străină a trădătorului motivă îndeajuns gestul omului cu chipiu de general român.

Cei câțiva care încearcă să însuflețească discuția, renunță copleșiți de indiferența celor mai mulți. La Capșa, respectul vârstei primează greutatea rațiunii. Fiecare din ei leagă evenimentele prezente de amintirea unui pretins eroism personal. Inchiși hermetic în borcanele de sticlă ale trecutului, s'au pomenit deodată cu etichetele șterse de frecătura anilor. Dulceața de cireșe amare se confundă cu belteaua de gutui și magiunul de prune cu șerbetul de zahăr ars. Luați în total sau în parte, aspectul personalității lor rămâne același. Dinastia Ptolomeilor, scrie pe bucățelele de zahăr cubic, istoria întregiri neamului românesc!...

La masa din fund, un căpitan în rezervă perorează:

— Pe vremea mea, când am trecut Dunărea la șaptezeci și șapte.

Dela o masă de alături însă, îl înfundă un fost prefect în Basarabia:

— Când l-a văzut Vodă Cuza, așă dârz, i-a zis: Bravo băiete!... Na trei galbeni să te duci la Țarigrad și să...

Și n'am mai auzit nimic. Am ieșit din cafenea cu un zâmbet pe buze și cu o piatră de moară pe suflet.

Târziu de tot, sau poate mai curând chiar decât m'aștept, mă vedeam și eu într'un fotoliu de bunic sau la o masă de

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cafenea, în mijlooul a lor mei sau într'un azil de bătrâni, povestind ca şi ei, ce s'a întâmplat pe vremea când eram... Da. Când eram mobilizat la biuroul cenzurii, aeroplanele duşmane bombardau Bucureştii de câte două ori pe zi. Tunurile noastre îngheţaseră la Arhanghel, iar escadrilele aeriene, se rătăciseră pe Volga. Aliaţii ne mângâiau cu bileţele dulci trimise prin telegrafia fără fir, iar Ruşii cântau «*Boje Ţaria hrani*» şi aşteptau ordine să se bată şi ei odată — cu Nemţii sau cu Românii, — le eră egal. Armata noastră plecase la răsboiu pregătită ca pentru o vânătoare de epuri. Şi ca nepoţii de mai târziu să poată pricepe mai bine cum se bătuseră bunicii lor în prima fază a răsboiului pentru întregirea neamului, aveam să le citesc din poveştile conquistadorilor spanioli, pasajul cuceririi Perului de către Francisco Pizarre.

Călăreţi necunoscuţi îmbrăcaţi în fier, coborîră de pe stâncile Anzilor. Unul din ei purtă stindardul Castiliei şi Francisco Pizzarre călăreă în fruntea lor. Incasul Atahualpa îi aşteptă cu douăzeci de mii de Peruvieni. Tovarăşii lui Pizarre nu erau decât trei sute. Peruvienii însă nu mai văzuseră până atunci cai. Ei credeau că cele două animale — călăreţul şi calul — fac o singură fiinţă, un fel de zeitate nouă cu două capete. Şi Atahualpa care se considerâ el însuş un zeu, înaintă în litiera lui de aur, înconjurat de marii preoţi, de fecioarele templului şi de soldaţii goi, înarmaţi cu lăncii de lemn. Credea că la vederea lui, fiinţele necunoscute vor fi orbite de măreţia şi strălucirea spectacolului şi vor îngenunchiă umilite în faţa stăpânului suprem al munţilor de aur. Pizarre însă ridică spada, invocă pe sfântul Iacob şi călăreţii şarjară în timp ce preoţii cântau «*Exurge Domine*». Armata oamenilor goi, fuse parte distrusă, parte pusă pe fugă, iar Atahualpa căzu prizonier.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ca să-şi poată recăpătă libertatea, incasul învins dărui spaniolului învingător, tot aurul său personal, apoi tot aurul supuşilor săi şi înfine, tot aurul Anzilor Peruvieni. Dar aurul, ca şi păcatul, este tot o născocire a diavolului. El întunecă mintea şi pietrifică inima, exagerează nevoile vechi şi creează pofte nouă. Şi când Atahualpa nu mai avû ce să-i dea, înduioşat de suferinţa prizonierului său, Pizarre îl dădû pe mâna Inchiziţiei...

*

Cupola Ateneului ce se prăbuşise peste mine, în vis, deveneà astfel simbolul realităţii nemărturisite. Bătăile în uşă, cu care Lotty parodiase fără să vrea începutul simfoniei a V-a, răsunau de data asta mult mai puternic în uşa zăvorită de minciunile trecutului, a unui neam întreg.

Nu ştiu cine erà, ce doreà, cât cerea şi până când aveà de gând să mai bată încă... Ecoul luptelor de pe front însă, îmi asurzeà urechile ca nişte ciocănele de ţambal cu nume şi sonorităţi diferite: sol, sol, sol, mi bemol... fa, fa, fa, re!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

SECRETELE ŞEFULUI DE CABINET

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

TOTO Radian, unul din şefii de cabinet ai ministerului de interne, îmi este prieten. Dela el ştiu tot ce nu se poate află la biuroul cenzurii.

De când s'a declarat războiul, cei doi şefi de cabinet fac de noapte mare, cu rândul, chiar acasă la ministru. Telefonul sbârnie toată noaptea şi telegramele cifrate, de cele mai multe ori, reclamă rezolvări urgente şi chiar imediate.

La noapte ştiu că e rândul prietenului meu. Mă duc să-l văd. Simt nevoia să stau de vorbă cu cineva, care mi-ar puteà umple golul din suflet cu o ştire nouă — bună sau rea; n'are importanţă. Presimt că în jurul meu se pregăteşte ceva în ascuns. Ştiu bine că şi eu ca şi alţii nu suntem decât un fragment din fresca decorativă a unui zid cuprins de igrasie. Aceiaş soartă ne aşteaptă pe toţi. Fiecare însă, trebuie s'o întâmpine cu prestigiul propriei lui personalităţi. Când ai posibilitatea s'o bănueşti, te mângâi cu aparenţa unei desrobiri conştiente. Evenimentele neaşteptate însă, pun stăpânire pe tine ca un pumnal ce te-a lovit în timpul somnului. Un roman tipărit complet într'un volum, rămâne de multe ori cu filele dela mijloc netăiate. Un roman tipărit în fascicole însă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se cetește capitol cu capitol, filă cu filă, rând cu rând. Sînt dar nevoia să-mi anticipez necunoscutul zilei de mâine, să-mi controlez bănuielile sufletului cu colaborarea ochilor și a urechilor și să mă apropii de omul cu care m'aș putea întregi.

Ministrul de interne locuește în strada Scaune. Drumul cel mai scurt, este dar, prin dosul Poștei, strada Stavropoleos, Banca Națională, Bursa, statuia lui Mihai Viteazu, Universitatea, statuia lui Ion Brătianu și strada Batiștea până în strada Scaune.

Noaptea, orașul e sinistru. Nu sunt nici tramvaie, nici trăsuri. Din gările dela periferie, fluieratul locomotivelor nu mai pătrunde ca altădată până în inima Capitalei. Un tren fără fluierat de locomotivă, e ca o pălărie de muschetar fără penaj. Aproape nu se mai aude nici uruitul vagoanelor. Și cu toate acestea, noaptea, circulația pe C. F. R. e mai intensă ca ziua.

Din când în când, un automobil cu farurile stinse trece pe lângă tine ca o fantomă. In toată această înscenare de film senzațional, nu se petrece însă nimic misterios. In automobil nu poate fi decât un reprezentant al autorităților militare sau civile. Statul a rechiziționat toate automobilele particulare.

Gardiștii stau lipiți de ziduri ca niște «*ex-voto*»-uri pe care Poliția Capitalei i-a închinat sfinților Constantin și Elena, patronii Bucureștilor.

Lumini aprinse nu se văd pe nicăieri. Felinarele sunt vopsite cu negru, iar ferestrele caselor, oblojite cu jurnale sau hârtie colorată, par bolnave de brâncă. Pe unde scapă din casă întâmplător câte o șuviță de lumină în stradă, fereastra pare un ochiu sbanghiu. Până și țigara aprinsă, e ordin s'o ții ascunsă în podul palmei ca pe o perlă nedeșghiocată încă din stridia bolnavă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toto e singur. Afară de o servitoare și gardianul dela poartă, nu mai e nimeni în casă. Familia ministrului se mutase la moșie, în Moldova, chiar a doua zi după prima bombardare aeriană, iar ministrul plecase misterios ca de obiceiu în oraș, probabil ca să vegheze ca Sfânta Genevieva pe somnul agitat al bietei Capitale. In schimb, lăsase numărul telefonului unde trebuiă anunțat în caz când ar fi fost nevoie de dânsul. Ciudat lucru însă, numărul acesta nu erà trecut în cartea telefonică, deși d-ra dela centrală, te puneà imediat în legătură cu el, oricând l-ai fi cerut, atât ziua cât și la orice oră târzie din noapte.

Sosisem la timp. Șeful de cabinet aveà știri de o gravitate excepțională și pe deasupra, mai aveà nevoie și de serviciile mele.

— Bine c'ai venit, îmi strigă el când mă văzu intrând pe ușă. Mă gândeam tocmai ce-am să fac toată noaptea singur și cu sufletul sfâșiat de atâtea emoții.

— Știri proaste?

— Dezastru!...

— Spune repede... Ce s'a mai întâmplat?

In primul moment Toto mă luase cu asalt. In clipa în care trebuiă să înceapă însă destăinuirile, se opri brusc și mă privi cu spontaneitatea vorbitoare a unor lanterne electrice.

— Jură-mi că nimeni altul afară de tine...

— Am înțeles. Ți-o jur...

— Dacă s'ar află mâine la cafenea, e nenorocire... Să știi...

— Insiști degeaba... Doar m'am jurat. Afară de mine n'o să știe nici tata chiar, de-ar învià...

— Iată ce este....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi şeful de cabinet resfiră pe biurou câteva telegrame cifrate, pe sub rândurile cărora adăugase cuvintele corespunzătoare din dicţionar.

— E una pe care n'am putut-o descifra bine. E vorba însă de mobilele şi colecţiile de artă dela Palat... Ştii că Peleşul a fost ridicat şi trimes la Iaşi...

— Crezi că Nemţii s'ar fi atins de ceva din Castelul Regelui Carol şi al Carmen-Sylvei?...

— Paza bună, trece primejdia rea. Acum se evacuează şi cele două palate din Bucureşti. Căderea Capitalei, e chestie de câteva zile numai. Guvernul însă ascunde adevărul ca să nu se producă panică. Ministerele au început să-şi împacheteze arhivele. S'au şi făcut liste de funcţionarii care trebuie să meargă la Iaşi. Nu-i ducem pe toţi fiindcă n'avem unde să-i plasăm. Plevuşca o să rămână aici, să lucreze sub ordinele unui girant al fiecărui minister. Am ales tot unul şi unul. Numai filo-boşi. Mâine noapte, la ora zece, pleacă din gara Mogoşoaia primul tren cu familiile funcţionarilor dela ministerul nostru... Dar să ştii că toate lucrurile astea se fac în secret. E cuvânt de ordine... Cine nu ştie să-şi păstreze gura, rămâne la Bucureşti cu Nemţii.

Il întreb atunci cu oarecare temere, ca şi cum n'aşi fi vrut să-mi calc cuvântul dat.

— Dar cu noi dela cenzură, ce-aveţi de gând să faceţi?

— Probabil că n'o să vă evacuăm nici pe voi toţi. Trebuie să ne restrângem pe cât putem. La Iaşi n'o să fie nevoie de atâţia... Dealtfel, o să găsim şi pe acolo ca şi pe aici, destui «învârtiţi».

Revoltat de ce s'ar fi putut întâmplă, ridicai tonul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să știi că eu nu rămân cu Nemții nici mort. Mai bine cer să fiu trimis pe front!...

Toto mă privi speriat:

— Dar cine-ți vorbește de tine?... Tu mergi cu siguranță la Iași... Urmezi guvernul, familia regală și drapelul țării... Cum o să rămâi la București cu Nemții?... Tocmai tu care i-ai înjurat o viață întreagă?... Nu vezi că nu se poate?... Ești copil să-ți închipui altfel!... Și-afară de asta, cum o să te lase ministrul tocmai pe tine la București?...

Deși extrem de banale, argumentele șefului de cabinet aveau aparența cauzelor câștigate. Și Toto continuă:

— Nu e însă vorba de tine ci de altcineva: trebuie să anunț numaidecât pe Jenny să-și facă bagajul imediat și să plece mâine noapte cu primul tren. Vreau să scap de o grijă și s'o știu la adăpost din vreme.

D-na Jenny Vasilescu, nevasta unui colonel de pe front, erà amanta prietenului meu, din ziua mobilizării, când îi fusese prezentată chiar de bărbatu-său, un văr al ministrului de interne. Și cum luna de miere, la amanți, se prelungește tot timpul cât durează și dragostea, erà natural ca Toto să se gândească înainte de toate la Jenny.

— Fă-mi te rog un serviciu, dragă Mircea, îmi zise el cu oarecare reticență în voce.

Incepusem par'că să ghicesc. Ridicai din umeri și cu aceeaș lipsă de entuziasm, răspunsei:

— Dacă e posibil; cu plăcere... Te mai îndoești?

— Iată ce vreau să-ți cer. Tu poți circulà toată noaptea. Ai bilet de voie. Nu?...

Dădui din cap în chip afirmativ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vreau s'o anunț pe Jenny chiar în noaptea asta. Când trebuie să plece la drum, femeile nu sunt niciodată gata la ora fixată. Mi-e teamă că n'are să aibă destul timp să-și facă bagajul. Mâine când am s'o pot vedeà eu, o să fie prea târziu. Nu vreau să-i telefonez fiindcă nu-i-e teamă să nu ne-asculte cineva pe fir... Fii drăguț și dă tu o fugă până în strada Nisipari... E abia zece și jumătate. Nu cred să se fi culcat... Uite, o anunț eu la telefon că vii. Comunică-i ce-ți spusei. Țin absolut să plece cu primul tren de mâine noapte. De ăsta cel puțin, sunt sigur că pleacă. Celelalte însă... Dumnezeu știe!...

Ghicisem exact. Imi venià să zâmbesc și să-i scuip în frunte, fraza lui Moliere:

— *Tu l'as voulu Georges Dandin*!

Imi păstrai însă calmul și demnitatea omului hotărît să ducă sacrificiul până la capăt.

— S'a făcut... N'ai nici o grijă. Intr'un sfert de ceas, sunt acolo. Telefonează-i numai să știe că vin.

Toto îmi strânse mâna cu căldură și grăbit porni cu mine spre ușă. In clipa însă când să ne despărțim, mă scuturà de mâneca hainei.

— Apropos... Uitasem să-ți spun...

— Altă nenorocire?

— Da și nu... Cum vrei s'o ei... Mi-ai dat însă cuvântul de onoare că lucrurile astea rămân între noi...

— Iar te'ndoești de mine? Doar ți-am jurat!...

— Știi că Laurențiu Blebea e spion german?

— Nu se poate!

— Ba se prea poate. Am raportul detailat dela Siguranța generală. Persoana din dosarul Günther trecută cu 100.000 de lei, sub inițialele L. și B. este nenea Laurențiu al nostru!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Extraordinar!...

— Ba ceva şi mai extraordinar e că a şi dispărut... Nu ştiai?... Se crede că s'a strecurat printre rândurile duşmanului.

La surpriza asta nu mă aşteptam pentru nimic în lume. Bănuiam bunăoară că Bucureştii au să fie ocupaţi de Nemţi. Dar că Blebea ar fi putut fi spion... trădător de patrie!... A, nu... asta niciodată!... Noutatea asta nu-şi puteă găsi loc în capul meu, după cum trupele noastre nu-şi puteau găsi încă punctul de rezistenţă pe front.

Laurenţiu Blebea erà prietenul nostru. Transilvănean de origină, dar venit în regat de copil mic, Blebea ne cunoscuse în clasa V-a la Liceul Lazăr, după ce sfârşise gimnaziul din Târgovişte. Deatunci încolo, mersese cu noi mână în mână, din liceu în universitate şi după licenţă, în barou, în gazetărie şi în vârtejul manifestaţiilor politice cu caracter naţional, care marcase personalitatea vieţii noastre de toate zilele, din ultimii ani. In timpul neutralităţii, Blebea fusese unul din cei mai dinamici animatori ai maselor populare, oridecâte ori venià vorba de înfăptuirea idealului naţional. Visul lui Mihai Viteazu, erà visul lui de toate... zilele. In «Garda demnităţii naţionale» Laurenţiu Blebea erà penajul alb al Regelui Enric al IV-lea în lupta dela Ivry. La declararea războiului, ceruse să fie angajat ca voluntar şi trimes pe front cu prima companie de vânători ce aveà să dea ochii cu duşmanul. Prietinii şi admiratorii lui însă, îl puseseră la adăpost. Un Laurenţiu Blebea nu trebuià să moară în mod stupid, de glonţul rătăcit al vreuni honvez. La biuroul cenzurii puteà fi mai de folos atât fraţilor de sub jugul maghiar cât şi cercurilor diriguitoare din România liberă. Blebea vorbià curent şase limbi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi scria cu uşurinţa rândunicii care încondeiază luciul apelor calme, cu hieroglifele sborului ei fantezist...

Iată dar cu adevărat un secret, pe care trebuia să-l păstrez numai pentru mine, chiar dacă nu mi-aşi fi dat cuvântul.

* V. a. 27 III 57

In stradă, acelaş întuneric, aceeaş linişte, aceeaş lipsă de vieaţă, aceeaş nedumerire repetată veşnic: Unde-or fi oare Bucureştii?...

Deocamdată, Bucureştii mei sunt în strada Nisipari!

Grăbesc paşii fără să ştiu de ce. Ba, da... Acum ştiu... Dacă gonesc nebuneşte, înseamnă că cineva încearcă să mă ajungă din urmă. Pe mine instinctul nu mă înşeală niciodată. Eu percep realitatea în dublu exemplar. Prima ediţie nu se pune în vânzare niciodată. E o ediţie de lux, tipărită pentru amatori numai. Publicul se mulţumeşte cu ediţiile obişnuite pe care le poate cumpărà în orice librărie. Şi Toto în momentul acesta, ceteşte şi el ca şi mine, ultima noutate din vitrina realităţii; cetim împreună, dar cetim pe ediţii diferite... Ochii lui mă urmăresc par'că prin întuneric, mă ajung şi mă ard în spate ca răsuflarea fierbinte a smeului din basmele populare. Am ajuns însă la timp. Uşa mi s'a deschis şi lumina din casă m'a înghiţit lacomă par'că de bucuria unei aşteptări sigure. Apoi în urma mea s'a făcut iar întuneric, iar linişte, iar absenţă totală şi din mlaştina nedumeririi mute, a crescut deodată o pădure întreagă de arbori lungi şi încovoiaţi ca nişte semne de întrebare.

D-na Jenny Vasilescu mă întâmpină îmbrăcată într'un Kimono japonez de mătase neagră, căptuşit cu mătase verde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi presărat de ibişi brodaţi cu tot felul de colori: aripile cu fir de argint, ciocurile cu fir de aur, ghiarele cu fir de mătase purpură şi ochii cu fir de mătase roză.

Amanta prietenului meu, oscilează între 40 şi 45 de ani. Din părul ei negru, câteva şuviţe albe, şerpuesc lipsite de orice disciplină, ca şi râurile dintr'un atlas geografic. In lumina globului electric ascuns de un abat-jour violet, ochii ei negri capătă o uşoară nuanţă de scrobeală albastră şi privirile ei severe, mi se lipesc par'că pe frunte, pe obraji şi pe guler, ca nişte mărci poştale pe un plic cu adresa indescifrabilă. Are nasul fin, lung, ascuţit şi alb ca lama unui cuţit de argint, gata să-i taie în două, buzele subţiri, uscate şi rumene ca un cataif bine prăjit. E înaltă ca un obelisc şi impunătoare ca o piramidă. Vocea ei gâlgâie ca un clarinet şi mişcările corpului o îndoaie ca pe o floare a soarelui în asfinţit. Nu ştiu dacă e din cauza vârstei, a fizicului sau a sufletului pe care nu i-l cunosc încă; dar personalitatea fiinţei sale are ceva asemănător cu clipa în care ziua se îngână cu noaptea.

Amanta prietenului meu mă primeşte în odaia de culcare. Fotografia colonelului (în mărime naturală) mă priveşte nedumerită din cadrul ei auriu de deasupra patului — probabil fiindcă nu mă cunoştea încă. In noaptea aceea, mă vede intrând pentru prima oară în odaia de culcare a nevestei sale. Patul larg, pentru două persoane, păstrează pe una din laturi, forma corpului ce-i mototolise cuvertura verde cu trandafiri roşii. Perna corespunzătoare, e scofâlcită ca un crater de vulcan. Pe măsuţa de noapte, globul electric luminează eticheta unui tub de sticlă cu pastile de «Adalină» şi titlul unui roman francez: «*Notre Dame de Voluptés sans nombre*». Intr'un colţ ai odăii, lavoarul îşi deschide braţele să cuprindă par'că mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bine garnitura de porţelan alb cu floricele albastre şi mai ales generozitatea ligheanului în pântecele căruia aşteaptă nerăbdător ibricul cu apă. Pe etajera de marmoră neagră se înşiră ca figurile de şah, tot felul de sticle cu parfum, apă de colonie, apă de gură, tubul cu pastă, peria de dinţi, săpunul şi borcănelul cu «*Crême Simon*» iar sub etajeră, umilită ca o elevă pedepsită să stea în genunchi, oftează o maşină cu spirt pentru încălzit apa. Alături pe scânduri, bideul pudic îşi ascunde graţia concavă sub un prosop special. Tipicul «Salve» cusut cu arnici roşiu, pare o inscripţie funebră pe minusculul mormânt al condamnaţilor la moarte prin anticipaţie. Celelalte prosoape atârnă întocmite curat şi neîntrebuinţate încă, pe spinarea unui suport de aluminiu.

D-na Jenny colonel Vasilescu nu cunoaşte încă scopul vizitei mele neaşteptate. In primul moment pare jenată. In jena ei însă, ghicesc mai repede o atitudine calculată. E jena demnităţii suverane pe care ar afecta-o bunăoară fata «boierului» surprinsă stând de vorbă în fundul grădinii cu băiatul primarului din sat.

Amanta lui Toto, simte nevoia să se explice, să se scuze chiar.

—Mă iertaţi că vă primesc aici, dar celelalte odăi sunt aşa de reci, aşa de pustii... De când s'a început războiul, nu-mi mai vine nimeni în casă...

Cunoşteam formula. De când s'a început războiul, faptele curente ca şi problemele excepţionale se explică şi se rezolvă cu aceeaş formulă tipică: «*de când s'a început războiul*»...

Până mai ieri, toată lumea ştia de ce trebuie să înceapă odată şi la noi războiul. De când îi purtăm în spinare însă greutatea nebănuită, toată lumea se întreabă: De ce-o fi început

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indr1901-1932

războiul ? A început fiindcă trebuiă să înceapă; dar de ce trebuiă să înceapă, nimeni par'că nu-şi mai poate aduce aminte. Ca şi mulţi alţii, l-am propovăduit şi eu fără să-l fi dorit, l-am salutat fără să-l aplaud şi l-am judecat fără să-l condamn. Ştiam că războiul este însăş imaginea vieţii, că el nu este acelaş pentru toată lumea şi că efortul colectiv al sufletului omenesc, n'are să-i poată unifică niciodată, nici aspectul, nici mecanismul, nici raţiunea.

Războiul este un obiect de artă, deopotrivă de inutil şi preţios. Un lucru este cu atât mai scump cu cât este mai rar. Colecţionarii de lucruri scumpe sunt tot atât de rari ca şi darul special de a nu vedeă la fel ca toată lumea. Când însă, oamenii aceştia rari îşi expun colecţiile curiozităţii publice, mulţimea comună cască gura şi sufletul fiecărui anonim simte nevoia să se înfrăţească cu al celui care poartă cu adevărat un nume. Războaiele sunt ca muzeele naţionale, în care nu ştii de către cine şi de unde, au fost adunate atâtea podoabe. Unele au fost dăruite, altele cumpărate, altele furate. Dar toate la un loc, formează blocul compact al preţiozităţii unui popor pe care indivizii răzleţi nu ar fi putut-o pune niciodată în valoare. Deoparte şi de alta, există şi morţi şi răniţi şi scăpaţi teferi. Există dar exact imaginea podoapelor dăruite, cumpărate sau furate. Dar pe deasupra acesor nomenclaturi personale, ca şi în viaţa de toate zilele, există învingători şi învinşi...

De aici încolo însă încep să-mi declin competenţa de colecţionar pentru muzeul naţional. Rămân la colecţia mea personală, în care cel puţin, ştiu că nu păstrez nici un lucru cumpărat. E drept că pe ici, pe colo, am furat şi eu câte ceva. Majoritatea însă, mi-a fost dăruită cu trupul şi cu sufletul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu știu dacă din războiul acesta, vom eși învingători sau învinși. Soarta poporului român nu stă în mâinile mele. Dar în noaptea aceasta, eu trebuie să fiu învingător!... Unde?... Acolo unde am fost sortit să mă găsesc. Războiul planează pretutindeni. Frontul nu este decât un simplu meridian militar pe care fantezia Belonei nu l-a fixat încă definitiv nicăieri. El poate fi schimbat după împrejurări și la nevoie, poate trece chiar prin inima Bucureștilor...

De când s'a început războiul, toate vechile orânduiri s'au schimbat și d-na Jenny colonel Vasilescu, nu mai primește vizite decât în odaia de culcare.

Ii explic scopul vizitei mele. Caut fraze cât mai lungi, cât mai obscure, cât mai alambicate. Aproape nu mă mai pot înțelege eu singur. Amanta prietenului meu însă, m'a înțeles. Ea nu găsește nici un inconvenient să plece la Iași chiar în noaptea următoare. Apropierea ei de frontul armatei a IV-a unde luptă bărbatu-său, o mângâie de apropiata cădere a Bucureștilor...

Ceiace mi se pare ciudat însă, e complotul nostru tacit contra lui Toto. Nu-i pronunțăm numele nici eu, nici ea. Eu nu vreau să insist asupra unui nume echivalent cu o indiscreție. Ea probabil nu vrea să-mi spuie mai mult decât îmi spusese Toto. Programul de a doua zi, fusese hotărît par'că de mine. Eu o preveniam de pericol, eu o trimeteam la Iași, eu îi rezervam locul într'un vagon oficial, eu veneam cu automobilul să-i iau bagajele de acasă, eu o duceam la Mogoșoaia și așă mai departe, eu, eu, și numai eu...

Nu știu ce se petrece în sufletul ei. Dealtfel, sufletul femeii nu trebuie niciodată scos din carapacele lui de broască țestoasă. Trebuie să fie un lucru hidos. Și ea ca și mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

simţim poate în momentul acela, prezenţa în odaie a persoanei absente, la care ne gândim amândoi fără să-i pronunţăm însă numele... Dar care poate fi vina luptătorilor din primele rânduri?... Atât mai rău pentru cei din dosul frontului. Meridianul militar se schimbă cu o repeziciune vertiginoasă şi frontul celor două armate trece acum chiar prin strada Nisipari.

. . . . . .

Un fluerat prelung ca un miorlăit de cotoi indecent, insultă majestatea funebră a Capitalei. Amanta prietenului meu tresare şi mâinile ei reci se întâlnesc fără voie, cu mâinile mele calde.

— Ascultă!... Iar vine...

Fluerăturile se înmulţesc în timp ce clopotele dela Mitropolie se târăsc obosite par'că, să ajungă până la periferia oraşului.

Stingem lumina şi ridicăm transparentul.

Proectoarele electrice îşi plimbă pe cer fâşiile de lumină ca nişte tulumbe de apă ce stropesc o grădină din «o mie şi una de nopţi». Tunurile au început să bubuie şi ele şi sgomotul ăsta de infern, se concentrează par'că deasupra casei în care ne aflăm noi.

Vreau să ies în stradă, dar două braţe moi şi reci ca pielea de şearpe, mă încolăcesc în pragul uşei. Nu-mi dau seama, dacă groaza de moarte e mai puternică decât pofta de carne...

Helicele Zepellinului se aud acum bătând aerul ca o morişcă de şindrilă spânzurată de băiatul popei în vârful bradului din poarta bisericii. Din când în când, proectoarele electrice îl prind ca într'un cleşte de foc. Şrapnelele noastre însă, se sparg prea jos. Şi Zepellinul se apropie nesupărat ca o havană aprinsă din vârful căreia, o mână invizibilă i-ar scutura scrumul fierbinte pe noi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amanta prietenului meu tremură în braţele mele şi par'că îngână o rugăciune. Erà şi timpul!... Zepellinul a ajuns exact deasupra casei noastre, luminat ca un pridvor de mănăstire, în jurul căreia, o maică tânără, bate toaca de polunoşniţă.

Femeia din braţele mele se topeşte ca un iceberg în drum spre ecuator. Îi caut buzele şi-i sorb cu brutalitate răsuflarea scurtă şi agitată. Încerc să-i vorbesc, dar ea nu-mi răspunde. Elocvenţa tăcerii începe să-mi furnice trupul. Mă apropii cu ea de pat şi mă împiedic de pisica ascunsă până atunci, nu ştiu unde. Alarma ei stridentă, ca o muzicuţă de tinichea, ne trezeşte brusc din catalepsia momentului suprem de groază şi poftă reciprocă... Un urlet grozav coboară atunci din văzduh ca o Niagară apocaliptică şi o explozie formidabilă ne clatină pareţii, ne sparge toate geamurile şi ne asvârlă pe amândoi în pat — unul în braţele altuia...

Câteva clipe după aceà, corpurile noastre nu fac decât una şi aceeaş ciosvârte de carne inutilă, intrată în putrefacţie...

. . . . . .

Acum e linişte iar.

Bomba Zepellinului a dărâmat faţada casei vecine. Peste drum, locueşte ataşatul militar al Rusiei.

Pericolul a trecut. Deacum înainte nu mai are de ce să se teamă. Mâine noapte, pe vremea asta va fi în drum spre Iaşi. Zepellinul şi aeroplanele duşmane, nu vin decât până la Bucureşti.

Ne şoptim lucruri fără importanţă. Ne vorbim mai mult cu gesturile. Aproape nu mai avem nimic să ne spunem. Epilogul unei victorii câştigate cu consimţimântul adversarului, e totdeauna penibil.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Spre ziuă, nevasta colonelului mă întreabă:

— Spune-mi drept... De ce-ai venit azi noapte la mine?

— Nu ți-am spus? Fiindcă m'a trimis Toto...

— Şi altceva?...

— Altceva, nimic.

— N'ai venit cu nici un gând ascuns?

— Păi dacă nici nu te cunoşteam!...

Femeia din braţele mele, tresare jignită:

— Să ştii că nu-mi placi. Prea eşti sălbatic...

La rândul meu, oftez plictisit şi răspund cu o voce de flaşnetă de panoramă:

— Par'că mai ştiu şi eu cum trebuie să fiu!... De când s'a început războiul...

In noaptea aceea, aflasem toate secretele şefului de cabinet al ministrului de interne. Dar singurul meu secret din noaptea aceea, prietenul meu n'avea să-l afle niciodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

CONVERTIREA D-NEI GRUMBERG

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

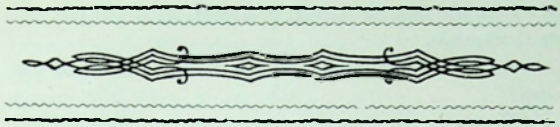

E o dimineață de sfârșit de toamnă, cu soare — soare mult și lacom ca pentru o despărțire mai lungă. In văzduh, par'că se fac pregătiri de plecare la fel cu cele din București...

Incă o noapte pierdută. N'am dormit aproape deloc. Incep să cred că o partidă de pocker e mai puțin obositoare ca o femeie. Par'că ași fi beat. Picioarele mi se îndoaie ca niște macaroane opărite și ochii împăinjeniți încep să vadă toate firmele magazinelor, scrise în limba germană.

Sosesc la biurou cel dintâiu și mă postez la ușa pe care servitorii au lipit o filă de registru, pe care s'a scris cu cerneală violetă: «Șeful cenzurii».

Șeful însă a sosit înaintea mea. Mă anunț și intru imediat.

Ministrul e tânăr, nervos și distrat. Vorbește cetind și te-ascultă fredonând. După ce-ai sfârșit ce-ai avut de spus, te întreabă de ce-ai venit. Tu începi să repeți și dacă întâmplător, repetirea conține două sau mai multe fraze, ultimele sunt totdeauna sacrificate. Ministrul n'are timp să asculte decât pe cea dintâiu. De când s'a început războiul, timpul se socotește dublu, iar la biuroul cenzurii chiar triplu. Noroc însă că prietenia noastră fură câte ceva și dela unul și dela altul. Dela

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el, o clipă mai mult de atenție; dela mine, un accent mai mult de îndrăzneală.

— Am venit Excelență, să vă întreb, pe noi când ne evacuați?

— Care voi?

— Noi, dela cenzură... Funcționarii ministerelor au primit ordin să plece la Iași.

Ministrul și-a ridicat ochii din telegramele cifrate și mă privește nervos.

— De unde știi lucrul acesta?

— La noapte pleacă din gara Mogoșoaia primul tren pentru Moldova.

— Foarte bine... Să plece sănătos.

— Și noi?

— Voi o să plecați când o să fie nevoie... Am eu grijă.

Apoi, distrat, continuă într'o altă ordine de idei.

— Ce-a fost azi noapte în strada Nisipari?

Tresar și răspunsul meu repetă întrebarea lui.

— A fost ceva în strada Nisipari? Nu știu nimic.

— Cum se poate? N'ai aflat încă? Erà să-l curăță pe Tatarinoff.

— A, da, da... știu... Credeam însă că s'a întâmplat altceva mai interesant...

Adevărul e că în strada Nisipari se întâmplase ceva și mai interesant decât bombardamentul de azi noapte. Pe la cenzură însă, trec numai faptele care ar puteà fi date publicității.

Prind ocazia să-i spun ce-aveam de spus.

— Excelență dragă, să nu vă supărați, dar eu, am să vă părăsesc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu speram, obosit cum eram, să repurtez două victorii consecutive. Pentru a doua oară, ministrul își ridică ochii din telegramele cifrate și mă plesnește drept în frunte cu o frază umflată ca o minge de foot-bali.

— Ce? Ești nebun?... Unde vrei să te duci?

— A!... Nu vă fie teamă, că nu mă duc pe front... Vreau să plec însă din București. Vă rog să mă detașați la biuroul cenzurii din Iași. Mâine poimâine, tot o să veniți și d-voastră. Lăsați-mă să plec măcar eu înainte... Mă duc să-mi fac detașarea și vin cu ea să mi-o semnați...

Ministrul își vâră iar nasul în telegramele cifrate și pe aria «șapte gâște potcovite» fredonează mormăind:

— Bine, bine... Du-te, du-te...

*

La ora zece și jumătate eram posesorul tutulor actelor justificative cu care puteam călători la Iași, unde până la noi ordine, rămâneam la dispoziția biuroului de cenzură din capitala Moldovei.

Imi dau seama bine că plecarea mea din București nu este decât o dezertare deghizată. Prietinii binevoitori mi-ar fi putut-o taxă chiar de laşitate. Dar laşitatea, ca și eroismul, nu sufere grade de comparație. Celor de pe front, le puteam acordă dreptul să vorbească de rău pe cei dela București. Celor dela București însă, nu le dam voie să știrbească nimic din blocul compact al laşității noastre comune. Localitățile geografice nu-i pot nici micșorà, nici mări valoarea. Laşitatea este de o uniformitate asomantă. O poți pune în borcane cu etichete felurite. Dar ce folos? Ea rămâne veșnic aceeaș

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

elocventă cocardă unică, pe care cei dela Iaşi sau dela Bucureşti o poartă la fel cu cei dela Paris, Londra, Roma, Viena şi Berlin, prinsă în butoniera hainei civile sau militare, în partea stângă, de-asupra inimii. Nimeni nu se naşte erou, după cum nimeni nu bănueşte că s'a născut laş. Dar eroismul distruge şi laşitatea conservă. Cine pleacă de acasă cu gândul să fie erou, riscă să nu se mai întoarcă. Eu plec cu gândul să mă întorc. Dacă sunt laş fiindcă vreau să trăesc, atât mai bine... Trăească laşitatea!...

Cedez dar eroilor aureola trecutului şi întreaga împărăţie a pioaselor aduceri aminte. Eu îmi rezerv nebulozitatea zilelor de mâine şi nerăbdarea sfârşitului pe care vreau să-l trăesc la fel după cum l-am început. Mi-e sete încă de vieaţă. O sorb cu lăcomia desgheţului de primăvară şi par'că tot nu mă pot sătură. M'am ascuns în fundul pivniţei şi n'am să es deacolo, până ce nu voiu goli butea de vin până la fund.

Când voiu fi sătul, îmi voiu permite luxul să fiu şi eu erou. Am să contribui probabil şi eu cu câteva rânduri în cărţile de cetire ale elevilor din clasele primare. Voiu aveà funeralii naţionale şi copiii eroilor de azi, vor rămâne repetenţi dacă nu-mi vor şti biografia. Până atunci însă, nu dau voie nimănui să atenteze la libertatea laşităţii mele de a voi să trăesc. Nu vreau să mă gândesc încă la formula eroismului cu care voiu emoţionà până şi pe antreprenorii de pompe funebre. Doresc să am nevoie de ea cât mai târziu posibil şi dacă se poate chiar la «Calendele greceşti»...

Plec aşa dar la Iaşi. E primul meu act de eroism. Laşitatea celor dela Bucureşti a început să mă desguste de mine însumi. Plec singur fiindcă eroismul este personal, nu colectiv. Mi-e teamă însă, că la Iaşi voiu găsì aceeaş atmosferă ca la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bucureşti. Laşitatea e o boală contagioasă. Probabil că voiu găsi şi acolo o proprietăreasă, voiu aveà colegi de biurou şi cu unul din ei, pe care îl voiu simţi mai aproape de sufletul meu, voiu legà o prietenie mai mult sau mai puţin interesată. Voiu schimbà calea Victoriei cu strada Lăpuşneanu, voiu cetì ziarele cu douăzeci şi patru de ore întârziere şi voiu privì evenimentele prin deschizătura unui unghiu obtuz. In schimb, nu voiu mai auzi claksonul automobilului regal, clopotele dela Mitropolie şi bateriile noastre antiaeriene — sinecuriştele războiului.

*

Lotty mă întâmpină furioasă. Două nopţi de-arândul n'am dormit acasă şi în lipsa mea. eleva dela conservator m'a căutat din nou. De data asta mi-a lăsat un plic «personal» pecetluit cu ceară *mauve*.

D-ra Gabriela Movileanu mă roagă să intervin pe lângă directorul Teatrului naţional s'o angajeze ca probistă. Regret. Dar cum sunt nevoit să plec la noapte, nu-i pot fi de nici un folos. Dealtfel, asemenea servicii nu se fac decât femeilor pe care le poţi vedeà mereu. Eu însă nu-mi pot amână plecarea şi d-ra Gabriela probabil, n'are să vină după mine la Iaşi.

Vestea plecării mele neaşteptate produce în micul apartament al d-nei Grünberg, exact emoţia întregii Capitale din ziua primului bombardament al aeroplanelor duşmane. Abià în momentul acela îmi dau seama cu adevărat, ce mare lucru este să poţi fi erou. Laşitatea mea începe să oscileze între siguranţa avantajiilor mele sentimentale şi avantajiile siguranţe mele personale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lotty plânge. Până astăzi n'am văzut-o încă plângând. Nu mi-am închipuit niciodată o femeie plângând pentru mine. Lacrimile ei mă încântă şi mă umilesc în acelaş timp. Ucigaşul nedescoperit încă, simte nevoia să aprindă o lumânare la icoana Maicii Domnului.

Lotty îmi aduce aminte că sunt un om care până atunci nu se întrebase încă, cine este. Imi promit solemn însă, că dacă nu va fi prea târziu, la Iaşi voiu sta de vorbă şi cu înţeleptul Socrate.

Bagajul meu se compune dintr'un cufăr şi două geamantane — rufe, haine, câteva cărţi, o caramanie, două estampe japoneze, un Iser şi trei icoane. Lotty priveşte cu ochii umezi, cum se goleşte odaia de sufletul ultimilor ei trei ani. Ii las în schimb biblioteca aproape complectă, câteva străchini vechi, un bronz de Brâncuş prea greu să-l pot luà cu mine şi afişele ilustrate ale lui Toulouze-Lautrec cu Aristide Bruant şi Yvette Guilberte.

Uşa armoarului scârţie ca un rămas bun, sugrumat de o presimţire tristă. Rafturile miroase a levănţică şi «Cuire de Russie». Levănţica e parfumul trupului ei. Şi trupul ei, trei ani de zile, l-am păstrat par'că închis în acelaş flacon cu parfum dela Guerlain.

Icoanele sunt pline de praf. Lotty le scutură cu religiozitatea unei călugăriţe care îngenunchează în faţa altarului. Lotty nu crede în icoane. Dar icoanele sunt simbolul religiei mele. Şi trei ani de zile, religia mea a fost religia ei.

Când le aşez în cufăr, Lotty mă atinge uşor pe umăr. Par'că nu îndrăzneşte să-mi spună ce vrea. Mă întreabă în schimb cu ochii, cu sufletul şi cu sfinţenia clipei când se coboară un mort în groapă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

— Vrei ceva Lotty?

— Le ei pe câte-şi trele?

— Vrei să-ţi las şi ţie una?

Şi Lotty isbucneşte din nou în plâns. Vrea să păstreze şi ea o icoană. O vrea pe sfânta Paraschiva, pe sfânta Vineri, pe sfânta Venera...

De unde ştie Lotty lucrurile astea? Unde le-a cetit? Cine i le-a spus? Cine i-a deschis sufletul să creadă şi ea în ele?...

Ii las icoana cu mândria perpetuării propriei mele stăpâniri în odaia asta, de unde plecam fără să ştiu dacă am să mai mă întorc vreodată.

Bagajul este gata. La ora cinci, vine un servitor dela cenzură să mi-l ducă la Mogoşoaia. La noapte se îmbarcă numai persoanele.

Afară e încă soare. In odaie s'a întunecat însă ca într'o după amiază grăbită de toamnă târzie. Asfinţitul de aici pregăteşte răsăritul de dincolo. Ne privim ca primii oameni goniţi din raiul fericirii eterne. In jurul nostru, nimic altceva decât umbra propriei noastre nedumeriri. Drumurile care duceau la Roma, se întorc fiecare, spre locul de unde porniseră la început...

Pe capacul cufărului boltit ca spinarea unui elefant sacru ne alipim atunci sfioşi ca într'o poveste de pe malul Gangelui, şi porţile Nirvanei se deschid să ne adăpostească din nou împreună, dar numai pentru o sigură clipă şi pentru cea din urmă oară.

*

Cobor să-mi fac provizii pentru drum. Preţurile s'au întreit. Negustorii au început să ascundă marfa. O păstrează

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

probabil pentru armata germană. Peste zece, cincisprezece zile, au s'o dea poate chiar gratuit.

Un coleg dela cenzură mă opreşte în faţa Terasei Oteteleşeanu.

— E adevărat că pleci la Iaşi?

— Adevărat, dar numai pentru câteva zile. Am o misiune specială.

— Aşă da, înţeleg şi eu... Trebuie să fie o plictiseală acolo... Ceva groaznic!... Şi apoi ştii că nu mai e nici un pericol. Situaţia s'a schimbat complet. Ruşii au primit ordin să atace. De acum să te ţii!... Te pui cu colosul dela Nord?... Ai văzut pe Hatmanul Cazacilor din Kuban?... Un tip admirabil!... Un erou de tragedie clasică îmbrăcat în costum de operetă vieneză... Am tras cu el azi-noapte, un chef la Flora!... Ştii ce frumos se vedeà Zepellinul dela Şosea?... Ceva feeric!... Ne-a plictisit el destul — nu-i vorbă; dar acum i s'a înfundat şi lui... N'ai aflat?... L-au doborât ai noştri azi noapte. Uite-l colo la «Independance». Hai să trecem să-l vedem...

Şi colegul meu dela cenzură, mă ia cu mâna stângă de braţ şi cu dreapta face un gest semnificativ strigând:

— «Alivoar ţăţico... şi să-mi scrii pe glaspapir!...»

In vitrina dela «Independance» o bucată de stofă cauciucată, ruptă neregulat şi pe alocuri arsă şi înegrită de fum, se răsfăţă obraznic, încurajată de afişul care o explica mulţimii de «cască gură»:

Fragment din Zepellinul doborît azi noapte
la Ciocăneşti
de bateriile noastre antiaeriene
dela fortul Chitila

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In faţa vitrinei, publicul se înghesue ca la pomană. Se fac glume şi chiar comentarii serioase. Se explică materialul din care e făcută învelitoarea unui Zepellin, se povesteşte cum a fost ochit şi doborât şi printre cele câteva sute de persoane care se perindează cu greu prin faţa vitrinei, se găsesc chiar şi foarte mulţi martori oculari ai acestei prime şi strălucite victorii a artileriei noastre antiaeriene.

Colegul meu dela cenzură este entuziasmat. Intră în vorbă cu toţi necunoscuţii care îi es în cale şi cu vocea de stentor afirmă, cu autoritatea atribuţiei sale oficiale, că dezastrul Zepellinului s'a petrecut aşă după cum îl povesteşte un căruţaş din dosul Filantropiei.

Mie însă nu-mi vine să cred nimic din tot ce văd şi aud. Asistasem cu o zi înainte la terfelirea tricolorului naţional şi mă întrebam dacă învelitoarea Zepellinului din vitrină, nu este cumva tot opera vreunui ajutor de primar imbecil. Eu rămâneam la informaţiile mele. Şeful de cabinet al ministrului de interne îmi spusese chiar mai mult decât trebuiă. Şi Toto Radian nu şi-ar fi trimis amanta la Iaşi dacă Bucureştii n'ar fi fost condamnat să cadă peste câteva zile.

*

Inaintea plecării, simt nevoia să mai văd odată oraşul în care mă născusem fără să-i fi putut închină nimic din dragostea pentru locul natal. Bucureştii mi-erà străin ca un tată vitreg. Parodia asta de oraş somptuos şi ridicol ca o baligă uscată, depusă cândva întâmplător între mocirlele dela Tei, Colentina, Floreasca şi Herăstrău, nu hrănise ani dearândul decât pe agenţii electorali ai diferitelor partide politice.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bucureștii n'au fost, nu sunt și probabil nu vor fi niciodată un oraș adevărat. Ca să poată trăi, orașele ca și oamenii, au nevoe de un anume organism: inimă, plămâni, aparat digestiv, căi respiratorii, sistem nervos, creeri și tot ceeace un doctor în medicină ar puteà spune mai complet decât mine. Bucureștii n'au nimic din toate acestea. Are numai un amestec de mațe pe care planul orașului le numește străzi. Srâmte și sucite ca niște gâturi de cocostârci sugrumați de eticheta grădinei zoologice, străzile Bucureștilor au pavajul pestriț și niciodată complet. Plăcile de bazalt ale trotuoarelor sunt mobile ca niște clape de pian, felinarele sparte, rigolele pline de noroi și canalele împuțite. Locurile virane nu-și au niciodată în regulă actele stării civile, iar clădirile din epoca troglodită, își prelungesc provizoratul la infinit cu certificatele de sănătate edilitară, liberate chiar de d-l primar care mai este în acelaș timp și corifeu politic, deputat sau senator, candidat la un portofoliu ministerial, membru în zece, douăzeci de consilii de administrație și multi-multi-multi milionar. Bucureștii îți fac impresia unei imense grădini fără stăpân. Pungașii, vagabonzii, înfometații și tot felul de oameni fără căpătâiu, intră în ea nesupărați de nimeni — unii să-i fure fructele iar alții să-i murdărească peluzele cu produsul necesităților fizice. Pe harta Europei, capitala României este însemnată cu un rotogol mare cât bunioară capitala Franței sau a Angliei. Hărțile geografice însă, probabil că sunt făcute de oameni care n'au călătorit niciodată. Deși trece drept capitala României, Bucureștii propriu zis, nu sunt ai nimănui, fiindcă România însăș nu este decât uzufructul unui cerc restrâns de oameni, care mâine nu mai sunt nici ei cei de astăzi. Mâine însă, probabil că Bucureștii vor fi ai Nemților!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu-mi plac Bucureștii. Dar despărțirea asta mă înduioșează. Calea Victoriei mai ales o să-mi aducă aminte totdeauna de fosforescența unică a femeilor ei!...

Am ajuns în fața grădinii Ateneului. Hai să-l mai văd odată pe... Pe cine?... Nu știu... Văd eu astăzi toate lucrurile răsturnate sau statuele ateneiștilor îmi răstoarnă noțiunea limitei, dela care sbierătul măgarului nu mai poate fi luat drept acompaniament de contrabas?...

Doamne, doamne!... mă gândesc eu. Dacă fatalitatea a voit să vină Nemții ca stăpâni la București, dă-le cel puțin ideia să topească bronzurile astea inutile, care vatămă ochii celor vii și pătează prestigiul celor morți — Dumnezeu să-i ierte!...

Mă doare în suflet perspectiva prezenței dușmanului la București. Dar ca un bun patriot ce sunt, nu văd altă soluție să scăpăm de rușinea monumentelor noastre artistice. Statuele din grădina Ateneului mai ales, par'că sunt un joc de popice. Mai lipsește butoiul cu bere, untul proaspăt și legătura cu ridichi de lună!...

Figura alegorică de pe soclul poetului Șerbănescu, s'a îmbătat de alcoolul indiferenței publice și s'a rostogolit cu simbolul eternității în nisip. Traian Demetrescu, cioplit în marmoră, pare o biserică de cas... Mâncați-ai opera autorule, împreună cu comitetul ei de recepție!...

Puvis de Chavannes n'a putut pictă marea frescă din sala Ateneului, fiindcă pontifii frumosului de pe vremea aceea, au găsit că cerea prea mult două sute de mii de lei. In schimb însă, de rușinea monumentelor ridicate mai târziu în grădină, Ateneul n'are să se poată plătî cât îl vor ține temeliile...

Plec mai departe. Dar Bucureștii sunt aceiași peste tot. Aproape la fiecare colț de stradă, statuiele marilor oameni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care îl cinstiseră în viaţă, se întrec care mai de care, să-l necinstească după moarte. «*De mortuis, nihil nisi bene*». Dar atunci, ce rost mai au statuiele astea oribile, cu care li se turbură eternitatea somnului de pe lumea cealaltă?... Ce bine e să nu fii erou!... Scapi de admiraţia urmaşilor şi de răsplata statuei inevitabile, cu care ţi se denaturează şi figura şi activitatea vieţii.

Nu mai vreau să mai văd nimic. Mă duc mai bine acasă. In odaia mea, voiu găsi cel puţin atmosfera prielnică în care să-mi pot reconstitui fericirea mediocră dar completă din ultimii trei ani.

Războiul m'a oprit la jumătatea drumului. Nu ştiu unde aşi fi putut ajunge. Imi dau seamă însă, că deacum înainte, drumul începe să urce. Şi când urci ţi se pare că nu mai ajungi... Mă mângâie doar ideia că nu sunt singur. In situaţia mea se găsesc atâţia alţii încă, o întreagă pleiadă de egocentrici matriculaţi cu nume şi grade deosebite, ca şi cum vieaţa ar fi legiferarea unui serviciu militar obligator. Suntem o clasă de oameni aparte, o categorie bine distinctă, sau mai precis, o întreagă generaţie. Suntem generaţia celor sacrificaţi!... Mâine, efectele acestui sacrificiu, vor constitui poate, actele eroismului nostru de azi.

La încrucişarea bulevardelor cu calea Victoriei, mă opresc din nou. Spre Cotroceni apune soarele. E poate ultimul meu apus de soare din anul acesta, la Bucureşti!...

Bulevardul Elisabeta se întinde drept ca un braţ de atlet, în palma căruia, soarele pare o portocală de Jaffa. Colo, la dreapta, e Cişmigiul cu idilele scurte şi obscure ale anilor de şcoală. Alături e liceul Lazăr. Acolo l-am cunoscut pe Laurenţiu Blebea. Trădarea lui Blebea îndurerează par'că orizontul apusului. Mai departe, e Dâmboviţa cu podul Sfântul Elefterie. Acolo se descarcă iarna căruţele primăriei de zăpada

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ridicată de pe străzi. Vine apoi facultatea de medicină — corcitură arhitectonică și alături de ea, căsuța în stil românesc a nu știu cărui om de gust. Proprietarul casei și architectul, se confundă însă, mai îndotdeauna. Palatul Cotroceni tânjește ca un tort de fisticuri în vitrina unei cofetării... De când s'a început războiul însă, cine mai mănâncă prăjituri?... Pâinea cea de toate zilele este și mai neagră, și mai mică, și mai scumpă și mai amară!...

Mă întorc acasă cu sufletul scămoșat de impresia recentă a unei înmormântări. N'am îngropat pe nimeni. In jurul meu însă, pe zi ce trece, văd deschizându-se atâtea gropi, că una din ele, nu se poate să nu fie pregătită pentru mine.

Lașitatea are o mare superioritate asupra eroismului. Te ține într'un contact mai des și mai apropiat cu dumnezeirea. Rugăciunea nu este decât exteriorizarea lașității. Simt nevoia să mă rog. Unde? In odaia mea a mai rămas o icoană — icoana sfintei Paraschiva pe care mi-a cerut-o Lotty. Deschid ușa cu capul plecat, așă cum se intră într'o biserică, și umilit încerc să-mi ridic ochii spre păretele dinspre răsărit. O lumină vie, nebănuită, necunoscută încă, mă încremenește în prag. Pupilele mi se dilată ca un gălbenuș de ou răscopt și sufletul îmi picură par'că printre buze ca un izvor scăpat din stâncă, pe jghiabul lui de lemn de brad.

Icoana erà la locul ei, acolo unde timp de trei ani, stătuse nemișcată. De data asta însă, privirea sfintei Paraschiva, nu mai erà încruntată ca mai înainte...

O candelă ardea dedesubtul ei!...

In odaia din care trebuià să plece un om, intrase un suflet!...

Chem pe Lotty. Convertirea evreicei mă umilise. Nu știam dacă sunt eu cauza. Dar autorul acestei strălucite convertiri,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

simţia că sarcina ce-i fusese încredinţată fără să fi cerut-o, întrece cu mult puterile lui sufleteşti. Eu nu puteam fi apostol, fiindcă apostolii nu propovăduesc în numele lor personal, ci în numele unei idei de care sunt stăpâniţi. Stăpânul meu însă eram EU. Mie singur îmi fusese dat să mă supun şi numai pe mine singur mă preamărisem după slabele dar deplinele mele putinţi!... Cine puteà fi dar apostolul?... Icoana lui Ion Botezătorul plecà cu mine la Iaşi...

— Mie mi-ai pregătit surpriza asta Lotty?

— Te supără?

— Nu... dar... untdelemnul de candelă miroase greu... împute odaia...

— Lasă c'am să-l miros eu... n'ai să-l miroşi tu.

— Cum aşà?... Ai de gând s'o ţii aprinsă şi în lipsa mea?

— Şi de ce nu?... Par'că tu ai fost vreo dată credincios?... Sau ai să fii la Iaşi mai mult decât ai fost la Bucureşti?... Cum vrei să-ţi ajute Dumnezeu şi sfinţii dacă nu le-aprinzi la icoană şi o candelă?... Icoana este doar un trup de lemn... Dumnezeul adevărat însă, este în lumina candelei!...

— Şi te-ai gândit la mine când ai cumpărat-o?

— La tine, la mine... tot una este... O candelă în casa omului nu strică... N'ai auzit?... De mâine nu ne mai dă electricitate deloc...

*

In antret îmi iau rămas bun dela d-ra Viki. Vreau s'o sărut. Viki se fereşte însă. Işi astupă faţa cu ambele mâini se trage înapoi şi işi tremură capul ca o frunză de plop. Lotty o ceartă.

— Nu-i frumos ce faci Viki... Sărută pe Mircea.

Dar Viki nu se supune. Răspunde numai prin deschizătura palmelor cu vocea gângavă, ca şi cum i-ar fi rămas în gură un sâmbure de piersică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Pe copii, numai părinții îi sărută...

O rog atunci pe Lotty:

— Sărut'o din partea mea și urează-i s'o găsesc sănătoasă, cuminte, mare și frumoasă...

Pe scară însă, mă ajunge un troncănit grăbit de pași. E Viki.

— Ce s'a întâmplat Viki?

— Nimic. Vreau să-ți dau ceva...

Și-mi întinde un mototol de foiță albă.

— Ce e asta?

— Ai să vezi... Dar să nu-l desfaci aici. Ține-l până după ce pleci... Și să-l păstrezi... Auzi?... Te rog s'o păstrezi și să mi-o arăți când ai să te întorci...

Mă simt înduioșat. Nu știu ce poate fi în foița asta de hârtie albă. Dar par'că încep să ghicesc ce este în sufletul acestei copile de cincisprezece ani. O cuprind în brațe și de data asta, Viki se lasă în voia mea. O sărut apoi pe frunte, pe ochi și pe gură...

In stradă desfac pachețelul și curios mă chiorăsc prin întuneric să văd darul Vikei. E o cruciuliță albă — poate să fie chiar de argint — o cruce gamată, cu vârfurile îndoite ca simbolul infinitului din Svastica indică.

Darul neașteptat al unui copil e cea mai sigură proorocire de noroc. O pipăi cu emoție și dragoste și degetele mele îi mângâie cele patru colțuri în care litera V — inițiala numelui ei — se repetă par'că mereu, la infinit, tot de câte patru, patru, patru, patru ori...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

ARMATA RUSĂ INTRĂ IN ACŢIUNE

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

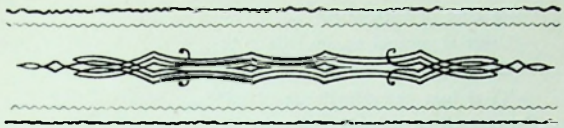

PE şoseaua Kiseleff, automobilele se ţin lanţ ca în zilele când sunt curse de cai. Dacă n'ar fi noaptea, felinarele stinse şi lanternele maşinilor căptuşite cu foiţă albastră, ai crede că războiul a trecut şi viaţa de toate zilele şi-a reluat mersul ei normal.

Ironia cerului se manisfestă printr'o lună la primul pătrar şi prezenţa completă a stelelor după mărimea şi importanţa lor. Ai zice o reprezentaţie de gală, la care, din cauza întunericului din sală, nu se văd decât decoraţiile înalţilor demnitari ai Statului care umplu lojile şi primele scaune cu bilete gratuite. Sunt singurele spectacole dealtfel, unde asistenţa deşi cu totul străină de ce se petrece pe scenă, face parte integrantă din ansamblul spectacolului.

Gara Mogoşoaia e tixită de lume. Bărbaţi, femei, oameni maturi şi copii, forfotesc, ţinându-se de mână să nu se piardă. «Orbii» lui Maeterlink au reuşit înfine să se reprezinte şi în România. Se vorbeşte pe şoptite şi frazele scurte sunt presărate cu oftaturi lungi de par'că nu se mai sfârşesc. Cei care se recunosc, se privesc prin întuneric cu resemnarea unui burghiu înţepenit într'o scândură de stejar. Frazele care circulă mai des, sunt:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pe cine ai lăsat acasă?...

— Unde-ai ascuns cazanul de rufe?...

— Ce-ai făcut cu linguriţele de argint?...

— Ţi-ai luat cearşafurile de olandă?...

Gospodarii se mângâie între ei:

— Ce-o fi, să fie!... Doar o să fie la fel pentru toată lumea...

Burlacii însă, trag numai cu urechea şi cu coada ochiului. Pentru ei formula «ce-o fi, să fie» n'are să fie la fel ca pentru toată lumea.

Şeful gării, un ofiţer de rezervă, anunţă că trenul pentru Iaşi se găseşte pe linia a treia. Masa compactă de oameni amărâţi, se revarsă cleioasă ca astfaltul peste primele două rânduri de şine... In uşa fiecărui vagon, un jandarm cercetează biletele de identitate...

Peronul se goleşte ca un joc de şah, după ce adversarii şi-au mâncat majoritatea figurilor. De o parte şi de alta, n'au mai rămas decât regii, câte o regină, câte un nebun, sau câte un simplu pion. Şeful gării face pe regele. Măsoară peronul gării cu paşi mărunţi şi după ce constată că s'a îmbarcat toată lumea, dă ordin să se ataşeze şi vagonul special de pe linia de garaj. In vagonul special se găsesc deja instalaţi o regină şi un nebun, care îi ţine de urît până la plecarea trenului. Eu nu mă grăbisem să mă 'mbarc fiindcă îmi aveam locul asigurat.

Doamna Jenny colonel Vasilescu şi Toto Radian nu se aşteptau să mă vadă. Surpriza lor fredonează aceeaş romanţă, dar transcrisă pe registre diferite:

— Ce-i cu tine?

— Plec.

— Unde?... la Iaşi?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Da... Pentru câteva zile numai... Sunt trimis într'o misiune specială.

— Asta s'o spui lu' Mutu, dragă... Te-ai şi învârtit... La repezeală... Brava ţie...

Amanta prietenului meu mă întreabă cu vocea lipsită de orice entuziasm.

— Aveţi loc, d-le Băleanu?

— Da, d-nă... mulţumesc... Am o bancă întreagă.

— In vagonul oficial?

— Chiar în compartimentul de alături...

Apoi, fiindcă nici ea, nici Toto, nu găsesc ce să mă mai întrebe, încep să-i întreb eu pe ei:

— Tu ce faci?... Când ai de gând să vii?

— Ştiu şi eu...! In orice caz, mult nu cred să mai întârziem.

— Dar d-voastră, d-nă, aveţi ceva rude pe la Iaşi? Unde o să fiţi găzduită?...

— N'am pe nimeni. Am luat însă o recomandaţie pentru şeful biuroului de cartiruire.

Toto intervine:

— Dacă cumva ai vreo neplăcere, dă-mi o telegramă imediat.

Iar eu, completez:

— Veniţi la mine la cenzură când aveţi de comunicat cu Bucureştii...

După alte câteva clipe de tăcere, d-na Vasilescu, mă întreabă brusc:

— Sunteţi singur, d-le Băleanu?

— Mai singur ca Iov după ce-şi pierduse averea...

— N'aţi luat cu d-voastră nici o coniţă?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vai, d-nă!... Ce întrebare!... Am eu mutră să călătoresc în doi?...

— Dar sălbatic mai sunteți d-le Băleanu!... V'am mai spus-o eu și aseară. V'aduceți aminte? Mi se pare chiar că v'ați supărat!...

Și întorcându-se spre Toto, îi explică:

— Știi ce mi-a făcut aseară?... Nici nu vrea să intre în casă. Zicea că e grăbit. Nu-i vorbă, că dacă mai întârzia un sfert de ceas numai, îl apucă bomba la mine în stradă...

*

Pleacă trenul...

Toto s'a coborît. Eu și amanta prietenului meu, am rămas să călătorim singuri. Regina și-a pierdut nebunul de pe negru și a rămas cu nebunul de pe alb. Toto e brun. Eu sunt blond...

Trenul se pune în mișcare fără nici o pregătire aproape. Nici un semnal de conductor, nici un fluerat de locomotivă, nici un «rămas bun», nici un «bun voiaj»... Par'că ducem cu noi un bolnav de lepră. Inaintea noastră, cineva agită un clopot de lemn. Zgomotul lui e destul de slab ca să nu deștepte pe cei care dorm și destul de puternic ca să înlăture din calea noastră pe cei care s'ar putea molipsi. Nimic mai asemănător cu trenul nostru, ca îndepărtarea unui lepros dintr'un sat cu oameni sănătoși.

In vagoanele trenului e întuneric, dar noaptea din sufletele noastre e și mai neagră decât noaptea de afară. Mergem încet. Par'că abia ne mișcăm. Atârnă oare așa de greu tristețea celor care pleacă, sau trenul s'a încurcat în păinjenișul Bucureștilor, care nu ne mai lasă să plecăm?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

In compartimente, discuțiile fierb înăbușite ca apa într'un samovar. Dar până mâine dimineață, samovarul o să se răcească și în strecurătoarea cerului găurit de stele, n'are să mai rămână decât amărăciunea frunzelor de ceai. Lichidul parfumat al momentului o să fie golit odată cu alcoolul primelor senzații și trenul o să meargă mereu așa, încet, încet de tot, tot mai încet, cât mai încet, până ce călătorii se vor deșteptà în plina realitate a visului învățat pe dinafară...

*

După o tăcere destul de lungă, în care timp fiecare ne gândisem, probabil, la lucruri diferite, Jenny mă întreabă:

— Cum îl găsești pe Toto?... Gentil băiat. Nu?

— Cam simplu.

— E tânăr încă.

— Și prost...

Amanta lui Toto nu se așteptà probabil la răspunsurile mele.

— Știi că nu ești deloc drăguț cu prietenii d-tale?

— Eu spun totdeauna ce gândesc.

— Ești teribil... Incepe să-mi pară rău că te-am primit aseară.

— Ai remușcări?

— Nu... Dar... Ori cum...

— Il iubești?

— O!... Ce idee!... Cum îți închipui lucrul ăsta?... Nu suntem deloc potriviți pentru așà ceva. Nu-l vezi?... E aproape un copil.

— Un copil de vârsta mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— A, nu... Tu eşti altceva... Eşti mai bărbat, mai sălbatic... mai... Lasă-mă 'n pace că eşti obraznic. Să ştii că m'ai supărat...

In timpul ăsta, mi-am desbrăcat pardesiul şi am aprins o ţigară.

— Imi dai voie să stau cu d-ta?

— Dacă-ţi face plăcere...

— Nu te supără fumul de tutun?

— Nu, deloc...

— Mă aşez lângă dânsa pe canapea. Ea se fereşte par'că s'o ating. Ii caut mâinile prin întuneric şi nu i le găsesc. Şi le-a ascuns la spate. O întreb:

— Unde-ţi sunt mâinile?

— Le-am pierdut.

— Cu ce-ai să te aperi atunci, când o să vrea cineva să te sărute?

— Cu dinţii.

— Hai să 'ncercăm atunci...

. . . . . .

Nu-mi plac femeile care cedează uşor, chiar când nu sunt interesate băneşte. Fructele viermănoase se desprind singure de pe cracă. Dar nici rezistenţa exagerată n'o pot suferi. Suprema cochetărie a femeii când ţi se dă pentru prima oară, este să-ţi zică ţie «nu» şi ei «da». In felul acesta se împacă reciproc amorul propriu al celor două sexe şi actul se săvârşeşte conform ritualului profan, de către pontifi cu drepturi şi cu îndatoriri egale. Victoria este şi a unuia şi a altuia. Fiecare o apreciază în felul lui. Dar efortul unuia şi rezistenţa altuia nu sunt, în fond, decât «*pile ou face*» al aceleiaş monete cu efigia lui Eros.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

N'am preferințe pentru un anume gen de femeie. Imi place numai femeia și atâta tot. Pentru mine, femeia este un obiect de artă, ochit de un colecționar priceput și pătimaș. Colecționarii de obiecte de artă nu sunt chiar cei mai păcătoși dintre muritorii de rând!... Unii colecționează covoare persane, alții estampe japoneze; unii, vechi obiecte bisericești, alții vechi porțelanuri străine; unii, documente și ediții rare, alții, icoane sau fotografii obscene... Specialitatea pasiunii nu are nici o importanță, fiindcă orice colecționar este un hirotonisit cu darul sfânt. Pe mine însă, soarta colecționarilor mă înduioașează. In viață, o colecție bogată îți satură sufletul cum ți-ar sătura stomacul o masă bine garnisită. După moarte însă, colecția trece în posesia rudelor, a Statului sau a creditorilor. Singuri, colecționarii de femei frumoase își duc colecția cu ei în groapă!...

Lucrurile astea le explic amantei prietenului meu ca să-și dea seama și ea pentru ce Toto este mai prost decât mine și pentru ce de azi noapte, pe mine mă găsește mai bărbat decât pe Toto, deși amândoi avem aceiaș vârstă.

Ne despărțim târziu, după miezul nopții.

— Vrei să te odihnești și tu? Eu trec în compartimentul meu să mă culc.

Ea îmi răspunde, fără să-mi răspundă:

— Ești un nebun. Pentru prima oară mi se întâmplă așa ceva în tren!...

Vreau să-i explic pentru ce — fiindcă trenul nostru nu este un tren ca toate trenurile și fiindcă trenurile de când s'a început războiul...

Renunț însă. Mi-e somn. Și teroarea somnului e mai sintetică decât a Zepellinului... O culc pe canapea, o înfășor în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pătura de voiaj, o mai sărut odată și o las singură în compartimentul ei.

*

La Focșani începe să se lumineze de ziuă. Potriveala asta pare un simbol. Răsăritul soarelui desparte iar Moldova de Muntenia. De aici înainte începe lumina, liniștea, libertatea... Pe Argeș însă, probabil că nu s'a crăpat încă de ziuă. La București mai ales, noaptea cea mare, de abia de-acum începe cu adevărat.

Dela Mărășești părăsim linia Siretului. Mergem la Iași pe linia Bârladului. Trenul nostru merge tot așă de încet ca și în timpul nopții. Se oprește în toate stațiile și unde se oprește, acolo par'că îl uită și Dumnezeu și personalul mobilizat pe loc la C. F. R. Până să pornească din nou, cetești toată «Phedra» lui Racine. Incep să regret plictiseala lecturilor clasice din liceu!...

Zeci de trenuri militare se încrucișează cu trenul nostru, aproape în fiecare stație. Intr'unele așteptăm până trec la vale câte două, trei și chiar mai multe la rând, din sfert în sfert de ceas.

Din Basarabia și nordul Moldovei, armata rusă coboară spre București în fragmente greoaie și nesfârșite ca niște baloturi de marfă ce dispar în pântecele unui Transatlantic. Comparația nu e deplasată. Deși curgeă mereu, ca și cum s'ar fi deschis cataractele cerului, armata rusă intră par'că în pământ. Nimeni nu știă unde se găsește. Cartierele generale o vedeau numai pe hârtie. Frontul însă, n'o văzuse nici măcar pe hartă. Armata Țarului Nicolae erà o armată-fantomă. Nu-i mai lipseà decât un Wagner rus, și «Olandezul sburător» puteà să iasă din repertor pentru totdeauna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Abia acum încep şi eu să-mi dau seama, ce înseamnă o armată care pleacă la războiu. Incep să văd cu ochii ceeace până acum nu văzusem decât cu imaginaţia. Armata română, n'o văzusem decât la 10 Maiu. Excursia de plăcere dela 1913 în Bulgaria, nu-mi satisfăcuse decât amorul meu propriu de român şi mândria mea de latin. «*Veni, vidi, vici!*» Dacă m'ar fi auzit Juliu Cesar, sunt sigur că m'ar fi tras de urechi. Armata rusă însă, o văd, o sorb cu ochii şi o mistuì cu toate simţurile laşităţii mele de combatant în dosul frontului...

Aveà dreptate prietenul meu dela cenzură: «Te pui cu colosul dela Nord!»... Ce va face însă acest colos? Se va bate oare colosul şi pentru noi? A primit cu adevărat ordin să se bată?... Deocamdată, colosul se plimbă numai, bea ceai, mănâncă seminţe de floarea soarelui şi cântă din gură şi din balalaică...

Uniformitatea colosului ăsta mobil, te înspăimântă. Imbrăcaţi la fel, aproape nu poţi deosebi pe ofiţeri de soldaţi. Hainele şi şepcile lor cenuşii au ceva din cromolitografiile cu tiraj nelimitat. Vai de bietul autor!... A căzut pe mâna unui editor bandit...

O deosebire există totuş. Soldaţii se îmbată cu spirt ordinar, iar ofiţerii şi generalii cu rom, coniac şi la nevoie chiar cu apă de Colonia.

Amanta prietenului meu se topeşte după ei, dela fereastra vagonului. Nu coboară geamul, fiindcă i-e teamă să nu dea peste vre-unul rău crescut. Uniforma însă, cu nasturii dela manta şi cocarda dela şapcă, o hipnotizează ca nişte ochi de şarpe. Şi în fiecare nouă staţie, broasca simte par'că nevoia să cadă victimă unei reptile. Nevasta colonelului român a rămas sclava disciplinei militare pe care bărbatu-său probabil i-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

localizase, în sentimentul de camaraderie, chiar pentru ofiţerii aliaţi.

Prezenţa mea în compartimentul d-nei Jenny Vasilescu, devine în anume momente, chiar jenantă. Modestele mele haine civile, mă scot din luptă mai 'nainte de a începe atacul. Dintre cei care se perindă prin faţa ferestrei, aproape toţi sunt mai bărbaţi, mai sălbatici şi mai puţin laşi decât mine. Chipiul diformează interiorul capului, dar conservă prestigiul aparenţei exterioare. Trebuie să optez dar, pentru una sau pentru alta. Oricât m'aşi trudi să par altul decât fugarul din Bucureşti, îmi dau seama că e înzadar. Capul meu nu poate fi un cap de erou, nici chiar în urma celor două victorii consecutive, repurtate asupra nevestei colonelului român, amanta prietenului meu, şeful de cabinet al ministrului de interne.

*

In gara Crasna ni se înfundă şi unora şi altora. Evacuaţii din Bucureşti nu mai pot merge spre Iaşi, iar a 18-a brigadă de cavalerie rusă, nu mai poate porni în ajutorul Bucureştilor. Ofiţerii beţi au devastat restaurantul gării, au golit toate sticlele de coniac, au arestat pe comandantul militar, au dezarmat miliţienii români şi au tăiat firele de telegraf...

Mulţumescu-ţi Ţie Doamne! Armata rusă a intrat înfine în acţiune!... Colegul meu dela cenzură, de-acuma poate dormi liniştit.. Soarta războiului începe să se schimbe!...

Unul dintre eroi este român basarabean. E tânăr şi frumos, înalt şi subţire ca un clarinet şi blond ca o papură uscată. Imi vine să cred că românul-rus din Basarabia, trebuie să fie un neamţ dela vreun «Gesellschaft» din Bucureşti! Se agită pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

peron cu o sticlă de coniac într'o mână, cu sabia scoasă din teacă în alta și vorbește românește cu bucureștenii îngroziți:

— Eu nu sunt *bat*... Eu, moldovan adevărat... Rumânu, țigan... Ptiu!...

Și se scuipă singur pe tunica cu panglica «negru și galben». însigna Crucii sfântului Gheorghe...

Imi aduc aminte de «Sergentul» lui Vasile Alecsandri.

Și noi ne-am împotmolit tot ca și el «*pe drumul de costișe ce duce la Vaslui*... și deacolo, ceva mai departe, la Iași «*Și nici că-i vine-a crede, când crucea Sfântu Gheorghe, pe sânul lui o vede*». Eu însă credeam, fiindcă i-o vedeam. Vasile Alecsandri nu crezuse fiindcă, probabil nu văzuse nici Crucea rusească pe sânul românesc, nici scena cu «*Colonelul dând mâna cu sergentul*».

Scandalul se potolește când începe să se însereze sau mai bine zis, când sosește un nou tren rusesc cu ofițerii treji. Se repară în grabă firele telefonice, se reia comunicația cu Vasluiul și cu Bârladul și mersul trenurilor se restabilește după cum fusese hotărît, cu singura excepție a celor patru ore de întârziere din gara Crasna.

Locomotivele fluieră din nou. Iată-ne iar porniți — românii spre Iași, rușii spre București...

*

Iar e noapte. In Moldova însă nopțile par mai puțin sinistre ca la București. Pe cer nu se văd decât stelele și acelaș pătrar de lună cu care pornisem din gara Mogoșoaia. Reflectoarele electrice au dispărut și odată cu ele, au amuțit și bateriile ante-aeriene. In clipa asta poate, la București, ele au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

intrat din nou în acţiune. Regret pentru cei cari au rămas acolo. Statul are însă nevoie de funcţionari destoinici pentru care sacrificiul părăsirii căminului este egal cu o trimetere pe front. Şi funcţionarii aceştia, călătorim în momentul de faţă spre Cartierul general de mâine al celor ce trebuesc să conducă destinele ţării de la adăpost. Până atunci frontul rămâne acelaş meridian militar, pe care împrejurările îl pot împinge chiar până la Iaşi. Laşitatea noastră dar, e relativă, sau mai bine zis, eroismul nostru este condiţionat de imposibilitatea unei alte noui retrageri.

Ajungem la Iaşi pe la ora zece. Oraşul e luminat. Lumea umblă pe străzi fără teamă, ca în vremurile de pace. Răsboiul n'a ajuns încă până la Iaşi...

Dăm fuga la biuroul de cartiruire, Şeful biuroului care este ieşan, începe să se enerveze la vederea atâtor bucureşteni. E o adevărată invazie de lăcuste. Un evacuat ţipă din fundul sălii:

— Şi-o să vedeţi ce-au să mai vină!... Ce-i astă-seară nu-i nimic!...

Rumoarea cucereşte mulţimea autohtonă. Liniştea Iaşului patriarhal, ameninţă să se ducă la vale pe Bahlui. Zurbagiii dela Făgădău, din Dealul Spirei, Cuibul cu barză şi Delea-Veche sunt în stare să strice tabietul bătrânului oraş domnesc, pentru care strada Lăpuşneanu, Păcurarii şi Sărăria fac mai mult decât zece capilale ale României la un loc. Moldovenii şi în special ieşenii, au ceva din pitorescul naivităţii grave a francezilor din sud. Poate fiindcă la Iaşi miroase a usturoi ca şi pe întreaga coastă a Mediteranei dela Perpignan până la Villefranche. Reflecţiile câtorva bătrâni ieşeni, îmi amintesc raţionamentul francezului din Marsilia: «*Si Paris avait une Cannebiere, il serait une petite Marseille*».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Adevărul era că Iașul nu cunoscuse încă războiul propriu zis. Din clipa aceea însă, proectilele de pe front începuseră să se spargă în timpanele celor adunați în jurul statuei lui Cuza-Vodă. Războiul pentru întregirea neamului românesc, abia acum începeă și în vechea capitală a Moldovei.

D-na Jenny colonel Vasilescu căpătă bilet de cartiruire în strada Muzelor, peste drum de Spitalul Sfântul Spiridon, iar eu, în strada Lozonski, lângă Seminarul Venianim Costake.

Fără să fie ideală, odaia mea prezintă marele avantaj de a nu aveà proprietăreasă. Proprietarul e văduv, fără copii și fără pensie dela Stat. Nu e mobilizabil și nu urăște pe bucureștenii, fiindcă evacuații nu vin de plăcere și dacă Statul găsește cu cale să-i aducă la Iași, înseamnă că tot Statul o să le plătească și ceva mai mult decât leafa obișnuită.

D-l Hacik Aivazian mă primește cu brațele deschise și cu cămașa fără guler. A sfârșit tocmai masa și a gustat două, trei păhărele mai mult, dintr'un tămâios turbat. Pe vremea aceea la Iași, masa de seară ținea până peste miezul nopții, ca mai în toate orașele patriarhale și cu respect pentru tradiție. D-l Aivazian este mijlocitor în tot felul de afaceri urgente, secrete și rentabile: vânzări, cumpărări, ipoteci, dobânzi convenabile și vorbe bune pe drum de seară. In felul său, noul meu proprietar este un adevărat erou. Războiul nu-l înspăimântă și nu-l indispune. Războiul e o afacere ca oricare alta. Depinde cum știi s'o învârtești. Și d-l Aivazian speră s'o ducă până la capăt cu bine. Deocamdată i-a luat pe Ruși în antrepriză. Rusul înseamnă aur, nu glumă. Rubla rusească e de două ori și jumătate mai mare ca leul românesc. Și dacă știi cum să te porți cu Rusul, poți transforma fără nici o greutate rublele în lei, și leii în ruble.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu s'a împlinit ora de când stau de vorbă cu d-l Aivazian și suntem mai prieteni de cum am fi copilărit împreună. Comparația însă, este exagerată, fiindcă proprietarul meu are vreo douăzeci de ani mai mult ca mine. Abia am început să mă desmeticesc de drum și d-l Aivazian propune să mergem la cafenea. I s'a sfârșit tocmai «melanjul» său de Moca cu Ceylon, că altminteri mi-ar fi preparat dânsul o gingirlie, cum nici la Constantinopol nu se poate luà totdeauna. Cafeneaua e la doi pași, la Hotel Traian. De când au început să vină bucureștenii, cafeneaua stă deschisă până la miezul nopții. Starea de asediu, este și ea un fel de Janus cu două fețe. Cu una privește dincolo de Siret, cu alta dincoace...

Prima cunoștiință pe care o întâlnesc în ușa cafenelei, e Laurențiu Blebea. Regăsirea asta neașteptată, ne emoționează par'că pe amândoi. Aproape în acelaș timp ne întrebăm și unul și altul:

— De când la Iași?

— Eu de trei zile...

— Eu picai adineaori...

— Va se zică e adevărat ce se vorbește?... Se evacuează Bucureștii...

— Tocmai evacuare nu... Dar, înțelegi... e vorba de funcționarii Statului care nu mai pot lucrà la biurouri din cauza bombelor...

— Dar tu ce cauți la Iași?...

In loc să-l iau eu de guler, trădătorul începuse să-mi ia el interogatoriul.

D-l Aivazian rămăsese cu gura căscată, căutând să se apropie cât mai mult de noi și să intre în vorbă imediat ce i s'o prezentà ocazia. In momentul acela însă, nu-mi convenea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-i recomand lui Blebea pe noul meu proprietar, fiindcă pentru spionul Nemților voiam să țin secret scopul venirii mele la Iași. Lăsai deci pe d-l Aivazian să-mi aprecieze educația după cum i s'ar fi părut, iar lui Blebea îi răspunsei de data asta pe un ton, ceva mai ridicat.

— Eu ca eu... Am venit într'o misiune specială... Dar tu?... Te știam la București... Cu ce ocazie pe aici?...

De data asta elocvența lui Blebea apropie de noi pe d-l Aivazian care la început aprobă cu capul, iar mai târziu repetă mereu:

— Brava d-le!... Așă este. Aveți dreptate...

Blebea vorbește sgomotos și caută să-și creeze simpatii printre necunoscuții din jurul lui.

— Eu, dragă, nu aștept ca tine să plec din București cu misiune specială, că pe mine dacă m'apucă Nemții acolo, mă curăță la sigur. Eu nu sunt ca voi filo-francez pe comandă... Eu sunt român transilvănean... Eu știu ce m'așteaptă când or pune Ungurii mâna pe mine. Pe voi, cel mult, o să vă 'nchidă sau o să vă trântească un picior undeva... Pe mine însă mă spânzură!... Cât sânge rău le-am făcut eu singur, nu le-ați făcut voi cu toții la un loc... Am mirosit eu în ce ape se scaldă guvernul. Umblă să se scape de noi acum... Până aici ne omoră cu dragostea. Mă mir cum se mai ține pe picioare calul lui Mihai Viteazu de câți nebuni au călărit pe el în ultimii doi ani!... Dați-i băieți înainte... Țineți trează conștiința națională... A sunat ceasul desrobirii fraților de peste Carpați... Și-acum?... Să scape cine poate?... Pardon!... Datoria guvernului e să se ocupe mai întâiu de cine trebuie... Să ne scape mai întâiu pe noi, că dacă se întâmplă să iasă altfel, nouă ni s'ar fi datorat liberarea fraților de dincolo, nu d-lor care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o învârtesc, când albă, când neagră, după cum le convine...

D-l Aivazian strânge mâna lui Blebea și-l asigură de toată simpatia și sprijinul său. Îi propune chiar că se mute la dânsul, dacă cumva nu e mulțumit de odaia unde stă. Blebea însă nu e patriot de «Sala Eforiei» și n'a venit la Iași numai ca să fugă de frica Ungurilor. A venit să-și aranjeze intrarea în școala militară dela Botoșani. Vrea să se ducă pe front pregătit să moară ca un erou, nu ca o victimă a politicianilor fără scrupule.

Spovedania lui Blebea m'a înduioșat și pe mine. Cum l-am putut crede oare trădător, după o simplă vorbă aruncată în vânt de un șef de cabinet al unui ministru de interne?... Par'că Siguranța generală a Statului nu se poate înșela și ea!... Incep chiar să cred că în timpul neutralității noastre, presa opoziției avea perfectă dreptate. Serviciul Siguranței trebuie complet reorganizat. Așà cum se găsește în momentul de față, nu mai poate corespunde menirii lui într'un Stat cu pretenții de civilizație. Ar fi o adevărată crimă să încredințezi siguranța Statului pe mâna unor astfel de oameni, care pretind că Laurențiu Blebea este spion neamț și trădător de patrie...

Sosirea mea la Iași mă desbrăcase de tunica lui Nesus, purtată două zile și trei nopți cu intermitența acceselor de tusă măgărească. Laurențiu Blebea erà acelaș!... Și Laurențiu Blebea erà hotărît să moară pe front ca un erou, în timp ce eu, aveam să mă stafidesc la cenzură...

De atâta lașitate nu m'ași fi crezut niciodată capabil.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

V

HOTARUL CELOR DOUĂ ȚĂRI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

SUNT la Iaşi de patru zile. Deşi mă interesează oraşul, nu mă arăt pe stradă decât foarte rar. La cafenea am fost o singură dată. Dacă aşi fi fost de două ori, ar fi însemnat că nu mai sunt la Iaşi!... Fugarii din Bucureşti sosesc în grupuri organizate ca trupele de actori. Mi-am regăsit la Iaşi atâtea cunoştinţe, că aproape am început să mă cred tot în Bucureşti.

Când pleci de acasă hotărît să descoperi o lume nouă, nu înţelegi de sigur să te întâlneşti tot cu cei lăsaţi acasă. Incep să cred că nu mai e chip să descoperi nimic nou pe pământ. In cea mai pustie insulă din oceanul Pacific o să te împedici de un funcţionar englez, care o să te întrebe de paşaport. In cea mai ascunsă şi misterioasă stradelă a Iaşilor, un cunoscut bucureştean o să te întâmpine cu aceeaş veşnică întrebare:

— «De când pe aici?»...

Nimeni nu vrea să admită că ideia lui, au mai putut-o aveà şi alţii. Toţi te măsoară cu ochii nedumeriţi, ca şi cum ai fi un animal antedeluvian. Fiecare se crede în dreptul primului ocupant şi enervarea celor sosiţi creşte pe măsură ce nouile figuri bucureştene îşi fac apariţia pe strada Lăpuşneanu, la Traian, la Tufli sau chiar prin cartierele mărginaşe ale Iaşilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Capitala Moldovei a devenit mai sufocantă chiar decât capitala țării. La restaurant nu mai poți găsi un loc liber. Aștepți să se facă loc și nu mai găsești mâncare. La bărbier trebuie să te înscrii din vreme, ca pentru audiențele dela Palat. Ca să poți cetì un jurnal, trebuie să-l cumperi dela gară când sosește trenul și ca să poți vorbì cu o femeie pe stradă, trebuie să-i pui în cap tichia fermecată, fiindcă altfel ți-o suflă altul imediat.

Dela București, sosesc numai știri proaste. Fugarii le povestesc după fantezia lor proprie. Unele pot fi chiar inventate pe dea'ntregul. Nu le poți controlà însă, fiindcă cei care le aduc, le dovedesc cu prezența lor la Iași. Comunicatele oficiale păstrează situația neschimbată. Numărul fugarilor însă, chiar dacă le-ai fi tăiat limba, tot ar fi fost mai elocvent decât rândurile măsurate ale comunicatelor. Or, dacă în fundul Moldovei situația se schimbă din zi în zi, de ce oare pe front, ea ar fi rămas aceiași?...

Eu dealtfel mă așteptam la orice. Toto mă pusese în curent cu toate eventualitățile. Bucureștii trebuiau să cadă. Armata noastră avea să mai încerce o rezistență pe Ialomița și apoi ultima speranță era linia întărită, Galați — Nămoloasa — Focșani. Ce știam dar, mi-era deajuns. Informațiile străzii și ale cafenelei erau chestii de amănunt.

M'am hotărît să nu mai ies din casă, întâmple-se orice s'ar întâmplà... La biuroul cenzurei nu se simte încă nevoie de prezența mea. Ieșenii dealtfel, nu m'ar fi văzut cu ochi buni. Pentru ei, publiciștii din București nu sunt destul de serioși. Fac glume de prost gust, nu pun destul preț pe critica literară, nu respectă tradiția limbii românești, renegă pe Eminescu și pe Creangă și nu știu să tragă chefuri până la ziuă, ca la «Bolta rece».

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-l Aivazian care m'a și ghicit cam ce fel de om sunt, mă întreabă dacă n'aș vrea să cunosc un băiat «pe cinste», dela spitalul militar rusesc.

— E doctor? îl întreb eu.

— Mi se pare că e și doctor... dar e mai mult unul d'ăștia ca d-ta... Cetește... Aoleo!... Să-l vezi ce mai cetește... Și vorbește!... Ăsta e ăl mai deștept rus dela noi din țară... Să știi!...

— Dar în ce limbă vorbește?

— In ce limbă vrei... Pe toate le știe... Vorbește și limba noastră. E rus din Basarabia.

Și d-l Aivazian insistă, ca și cum ar fi pus la cale o afacere rentabilă. Proprietarul meu are perseverențe diabolice. Par'că toată viața n'a vândut decât năut și stafide la Trebizonda. Imi spune cum îl cheamă, cu numele de botez și de familie, cum îi zic prietenii, cum e la trup, ce suflet are, cât alcool bea zilnic și unde îl poți găsi dimineața când nu se mai poate duce acasă noaptea.

La început credeam — mărturisesc — la bordel. D-l Aivazian însă, mă privește cu niște ochi de Gorgonă și protestează cu vehemență:

— Cum?... Nicolașa, la bordel?... Imi pare rău cucoane!... Se vede că nu-l cunoști... Un băiat subțire ca ăsta, nu-și murdărește tinerețea prin localuri de perdiție...

Apoi începe să-mi povestească pe larg, cele petrecute acum două săptămâni:

— Adusesem tocmai tămâiosul care l-ai gustat și d-ta. Seara am mâncat cu Nicolașa. Erà cam plictisit că nu primea vești de acasă. Nu știu de unde făcuse rost de un buchet de trandafiri... Il ținea la piept și îl mirosià mereu, ca să-i treacă de urît. Așà sunt rușii. Când cu vutca, când cu florile!... Imbucà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de două, trei ori din cârnații de porc, și... iar cu trandafirii la nas!... Cu tămâiosul însă, l-am dat gata. Am băut vreo șapte măsuri numai noi amândoi... Pe la două după miezul nopții, a început să plângă. Până atunci cântase și-l înjurase pe Țar... Bine că nu l-a auzit cineva, că-mi găseam beleaua cu el. De cum a început să plângă însă, nu i-am mai putut cădea în voie. S'a sculat, și-a luat șapca și buchetul de trandafiri și a plecat. Nu mi-a dat nici «bună seara». Eu credeam că s'a dus acasă, adică la spital, la antrepozitele dela gară. Dar de unde!... Să mă fi bătut cineva și tot n'așî fi ghicit!... A doua zi dimineața m'am dus și eu ca omul... știi... Și când colo, ce să vezi?... Nicolașa al meu dormea pe scăunelul din closet cu buchetul de trandafiri în brațe...

Sar din scaun ca un Arhimede din baie și abia mă reținsă nu-mi sărut de bucurie proprietarul. Insfârșit!... Găsisem și eu ceva nou la Iași!...

— Adu-mi-l nene Aivaziane... Adu-mi-l chiar astăseară... să mâncăm împreună câte-și trei.

Și d-l Aivazian surâde mulțumit ca după sfârșitul cu bine al unei afaceri grase.

— Dacă nu ți-o plăceă, mă jur să te țin gratis la mine în casă, până ce s'o încheia pacea...

*

Toto îmi scrisese tocmai, rugându-mă să-i dau vești despre nevasta colonelului care probabil, odată ajunsă la Iași, rupsese orice legături sentimentale cu Bucureștii. Cum n'o mai văzusem nici eu până atunci, plecai s'o caut, nu atât pentru mine, cât pentru împlinirea comisionului... Dacă nu mai mult, cel puțin atât, merită și prietenul meu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ca să mergi din strada Lozonski în strada Muzelor, trebuie să treci prin faţa statuei lui Cuza-Vodă. Consiliul miniştrilor de bronz, de pe soclul Domnitorului sub care se făcuse unirea principatelor, erà turburat de discuţia diferitelor grupe care se învârteau în cercul viţios al aceleaş idei:

«Hai să dăm mână cu mână
«Cei cu inima română...»

Ca şi la Bucureşti, Blebea erà nelipsit oricând şi oriunde se discutà desrobirea fraţilor din Ardeal. De data asta erà vorba de o nouă manifestaţie de solidaritate a tuturor Românilor din ţările subjugate. Ţarul Nicolae promisese liberarea prizonierilor austro-ungari de origină română. O comisiune mixtă, formată din civili şi militari români şi ruşi, aveà să plece în lagărele de prizonieri din Rusia pentru a alege pe Ardeleni şi Bucovineni. Din această comisie urma să facă parte, natural, şi câţiva români de peste Carpaţi şi printre ei, cel mai indicat erà Laurenţiu Blebea — penajul Regelui Enric în lupta dela Ivry. Blebea demonstrà că dacă Ţarul vrea, afacerea se poate face, că «dreptul ginţilor» nu se opune fiindcă origina rasei primează uniforma soldatului şi că el dacă s'ar duce la Petrograd, într'o săptămână cel mult, chestia ar fi tranşată în mod definitiv.

Ne strângem mâna în treacăt. De când s'a început răsboiul nu mai îmi place să m'amestec în discuţii, unde e nevoie să-ţi cântăreşti vorbele. Iau notă însă, de noua latură a activităţii lui patriotice. Pentru mine situaţia lui erà mai clară ca lumina zilei. Laurenţiu Blebea nu mai atingea acum nici măcar tangenţial sferà bănuelilor Siguranţei cum că ar fi spion neamţ.

Dela statuia lui Cuza până în strada Muzelor sunt doi paşi. In curtea Consulatului rusesc, trei camioane militare descarcă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

diferite lăzi și pachete pe care stă scris în două limbi: «*Legation imperiale de Russie*» și «*Rùsscoie Imperàtorscoie Posolstvo*». Asta înseamnă că la București s'a început evacuarea și a legațiilor aliate.

Odaia d-nei Jenny colonel Vasilescu e la parterre. Din trotuar pot privì pe fereastră înăuntru. De data asta însă, perdeaua e dată în lături și din odaie, privește în stradă un chipiu românesc cu cocarda tricoloră și cifra Regelui Ferdinand. Mă opresc în loc, nehotărît pentru un moment, ce trebuie să fac... S'o iau înainte sau înapoi?... Probabil că amanta prietinului meu s'a mutat din odaia dată provizoriu de comenduire. Sau poate, o fi chiar chipiul bărbatului care și-a luat concediu anume pentru ea... Dar și într'un caz și în altul, eu nu aveam ce căuta acolo. Cel mai bun lucru de făcut dar, erà să-mi amân vizita pentru altădată.

In momentul acela însă, o mână se întinse spre fereastră și chipiul dispăru ca să apară din nou, peste câteva clipe, în capul unu căpitan de jandarmi, care ieși din odaia cu bucluc unde cât p'acì, erà să intru eu. Căpitanul erà vesel și rumen la figură. Se vedeà că nici nu vine de pe front, nici n'are de gând să se ducă vreodată. Nu știu dar, de ce purtà uniformă, când la Iași, hainele civile l-ar fi prins mult mai bine. Dar cine puteà fi căpitanul àsta?... Noul chiriaș al odăii sau poate chiar noul amant al d-nei Jenny colonel Vasilescu?...

Intru în gangul casei și bat la ușă:

— A!... Tu erai?...

— Da, eu...

— Și până azi ce-ai făcut de nu te-ai mai văzut?

— Am așteptat în stradă până s'a îndurat să plece căpitanul de jandarmi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amanta prietenului meu, a mea și a căpitanului, se făcuse galbenă ca mijlocul drapelului național. Celelalte două colori, ni le rezervase probabil, una mie și alta lui Toto.

— A, da... Tocmai venise de pe front. Mi-a adus o scrisoare dela Jorj...

— Și ăsta vine de pe front?... O fi tot frontul din strada Nisipari... Știii... Zepellinul... Bomba...

Nevasta colonelului mă privi calmă ca o regină detronată ce-și măsoară cu ochii propriul eșafod.

— Te rog să mă lași în pace... De azi înainte nu mai vreau să știu că te-am cunoscut. Dealtfel, mâine plec la Huși... Sper că n'ai să te ții după mine și acolo...

— Eu nu, m'a ferit Dumnezeu!... Dar poate o să vină Toto... Mă roagă tocmai să-i dau vești despre d-ta...

— A, nu, nu, nu.. Vă rog să mă lăsați în pace. M'am săturat de copii rău crescuți... Să vă faceți ucenicia cu modistele și cu fetele din conservator, nu cu femeile din lumea bună...

Morala deci: Nu te amesteca în tărâțe că te mănâncă porcii!...

Toate aceste istorioare cu tâlc sunt foarte interesante, dar au un mare inconvenient. Ți se spune totdeauna ce nu trebuie să faci, dar nu ți se dă niciodată garanția că n'ai să mai faci.

*

Pentru seara, d-l Aivazian a pregătit o masă în trei. In materie de mâncare și băutură însă, calculele proprietarului meu sunt de o aproximație interplanetară. Bucatele pregătite pentru astă seară, pot sătura o companie de soldați pe front, iar vinațul ar puteà răpune întregul reghiment Preobrajenski.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Eram aşteptat. D-l Aivazian mă prezintă cu modulări de voce, admirative.

— Domnul dela Bucureşti, despre care ţi-am vorbit... Oaspetele meu.

Rusul se scoală şi-mi întinde mâna:

— Eu sunt Nicolai Damianovici Gorski.

— Şi eu Mircea Băleanu.

— Şi tatăl d-tale?

— Tata a murit.

— Dumnezeu să-l ierte, dar cum îl chemă?

— Teodor.

— Atunci Mircea Fedorovici Băleanu.

— Cum zici d-ta... Mie mi-e egal, că eu tot ăla sunt!...

Rusul râde sgomotos, mă bate pe umăr, mă mângâie pe sub guşă şi-mi trage în glumă, o palmă care plesneşte ca o şindrilă ruptă şi-mi roşeşte obrazul. Se propteşte apoi cu amândouă mâinile în umerii mei şi mă întreabă:

— Intelectual?

— Mai mult, jurnalist.

— Scriitor?

— Şi scriitor, dacă vrei...

— Poet?

— Aşă şi aşă...

— Dostoewski, mare... Nu?

— Mare... mare de tot... Cum dracu să nu fie mare!

— Şi Andreev bun... Nu?

— Bun şi ăsta... grozav de bun...

— *Haraşo*...

Şi mă pupă în gură ca pe o femeie cu care s'ar fi găsit singur în odaie. Apoi se linişteşte, mormăie ceva în limba lui

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

Dostoewski și aprinde o țigară cu carton, lungă cât un creion Hardtmuth.

Nicolae Damianovici e înalt și spătos ca un chioșc de ziare, are ochii galbeni verzui ca absintul după ce l-ai amestecat cu apă, nasul turtit, urechile blegi, părul cenușiu și fața vânătă ca un apus de soare în largul mării. Nu poartă nici barbă, nici mustăți. Trebuie să se rada însă foarte rar, fiindcă buzele lui înțeapă ca o floare de scaete. Când umblă prin odaie par'că se cutremură pământul. E îmbrăcat jumătate civil, jumătate militar. Are haină de piele neagră, pantaloni de călărie albaștri cu vipușcă roșie, jambiere și bocanci englezești, galbeni, cămașă cu guler răsfrânt și cravată tricotată și șapcă la fel cu toți rușii pe care îi întâlnisem până atunci.

Masa e lipită de părete. Într'un cap al mesei stă d-l Aivazian, într'altul eu și pe latura liberă el. Îi place să aibă în jurul lui, spațiu mult. Are gesturile largi ca niște unde herziene și vorbește par'că tot prin telegrafia fără fir.

După primele pahare golite, încep să-l întreb și eu.

— D-voastră sunteți doctor?

— Doctor artist în litere, filozofie, chimie, medicină și științele oculte....

— Scriitor, nu sunteți?

— *Niet.*

— Dar literatura vă place?...

— Mult.

— Pe ruși trebuie să-i fi cetit pe toți.

— Pe toți.

— Dar pe francezi?

— Pe toți.

— Și pe germani...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pe toți.

— Scandinavii?...

— Toți, toți, toți...

Nu mai era nevoie deci să-l întreb de englezi, italieni, spanioli...

Riscai totuș o întrebare dictată de amorul meu propriu de român.

— Dar din scriitorii români?...

— *Nicievo.*

Nu știam dacă răsppunsul lui era o provocare la duel. Pe vreme de războiu însă, mănușile trebuesc ridicate la timp.

— Știți că vorbiți bine românește!... Unde-ați învățat?

— La Mukden.

— In Manciuria?

— In războiul cu japonezii... dela românii din Basarabia.

Oftaiu fără să vreau. Exagerasem poate. Accentele mele sentimentale de mobilizat la cenzură, nu trebuiau să încalce terenul rezervat numai combatanților pe front.

Nicolae Damianovici rămase cu paharul la gură, întoarse capul spre mine și mă privi încruntat, ca și cum în cele două păhărele cu absint, ai fi turnat cerneală neagră. Bătu apoi cu pumnul în masă și după ce oftă și el la fel cu mine, șopti printre dinți ca o rășchietură de ferestrău.

— *Boje Țaria hrani* până ce l-o luà dracul și pe el.

Tonul cu care pronunțase fraza asta ca o sentință de Curte de casație, îmi dădu curajul să-l întreb din nou.

— De ce nu vor rușii să se bată și ei pentru noi?

— Fiindcă nu e încă timpul.

— Când o să fie atunci? După ce or cădea Bucureștii?...

— După... Când or ajunge pe Milcov...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi eu care par'că tot mai speram că Bucureştii n'au să cadă niciodată!...

Răspunsul rusului îmi încordase muşchii ca o injecţie de stricnină. De unde ştia el că până la Milcov, armata Ţarului Nicolae n'are să lupte deloc?... Şi de ce tocmai pe Milcov şi nu pe Ialomiţa sau pe Buzău?...

— De unde ştiţi lucrul ăsta?

— Din hartă... Acolo o să fie hotarul celor două ţări.

Simţeam că-mi plesnesc tâmplele de ciudă. Laşitatea mea îmbrăcase armura medievală a unui strămoşi necunoscut şi problematic pe care Mircea cel Bătrân îl avusese alături de el, şi la Nicopole şi la Rovine. In carapacele ei de oţel însă, în clipa aceea, nu mai sălăşluia decât sufletul unui manechin mâncat de molii într'un muzeu militar.

Nu ştiu dacă înţelegeam bine, tot ce trebuia să înţeleg. Vechiul hotar dintre cele două ţări surori dispăruse de mai bine de o jumătate de veac. Cine-ar fi încercat dar să ne despartă din nou, când noi porniserăm să ne unim şi cu ceilalţi?... Care erau cele două ţări pe care Milcovul avea să le despartă iar?...

Surâsul diabolic al lui Nicolae Damianovici, par'că îmi silabisa pe alfabetul zilei de mâine: Ru-si-a şi A-us-tro-un-ga-ri-a...

Băusem poate prea mult. Nu mai auzeam bine şi 'n jurul meu nu mai vedeam decât o apă mare, o băltoacă imensă, cu nuferi, cu papură, cu orăcăit de broaşte, cu sbor de libelule şi cu soarele prăbuşit ca un bivol în fundul ei...

In timpul ăsta, rusul continuă să bea şi să propovăduiască iubirea pentru aproapele:

— Hai să nu mai vorbim de lucrurile astea, Mircea Fedorovici... Noi nu pricepem politica dela Petrograd. Politica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rusiei, n'o cunoaşte nici Nicolae Alexandrovici... Rusia e mare, dar n'are încă oameni destui. Şi mâine o să aibă şi mai puţini... Atât cât îi trebuie unui mort să fie dus la groapă...

Şi rusul se ridică de pe scaun, se închină şi apoi întinzând braţele ca şi cum ar fi binecuvântat Cina cea de taină, continuă:

— Mircea Fedorovici, fratele meu întru Cristos şi aproapele meu întru Apollo, să ne iubim fără gânduri ascunse şi fără priviri piezişe... Să ne iubim ca să putem muri liniştiţi şi asiguraţi că cel care va rămâne în urmă, va duce la groapă cu toată cinstea cuvenită, pe cel care va plecă înainte...

D-l Aivazian tăcea ca un motan de porţelan. Işi plimbă numai ochii dela unul la altul şi răsuflă greu ca o geamandură pe vreme de ceaţă.

Două vapoare căutau intrarea portului unde fiecare avea să-şi descarce cuprinsul pântecelor de fontă neagră. Dar ce-aducea unul şi ce-aducea altul?... N'aveà nici o importanţă... De când se începuse războiul, grâul şi dinamita erau păstrate la un loc, în aceleaşi hambare... Care din ele însă, aveà să schimbe primul salut cu semaforul portului?...

— Nicolae Damianovici, îi răspunsei eu, fraţii buni nu se iubesc numai la băutură. Sângele Domnului înfrăţeşte până şi pe străinii care nu s'au cunoscut încă. Adevărata iubire însă trebuie să pornească dela cei mari către cei mici, fiindcă pericolul totdeauna, dela cei mari vine, şi apropierea celor mici de cei mari, trebuie să se facă fără teamă, ca să poată fi iubire adevărată...

— Toţi suntem deopotrivă, Mircea Fedorovici... Toţi suntem mari, toţi suntem trup din trupul primului om şi suflet din sufletul Domnului Sabaoth...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce faceţi atunci, voi ruşii pentru români?

— Ii facem la fel cu noi!... Ii facem unul şi acelaş popor dela Marea Albă până la Marea Roşie!... Lasă politica deoparte Mircea Fedorovici că nici Domnul nostru Isus Cristos, n'a propovăduit numai pentru Ovrei... Războiul ăsta, ascultă-mă pe mine, o să ne strângă pe toţi laolaltă şi o să ne înfrăţească pe pământ la fel ca şi sub pământ...

— Şi cine o să ne adune iar la un loc?

— Tot ăl care ne-a şi despărţit...

— Dumnezeu?

— Păcatul.

— Şearpele?...

— Femeia.

— Vrei să zici dragostea?

— Frumosul, adevărul, lumina, vieaţa!...

Şi Nicolae Damianovici îşi umplù din nou paharul, îi asvârlì apoi vinul pe părete şi răstignindu-se pe speteaza scaunului începu să cânte. Nu înţelegeam cuvintele, dar trebuie să fi fost un cântec de despărţire, un cântec de renunţare, un cântec de sinucidere.

Când sfârşì, ne privì pe amândoi cu nişte ochi de antilopă rănită, îşi făcù braţele colac pe marginea mesei, îşi proptì fruntea pe ele şi începù să plângă...

D-l Aivazian îmi făcù semn să nu-l deranjez.

Tăceam amândoi. El continuà să plângă. Şi plânsul lui Nicolaşa mărea par'că tăcerea din odaie, în timp ce orologiul dela Seminar, se sărutà sonor de douăsprezece ori cu miezul nopţii.

Din fiecare capăt al mesei, eu şi d-l Aivazian, păream îngerii Domnului care veghează deşteptarea celui ce fusese îngropat în Vinerea sfântă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O bătaie repede în uşă, ne trezi pe câteşi trei.

Erà învierea poate.

O fată tânără dela «Crucea roşie» se oprì în prag, măsurând cu ochii severi, odaia cu resturi de mâncare pe scânduri şi pete de vin roşu pe păreţi.

Nicolaşa sărì de pe scaun cu repeziciunea unei aruncături de praştie.

— Tatiuşca... Tatiuşca!...

Şi după ce mai adăugă şi alte cuvinte în limba rusească, aşteptă răspunsul. Dar femeia care intrase în odaia noastră odată cu miezul nopţii, continuà să tacă. Degetele lui se agitară atunci spre tavan ca lăncile soldaţilor lui Makduf, plesniră apoi ca un sfârc de bici pentru patru cai înaintaşi şi se lăsară pe umărul meu drept cu repeziciunea unui herete în mijlocul unui stol de vrăbii. Prezentarea se făcù în limba franceză:

— Fratele meu, Mircea Fedorovici, scriitor român... Domnişoara Tatiana Grigoriewna, studentă la medicină...

Inaintai doi paşi; dar numai doi, nu fură deajuns. Tatiana continuà să stea nemişcată în pragul uşii. Mă apropiai de ea şi îi sărutai mâna. Mâna ei erà albă şi rece ca o porţie de îngheţată de lămâe. Apoi cu aceeaş înflăcărare spontană cu care fusesem prezentat, mă adresai studentei în medicină, arătând pe Nicolaşa.

— Dacă fratele meu, Nicolae Damianovici v'a supărat cu ceva astăseară, eu sunt vinovatul, d-ră. Vă cer iertare...

Tatiana continua să privească cu desgust interiorul odăii. Desgustul ei însă, căderà par'că asupra noastră numai. Şi căderà greoiu şi indiferent ca un capac de cosciug pe trei stârvuri omeneşti deodată. După câteva clipe de atitudine minerală, Tatiana vorbì:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nicolae Damianovici, ai să mori de paralizie...

Apoi adresându-se mie:

— Regret că te-am cunoscut chiar astăseară Mircea Fedorovici. Dar dacă vrei să-i fii cu adevărat frate lui Nicolaşa, trebuie să-mi fii mai întâiu prieten mie. Şi mie nu-mi plac oamenii care se îmbată... Să ţii minte lucrul ăsta...

Pentru d-l Aivazian nu avû nici un cuvânt nici de bine, nici de rău. Pe semne că-l cunoştea mai dinainte sau ghicise că nu are nici un interes să-l cunoască.

Nicolae Damianovici şi Tatiana Grigoriewna plecară, schimbând cu noi simple saluturi convenţionale, ca nişte trecători pe trotuare deosebite.

După ce rămăsei singur cu proprietarul, îl întrebai:

— Cine mai e şi trăsnita asta?

D-l Aivazian dădû din umeri.

— Crezi oare c'ai să găseşti un rus în toate minţile?...

— Dar şi rusoaicele sunt aşà?

— Ba bine că nu!... La ruşi, bărbaţii şi femeile, tot una sunt.

— Tatiana, e amanta lui Nicolaşa?

— Dracu ştie, că la ei, nu e ca la noi... Ei trăesc amestecaţi ca orătăniile în ogradă. Oameni nebuni, cucoane... N'auzişi ce spuse Nicolaşa, că până la Milcov n'au de gând să se bată!... Când le intră lor o idee în cap, nu le-o mai poţi scoate nici cu toporul. Curat, candidaţi la paralizie... Bine par'că-i spuse dama dela crucea roşie.

Aprecierile proprietarului meu din noaptea asta, nu se mai potriveau cu cele din ziua debarcării mele la Iaşi. Se schimbaseră ruşii sau se înşelase d-l Aivazian?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vina eră a mea, care înțelesesem greșit. Acum însă când îl aud pe d-l Aivazian perorând, îmi dau seama și eu, pentru ce Nicolașa eră un băiat «pe cinste».

— Eu înțeleg să stau de vorbă cu rușii când e rost de câștigat ceva parale!... Dar așă pe degeaba... Mâncarea și vinul costă bani, nu glumă... Eu credeam că o s'aducem vorba de niște medicamente, că rușii ăștia au de toate la spitalul lor... Mă luarăți însă repede cu războiul, cu hotarele, cu Marea Roșie, cu tot felul de bazaconii... Par'că vorbeați chinezește... Nu pricepeam nimic. Aoleo!... D'ăștia mi-ești d-ta?... Așă sunteți toți bucureștenii?... Ia te uită, nene, pe cine băgaiu eu în casă!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

VI

BUCUREȘTII, PICTURA CUBISTA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

GRUPUL de armată al Mareşalului Mackensen. — *Mari succese au încununat ieri oboselile şi luptele în care trupele armatei a IX-a şi armatei de Dunăre, conduse în mod excelent sub comanda Mareşalului Mackensen, au aruncat la pământ cu lovituri repezi, pe adversarul român şi întăririle ruseşti aduse în grabă. Comandanţii şi trupa şi-au primit răsplata victoriei. Bucureştii, capitala ultimii victime a Antantei, Ploeştii, Câmpina şi Sinaia sunt în stăpânirea noastră. Inamicul bătut se retrage pe tot frontul spre Est. Curajul şi voinţa dârză de a învinge, au permis trupelor care înaintau furtunos, să corespundă sforţărilor nouă ce li se cereau. Pe lângă forţele principale germane, bravele trupe austro-ungare, bulgare şi otomane s'au purtat stălucit* . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Nu pot sfârşi textul comunicatului german.

Comunicatul român, continuă să prezinte situaţia frontului, neschimbată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S'a sfârşit...

Firul de mătase albastră de care se mai ţinea legată prelungirea desnodământului fatal, s'a rupt.

Imi simt ochii umezi.

In sufletul meu, Bucureştii s'au prăbuşit cu sgomotul surd şi elocvenţa plastică a unui amestec de colori, linii, planuri şi intenţii dintr'o pictură cubistă.

Incerc să-l reconstitui, măcar în amintire, şi nu mai pot. Din oraşul meu natal, n'a mai rămas decât:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

IAȘII, CAPITALA ROMÂNIEI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CĂDEREA Bucureștilor nu impresionase pe nimeni peste măsura tensiunii lui sufletești. Ea fusese așteptată cu enervarea firească a părintelui prevenit că o să-i rămână copilul repetent. Dar, atâta tot... A repetă o clasă nu înseamnă numaidecât a te sinucide. Ba de cele mai multe ori, un an pierdut în școală, înseamnă un an mai mult câștigat în viață.

Căderea Turtucaei bunăoară, fusese cu adevărat o surpriză nebănuită. Dezolarea opiniei publice împrumutase pe alocuri chiar aspecte și accente de tragedie antică. Dar cum «*il n'y a que le premier pas qui coute*» amorul nostru propriu se șlefuise cu timpul în așa fel, că mărinimia neputinții noastre de rezistență, acordase aproape în mod gratuit dușmanului, mai bine de jumătate din pământul patriei. Eroismul celor de pe front devenise chiar o problemă de inconștiență mecanică...

Trenul însă pornise din gară și nu mai aveă cine să-l oprească.

Mecanicul și fochiștii săriseră de pe locomotivă, în plină viteză. Unii din ei, e drept că-și frânsese gâtul. Dar aceștia erau numai câțiva. Pasagerii însă, care aveau să se prăpădească poate până la cel din urmă, se găseau închiși hermetic în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vagoane și numărul lor era de mii, de sute de mii, de milioane poate...

Așă e când pleci la drum. Călătoriile, e drept că-ți completează cunoștințele. De cele mai multe ori însă, îți descompletează bagajele și chiar trupul!...

Capitala țării era acum la Iași.

Bahluiul se umflă în... ape, de bucurie că Dâmbovița, «apă dulce» și-a pierdut președinția consiliului de administrație al Societății de H^2O națională. Ce apă parvenită și Dâmbovița asta!... Intâmplătoarea ei rudenie prin alianță cu capitala, îi asigurase în geografia țării o situație superioară tuturor celorlalte ape curgătoare din România. Siretul, Prutul, Argeșul, Oltul și chiar Dunărea, trebuiau să i se ploconească până la pământ și să-i recunoască celebritatea din Enciclopedia Larousse. De data asta însă, importanța Dâmboviței fusese redusă la aprecierea justă a dușmanului care o judecase probabil după insuficiența debitului de apă și desgustătorul ei hal de murdărie.

Iașii se răsbunau de vitregia vremurilor și evenimentelor istorice care îi răpiseră hlamida și coroana domnească, dăruite de Vodă Lăpușneanu. E drept că bisericile Trei-Erarhi și sfântul Nicolae, cu zidurile lor încondeiate ca o colivă, nu-și puteau ascunde păcatul de a fi cunoscut și ele pe Lecomte du Noüy. In schimb, biserica Sfântul Sava părea că provăduește în deșert: «Lăsați arhitecții români să vină la mine» iar turnul Goliei, mustra cu blândețe pe bucureștenii rătăciți prin curtea bisericii: «Unde vă este turnul Colței, risipitorilor de neprețuite moșteniri strămoșești?...»

Guvernul, parlamentul, ministerele, biuroul cenzurii, legațiile străine, cafeneaua Capșa, bodega Mircea și calea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Victoriei dela Hotel Bulevard până la Ateneu, s'au instalat la Iași. In București n'au mai rămas probabil decât provincialii surprinși de evenimente.

Când te muți dintr'un apartament într'altul, iei cu tine și mobilele și telefonul și lămpile electrice, dacă le-ai instalat tu. Nimic mai natural dar, ca Bucureștii să se mute la Iași cu tot ce-i aparține. Noul apartament era mai strâmt, dar mai sigur. Era plin de igrasie și de ploșnițe, dar nu avea nici un fel de «Herr» doctor dela Heidelberg și nici un strateg bulgar. Fiecare se aranjă după putință sau mai bine zis, după noroc. Intervenția autorităților nu putea mări cu nimic bunăvoința localnicilor. Saloanele, biurourile și sufrageriile, fuseseră desființate. Toate încăperile unui apartament trebuiau de-acum înainte să servească numai de odăi de dormit. Iașii fusese transformat într'un vast dormitor de seminar, fiindcă dintre toți bursierii Statului, seminariștii singuri obișnuesc să se închine seara la culcare și dimineața la sculat. Seminariștii Iașilor, erau bucureștenii, care neputându-se desmetici încă de emoția primelor zile, continuau să invoace pe Dumnezeu și pe Maica Domnului, la fiecare pas, măsurat în ritmul unei procesiuni religioase, dealungul străzilor supraîncărcate de atâtea ornamente inutile. Era ca și cum s'ar fi căutat mijlocul să transporți cu o singură roabă, dintr'o singură dată, o întreagă clae de fân.

Alimentele începuseră să se împuțineze. Aprovizionarea devenià tot mai anevoioasă. Speculatorii își frecau mâinile de bucurie și d-l Aivazian pledă pentru valorificarea momentului oportun.

— Acu'-i acu'!... îmi explică dânsul cu voluptatea pisicii care a descoperit ascunzătoarea șoarecului flămând. Cine nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

ştie să profite la timp, s'a curăţat. Aşà ocazie, mai rar... Dumneata ştii cum a făcut milioanele Rothschild?

Eu îl ascultam fără să-l pot pricepe. Laşitatea mea se generalizase până şi asupra perspectivelor îmbunătăţirii sigure a stării mele materiale. Deşi banale şi lipsite de orice spirit inventiv, planurile d-lui Aivazian, erau totuş grandioase. Câteva zile oscilase între o «Casă de schimb» şi un restaurant popular. La început aureola zarafului, întunecase tichia albă a birtaşului. Intr'o seară însă, mă anunţă triumfător:

— Ştii, că m'am hotărît... Tot mai bine e un restaurant. Am şi aranjat. O să fie o bodegă de lux, dar cu preţuri rezonabile, numai pentru persoane de seamă... aşà intelectuali ca d-ta... Vin şi secărică o să fie din belşug. D'astea nu duc grijă. In privinţa mâncării însă, clienţii o să se cam mulţumească cu ce s'o găsi... O să am iahnie de cartofi, de fasole, de linte şi tot felul de zarzavaturi. M'am aprovizionat pentru toată iarna. Din când în când o să fie şi carne... fripturi reci mai ales... Astea au mare căutare la băutură. Pentru cunoscuţi însă, ca d-ta, ca altul, o să se găsească din când în când şi câte o pasăre, epure, peşte dela Galaţi... Am eu grijă de oamenii mei!... N'o să duceţi nici o lipsă... O să vedeţi... O să coc dovleac în fiecare zi... Asta e bun pentru stomac. Apoi Joia şi Duminecа o să fac iaurt... şi dacă văd că are căutare, introduc şi orezul cu lapte... Ce zici?... Aşà e că am nemerit-o?...

— Excelentă afacere!...

— Duminecă îi facem inaugurarea.

— Şi unde ai găsit localul?

— In strada Brătianu... Erà dugheana unui ramagiu, unul d'àia care încadrează fotografii... Cine dracu o să-i mai comande lui fleacuri de-astea pe vremea de răsboiu!... I-am dat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

trei mii de lei și l-am scos din prăvălie și din odaia din fund. Bucătărie am găsit în curte. Mă mai costă și aia cinci mii de lei pe an. Am luat-o însă cu pivnița de lemne a proprietarului. Mucigăia degeaba. Ținea pirostriile și cazanul de rufe în ea. Lemnele o să și le pună în curte sau pe sală că are destul loc... slavă domnului... E casă veche, spațioasă, zidită din belșug, nu glumă...

— Bravo nene Aivaziane... să fie într'un ceas bun!...

— Să dea Dumnezeu!... Dar, vorba e... Vreau să-i pun și o firmă... Știi, așa ca pentru bucureșteni... pentru lume subțire... Ce zici d-ta?... La «Mielul alb» sau la «Mielul de aur»?

Strâmbaiu din nas.

— «Mielul alb» prea e banal... Și la urma urmelor, de ce să-ți minți clienți?... Par'că ai să poți să le dai vreodată miel!...

D-l Aivazian căzu pe gânduri.

— De!... Asta cam așă e...

— Par'că «Mielul de aur» ar fi mai potrivit... Dacă n'o fi mielul tocmai miel, dar ceva aur poate să iasă din afacerea asta!...

— Ai dreptate... «Mielul de aur» e mai nemerit...

— Dar dacă vrei ceva cu adevărat simbolic, ceva cum zici d-ta pentru lumea subțire, eu ți-aș propune să-i zici: la «Cocostârcul de aur»... Știi că rândunelele, berzele și cocostârcii, sunt simbolul căldurii, luminii, tinereții, fericirii... tot ce vrei... adică simbolul unor vremuri mai bune...

D-l Aivazian mă fură șiret pe sub gene, de teamă să nu-mi bat joc de el.

— Crezi c'ar merge la «Rândunica de aur»?

— N'ar fi rău... Dar rândunica prea e mică. Cât aur poate să intre într'o rândunică?... Nimica tot... Pe câtă vreme,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cocostârcul... e altceva... Ia gândeşte-te d-ta... Un cocostârc de aur, înseamnă câteva milioane!...

— Bun. Să fie atunci cum zici d-ta. Îi pun firma la «Cocostârcul de aur».

— Şi Dumnezeu, nene Aivaziane, fii sigur că o să-ţi poarte de grijă, ca şi cocostârcilor pe cari îi goneşte toamna şi-i aduce înapoi primăvara...

Iată-mă şi naşul bodegii d-lui Aivazian. Situaţia mea la Iaşi este de-acum consolidată. Mi-am asigurat casa, masa şi concursul nelimitat al unui viitor erou al zilei.

Paralel cu marele războiu european, d-l Aivazian, este hotărît să intre şi el în războiu cu infometaţii dela Iaşi. Avis clienţilor de mâine ai bodegii la «Cocostârcul de aur».

*

In stradă primul cunoscut de care dau cu ochii, e Nicolaşa. Nu l-am mai văzut de câteva zile. Pare a-şi fi uitat toate jurămintele de dragoste din noaptea când ne-a găsit Tatiana, beţi morţi.

Imbrăcat în manta, pare şi mai înalt. Vine spre mine încruntat. Par'că e un semnalizator de gară, uitat noaptea neaprins. Calcă greoiu şi îşi mişcă mâinile ca două pendule de perete.

— *Zdràvstvuite* Mircea Fedorovici... Pe tine te căutam...

— Şi eu vreau să te văd, Nicolae Damianovici. Mi-eră dor de tine, ca de cei lăsaţi la Bucureşti... N'ai idee ce amărât sunt Nicolaşa dragă!...

— Şi eu sunt amărât, dar mie nu mi-e dor de nimeni.

— De când au căzut Bucureştii, nu ştiu cum... dar par'că mi s'a rupt ceva din inimă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi mie mi s'a rupt ceva din inimă, dar nu de când au căzut Bucureştii.

— Ce vrei să spui Nicolae Damianovici?

— Că eşti un dobitoc!...

Violenţa tonului şi greutatea epitetului, mă puseră pe gânduri. Bănuii la început o intrigă a d-lui Aivazian. Proprietarul meu era capabil să ne joace pe amândoi, numai să-şi poată face afacerile lui.

— De ce sunt dobitoc, dragă Nicolaşa?... Fiindcă sunt trist ca boul când îl duci la abator?...

— Eşti dobitoc fiindcă nu trebuie să fii trist.

— Ar însemnà să nu fiu român adevărat!... Ne-am pierdut şi capitala şi jumătate din ţară.

Rusul asvârli în mine cu ochii lui mari şi rotunzi ca două dubloane de aur. Mă apucă apoi de bărbie, mă sgâlţâi puternic de-mi strivi limba între dinţi şi frângându-mi grumazul gâtului ca să mă poată privì drept în ochi, îmi spuse:

— Uită-te bine în ochii mei, Mircea Fedorovici... Aşà... Uită-te bine şi ascultă ce-am să-ţi spun. Tu eşti trist că ai pierdut Bucureştii, eu sunt trist că am pierdut o femeie... Ce? Bucureştii erau ai tăi?... Ce-ţi pasă ţie de Bucureşti?... Ce o să-mi pese mie dacă s'o duce dracului Kievul şi Moscova şi Petrogradul?... Ducă-se... Mai sunt oraşe în Rusia... şi dacă s'or sfârşi cele din Rusia, până la Vladivostok, găseşti destule altele, câte vrei... Dar femeia pe care am pierdut-o, erà... Nu, nu... Mircea Fedorovici... iartă-mă... Erà să-ţi spun o minciună... Dar eu nu mint niciodată... să ştii... nici când sunt beat... Ţi-o jur... Nu erà a mea, dar speram că odată are să fie... De astăzi înainte însă, s'a sfârşit... Am pierdut-o pe Tatiana pentru totdeauna!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Spovedania lui Nicolaşa mă schimbase ca pe nevasta lui Loth într'o stană de sare. Imi plecai capul spre umăr şi abiă putui îngână.

— Ai dreptate Nicolae Damianovici... o femeie iubită face mai mult ca toate oraşele din lume!... Acum înţeleg şi eu de ce eşti trist...

— Tu însă n'ai de ce să fii trist... dă-l dracului de Bucureşti că ăla nu erà oraş... Fii cel puţin tu vesel, Mircea Fedorovici... Auzi tu ce-ţi spun eu?... Fii vesel Mircea Fedorovici... Fii vesel că Tatiana te iubeşte pe tine!...

Sfârşitul frazei mă asasinase ca o pastilă de acid prusic. Gura mi se încleştase pe prima vocală a alfabetului şi braţele mi se răcise ca şi cum le-aşi fi vârât în apele Bahluiului în ziua Bobotezei.

Abiă târziu putui să-l întreb cu vocea umedă ca şi colţul pleoapelor ce mi se topeau par'că dealungul obrajilor:

— De unde ştii lucrul ăsta, Nicolae Damianovici?

— Mi-a spus-o ea, şi Tatiana nu minte. Mi-a spus-o ca s'o ştiu şi eu... Noi aşà facem când avem ceva de spus... Nu ne ascundem nimic. Suntem ca fraţii buni, adevăraţi...

— Dar eu nu ştiu nimic... Ţi-o jur!...

— Ştiu că nu ştii încă... D'aia ţi-am şi spus-o... S'o ştii dela mine, nu dela ea... O femeie nu trebuie să se înjosească niciodată până acolo.

— Dar Nicolae Damianovici, eu nu vreau să-ţi fac nici un rău... Eu nu vreau să te fac să suferi. Nu vreau să-i fiu Tatianei decât prieten... sau mai bine, nici nu vreau s'o mai văd... Iţi jur că de azi înainte...

— Să nu juri fiindcă n'ai să-ţi poţi ţine jurământul. Şi e păcat. E păcat să nu juri adevărat... Ascultă Mircea Fedorovici...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vei face așà cum îți spun eu, fiindcă numai așà Tatiana o să fie fericită... Și pentru fericirea Tatianei, eu mă sacrific oricând... Ai să-i spui Tatianei că o iubești... Și-ai s'o iubești!... Dar să o iubești cu adevărat... Auzi tu Mircea Fedorovici?... Ai s'o iubești cu adevărat și n'ai s'o faci să sufere niciodată, fiindcă, altfel...

Și pumnul lui Nicolae Damianovici se ridică în aer ca un ciocan de uzină, gata să cadă pe fierul înroșit în foc de pe nicovală...

— ...Capul tău Mircea Fedorovici n'o să reziste nici măcar cât Bucureștii... Și-acum, să vorbim de alte lucruri...

*

Iată ce înseamnează a fi erou!... O scrisoare cu adresa greșită, o pălărie schimbată fără voie, o confuzie de persoane sau un glonț scăpat dintr'un revolver pe care îl credeai gol, te pot pune alături de Valter Mărăcineanu la Grivița sau de Napoleon Bonaparte la Arcola. Docil și lipsit de orice inițiativă, eroismul se ține după tine ca umbra după un câine cu ciolanul în gură. Meșteșugul cel mare e numai să știi cum și când trebuie să pui stăpânire pe el. Ferește-te de umbra de pe luciul apei, fiindcă apele pot fi adânci și în cazul acesta eroismul devine inutil. Oprește-te însă în fața umbrei de pe un soclu de marmoră sau chiar de granit ordinar. Pietrele acceptă și conservă tot felul de sgârieturi, chiar când nu sunt tocmai inscripții comemorative. Cu alte cuvinte, nu face ca Valter Mărăcineanu și încearcă să faci ca Napoleon Bonaparte. De pe urma celui dintâiu, rămâne numele unui scuar în fața ministerului de războiu din București, de pe urma celui de al doilea, o coloană de bronz în *Place Vendôme* din Paris.

Mi-e teamă însă ca balastul lașității mele cotidiane o să mă împiedece să m'agăț de nacela balonului care m'ar putea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ridică până în al şaptelea cer. In materie de dragoste, nu m'am ridicat niciodată aşa de sus. Peste înălţimea unui pat, a unei sofale turceşti, sau chiar a unui fotoliu englezesc, n'am trecut niciodată. Am renunţat la recordul înălţimii în favoarea eroilor, care în caz de accident, au cel puţin scuza că se pot prăbuşi cu cinste. Şi-afară de asta, nu înţeleg dragostea cu epitropie. Pumnul lui Nicolaşa nu este un lucru de neglijat. Misticismul sufletului slav ia câte odată forme de corpuri contondente. Il voiu evità dar, pe cât îmi va sta cu putinţă. Atitudinea discretă formează primul capitol din catehismul laşităţii. Dacă Tatiana m'a făcut cu adevărat stăpânul inimii sale, voiu lăsa-o să mă iubească «în pace şi onor», aşă cum pretinde suveranitatea unui rege. Dar atâta tot. N'am să-i spun niciodată că o iubesc şi dacă, întâmplător, va căutà să-mi dea de înţeles, ea, lucrul acesta, voiu căutà să mă spăl pe mâini ca Pilat din Pont. E singurul act de eroism cu care îmi pot răscumpărà laşitatea de a nu puteà iubi o femeie decât în termenele prescrise de legea chiriilor...

*

Un automobil se opreşte lângă mine. Toto îmi face semn să mă urc lângă el. Mă despart de Nicolaşa, după ce-l prezint şefului de cabinet cu indicaţia specială: «un mare prieten al românilor». Lui Toto însă, prietenia ruşilor dela Iaşi, îi erà indiferentă. Ar fi preferat poate şi el, ca şi mine, prietenia ruşilor de pe front..

Atitudinea aliaţilor noştri dela Nord îl exasperà mai rău ca perspectiva unei noui remanieri a guvernului. Prima se făcuse din fericire fără prea multe emoţii. Ministrul de interne se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

schimbase. Toto însă rămăsese. Războiul puteă dar, să continue. Probabil că printre ofiţerii de rezervă de pe front, foarte mulţi erau gata să facă, nu importă ce sacrificiu, pentru a-şi puteă îmbrăca din nou hainele civile. Laşitatea lor însă, nu eră mărturisită şi în afară de sfântul Augustin, nimeni nu i-ar fi putut pedepsi. Superb însă eră eroismul şefilor de cabinet, care îmbrăcaseră uniforma ofiţerilor de rezervă chiar din prima zi a mobilizării. Prietenul meu Toto fusese chiar înaintat la gradul de căpitan. Nu-i mai lipsiă decât o decoraţie cu spade pentru fapte vitejeşti şi o misiune oficială la Londra sau Paris.

Jenat probabil şi el de anemia erarhică a celor trei trese de aur, Toto mă întrerupse brusc, tocmai când felicitările mele păreau mai sincere.

— Ai văzut cum a fugit?... Asta e cea mai mare porcărie pe care am văzut-o.

Credeam că vorbeşte de nevasta colonelului care nu-i acordase nici măcar graţia să-l aştepte la Iaşi. Încercai dar să-l mângâi:

— Ei, şi?... Să-i fie de bine!... Doar n'ai vrea să te sinucizi pentru o femeie?...

Toto holbă ochii la mine.

— Care femeie?

— Cum care femeie? Jenny!... Nu vorbeşti de Jenny?... Ştiam mai dinainte, dar nu vream să-ţi spun ca să nu-ţi faci sânge rău... A plecat la Huşi.

— Jenny e la Huşi?

— Sigur. Cum?... Tu nu ştiai încă unde e?...

— Eu am fost chiar aseară la ea!...

De data asta eră rândul meu să holbez ochii la el.

— Nu vorbeai de Jenny?

— Nu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De cine atunci?

— De Blebea!...

— Dar Blebea trebuie să fi plecat la Botoşani, la şcoala militară. Iar îţi faci spaimă de geaba ca la Bucureşti când credeai că s'a strecurat printre rândurile duşmane...

— Ba e chiar la Bucureşti, S'a întors dela Iaşi în ajunul intrării nemţilor şi a rămas acolo. De data asta nu mă mai înşel. Erà omul lui Von den Busche şi acum o să fie directorul ziarului oficios al comandaturii lui Mackensen.

Nu ştiam ce să-i răspund. Graba cu care amestecasem numele celor două persoane de o potrivă de periculoase relaţiilor mele personale cu Toto, mă pusese într'o vădită inferioritate. Tăceam din gură, exersându-mi elocvenţa numai cu limbajul sprâncenelor şi umerilor.

Bănuitor însă, Toto reluă discuţia:

— Dar cu Jenny ce este? Când a fost la Huşi? Ştii ceva precis?...

Căzusem singur, în capcană. Prietenul meu aveà toate calităţile de pe lume, afară de una singură: Erà mai prost ca mine. Răspunsei dar aproape fără să mă gândesc:

— Ştiu ce mi-a spus ea. Dacă aveà de gând să stea la Iaşi, de ce m'a minţit că pleacă la Huşi?

Toto se jenà par'că să-mi răspundă imediat. Dar odată şi odată, tot trebuià să aranjeze cu mine şi afacerea asta. Făcù deci o supremă sforţare şi cu vocea lui confuză de cobză, începu să mă mustre:

— Fiindcă a vrut să se scape de tine. Prea o plictiseai cu curtea... Să-ţi fie ruşine. Ce?... Credeai că n'o să-mi spue?...

Pericolul trecuse. Toto Radian trebuià să-mi rămână acelaş prieten bun de mai nainte. Pentru aceasta însă, erà nevoie să încep eu ofensiva şi încă repede de tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eşti un caraghios dacă îţi închipui că erà lucru serios... Ce? Altă treabă n'am acum decât să mă leg de amanta ta?... Jenny însă este o femeie imposibilă... Să ştii. E plină de fumuri. Dacă nu-i faci curte, se supără că nu-i dai atenţie şi te face rău crescut... Dacă îi faci, se supără că n'o respecţi şi te face obraznic... Nu-i poţi fi pe plac niciodată... Pe semne că de când te iubeşte pe tine, s'a zăpăcit aşà!...

Toto surâde şiret... Amanţii şi struţii înghit tot felul de lucruri imposibile. Eu însă, continuai ofensiva printr'o mişcare de învăluire:

— Şi dacă e vorba de supărare, mi se pare că eu am dreptul să mă supăr, nu ea... Iată pentru ce a făcut Dumnezeu femeia... Să bage dihonie între prieteni.

Toto caută să mă liniştească. A fost o simplă glumă. Jenny nu s'a plâns de purtarea mea. A încercat să-l facă însă gelos. Dar nu s'a prins... Toto cunoaşte sufletul femeilor cum îşi cunoaşte Frantz Iosef, popoarele monarhiei!... Pronostichează imediat unde e dragoste adevărată şi unde nu e decât interes. Dar în dragoste aşà este — cei cari se iubesc caută să se singularizeze chiar cu riziculsacrificării vechilor prietenii. Şi Jenny care ştie să facă deosebirea între bărbaţi după rezultatele obţinute în propriul ei laborator, tratează anemia cerebrală cu stricnină şi hipertrofia nervoasă cu bromură...

Când voiu vedea-o, am s'o felicit. Erà cea mai potrivită alegere ce-ar fi putut-o face. Recunosc că Toto îmi este superior din toate punctele de vedere. Nu ştiu dacă războiul a inversat nomenclatura valorilor. Constat însă că şeful de cabinet al ministrului de interne, ne bate cu câte zece lungimi de cal şi pe mine şi pe căpitanul de jandarmi, proprietarul chipiului din fereastra odăii d-nei Jenny colonel Vasilescu. Noi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suntem două laşităţi anonime — unul mobilizat la cenzură şi altul detaşat pe lângă lagărul internaţilor civili dela Huşi. Toto însă, e laşitatea oficială, care veghează la... îndestularea eroilor de pe front!...

De data asta bunăoară, se duce la gară să se intereseze dacă nu cumva a sosit dela Odesa, vagonul special cu smochine, ciocolată, rahat şi biscuiţi. E darul pe care generalul-şef al aprovizionerii ruseşti, l-a făcut aprovizionării româneşti pentru nevoile frontului nostru. Cozonacii Mariei Antoaneta îşi pierduseră ultima lor raţiune istorică. Regina Franţei formulase un simplu deziderat. Generalul rus, îl tradusese în fapt...

Istoria se repetă însă, cu precizia reapariţiei unei comete, *cu*, sau *fără* coadă. Astronomii naivi îşi închipue că vizitele acestor musafiri cereşti, se datoresc calculelor lor. E una din puţinele mângâieri ale specialiştilor. Cei cari vor avea însă norocul să se înfrupte din ciocolata, rahatul, smochinele şi biscuiţii mărinimiei ruseşti, se vor întrebă nedumeriţi cum au putut ajunge până pe front aceste comete alimentare, neprevăzute până atunci în calculele privaţiei lor cotidiane. Şi poate că cel mai vechiu contingent de pe front îşi va aduce aminte că la el în sat, apariţia unei comete însemnă sfârşitul lumii şi strângând în jurul lui pe cei mai tineri, le va şopti în taină, de frică să nu-l audă Don' Căpitan:

— Ascultaţi-mă pe mine, măi fraţilor, că eu sunt mai bătrân ca voi... Asta e grijania *itindenţei* ca să murim barim împărtăşiţi!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

VIII

COCOSTÂRCUL DE AUR ŞI PORUMBIŢA DE PORŢELAN

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

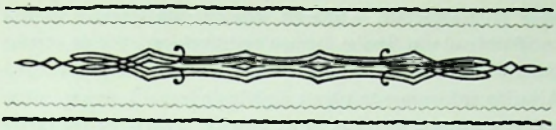

BODEGA d-lui Aivazian nu are în aspectul ei, nimic din grația pasării călătoare care i-a dat numele firmei. Din stradă, prin geamul vitrinei pătrate și al ușii dreptunghiulare, nu se văd decât perdelele galbene-limonii, pe fondul cărora, literele albe ale celor două inscripții «*Cocostârcul de aur*» și «*Intrare*» par niște fărâmituri de brânză de oaie, presărate neregulat în două ceaune de mămăligă.

Pasărea călătoare însă, nu există decât în cele șapte vocale și nouă consoane ale alfabetului. Cocostârcii, probabil din cauza sezonului înaintat, plecaseră din Iași spre Constantinopol și în lipsa modelului autentic, zugravul n'avusese după ce să-i facă portretul.

Fațada localului era dar severă și discretă, așà cum se cuvenea să fie o bodegă născută din nevoile războiului.

Interiorul însă, dovedià oarecare preocupare de confort din partea patronului, care cumpărase de ocazie, zece mese și treizeci și două de scaune, de forme și stiluri diferite. Pereții erau albi și se terminau în tavan printr'un chenar cu așà zise motive românești, vopsit bine înțeles cu roșu, galben și albastru. Tariful consumațiilor, o ordonanță a prefecturii de poliție și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

două cromolitografii — una cu «Maurul din Veneția» și alta cu «Bărbierul din Sevila» formau podoabele artistice ale acestui interior de strict interes practic. Ca să facă mai mult efect, d-l Aivazian spânzurase în părete o piele de leopard, pe care până atunci o avusese în odaia sa de culcare. Tejgheaua erà un fel de pupitru de școală, iar în dosul ei, un dulap cu geamuri, adăpostià garnitura sticlelor cu băuturi spirtoase. Conținutul lor însă, nu corespundeà etichetelor. El erà unul și acelaș, deși d-l Aivazian marcase pe sticle prețuri diferite, precum ca să se știe că romul e mai ieftin decât coniacul, coniacul mai ieftin decât vișinata și vișinata mai ieftină decât benedictina.

Ziua inaugurării ne adunase ca în corabia lui Noe, toate vietățile pământului, care în momentul acel se reduceau la diferite categorii de mobilizați pe loc sau detașați la serviciile de specialitate. Catalogarea laștității după specialitățile vieții, erà singurul lucru pe care îl imitaserăm cu succes dela nemți. Erau de față reprezentanții autorităților civile și militare, reprezentanții presei, ai «Crucii roșii» și ai censurii. Erau de față chiar, un căpitan dela comenduire, doi comisari dela prefectura poliției, un ofițer aviator francez, un inginer american dela căile ferate, trei ofițeri ruși și un popă român-ortodox. D-l Aivazian nu uitase pe nimeni dintre cei cari ar fi putut să-i fie vreodată de folos. Mai eram apoi, eu cu Toto și bine înțeles Nicolașa cu Tatiana...

Ne înghesuiam unii într'alții fără să ne mai cerem «pardon», ne vorbeam fără să ne cunoaștem și ciocneam paharele fără nici un entuziasm, fără nici o legătură sufletească, fără nici o speranță de mai bine, ca și cum fantezia mediocră a unui mare agricultor, ar fi amestecat în aceeaș baniță și grâu și porumb și orz și secară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nicolaşa bea şi servià de interpret. Traducerea fiecărui compliment la adresa patronului, erà apreciată după felul băuturii care se schimbà în pahar. Nicolaşa bea de toate şi făceà la toţi declaraţii de dragoste şi cursuri de umanitarism.

Tatiana ne măsurà cu ochii pe fiecare şi în gând, ne puneà par'că, note de sârguinţă şi bună purtare.

De data asta o pot vedeà mai de aproape. O pot judecà la lumina zilei şi-i pot aprecia podoabele luminoase cu cari fiinţa ei orbise pe Nicolae Damianovici, care o iubià până la sacrificiul de a o respectà toată vieaţa.

Nicolaşa aveà poate dreptate. Tatiana e o porumbiţă de porţelan străveziu. Beţivii din bodegă o murdăresc cu ochii şi cu gândurile ascunse. Privirea mea de colecţionar însă, întârzie pe luciul obrajilor ei de caolin, ca şi cum aşi vrea să-i descifrez marca fabricii. E un *Sevres*, un *Meissen*, un *Nymphenburg*, un *Alt Wien* sau un *Kutany*?... E o piesă rară, o piesă unică poate, modelată într'un acces de nebunie şi arsă într'un cuptor supraîncălzit, care a dat pământului strălucirea unui spectru solar, simplificat la roz, albastru şi argint. N'aşi puteà spune pentru ce e frumoasă, fiindcă pentru religia frumosului nu s'a întocmit încă un catechism. Nu seamănă însă nici cu Jenny, nici cu Lotty şi nici chiar cu Viki. Nu seamănă cu nici una din femeile cu care mi-am familiarizat ochii şi mi-am domesticit amintirea. E un amestec ciudat din tot ceeace arta a putut realiză mai sintetic şi mai înrudit cu intenţia premergătoare creaţiei: O icoană de Panselinos şi o Infantă de Velasquez, o estampă japoneză şi «Olympia» lui Manet. E par'că duhul sfânt coborît în formă de porumbiţă în mijlocul acestei mlaştini omeneşti, în cari orăcăitul batracian din jurul Cocostârcului de aur, salută în acelaş timp, şi reînvierea şi apropierea morţii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Femeia asta a venit aici pentru mine. Prezența ei îmi sugrumă până și inițiativa unui eroism problematic. Lașitatea mea se coboară de data asta până sub temelia edificiului meu sentimental. Altădată mi s'ar fi dat cel puțin mângâierea unui simulacru de luptă. De data asta însă, nu voiu puteà aveà nici măcar curajul unei rezistențe convenționale. Luarea în stăpânire a trofeului profan se va face după protocolul impus de cel mai tare. Și cel mai tare dintre noi doi, este ea. Simt că n'aș putea-o violentà nici măcar cu completa mea resemnare. Nicolașa aveà dreptate. Tatiana trebuie iubită. Dar pe Tatiana n'o poți iubì decât făcându-te tu, mai întâiu, iubit de ea. Și Nicolașa n'a mințit. Tatiana mă iubește. Tatiana mă urmărește cu ochii, discret, ca fumul țigării ce mângâie portretele din părete, în drumul lui spre tavan. Insistența ei mă face să roșesc. Din bucuria clipei, se desprinde însă, regretul eternității. E ca și cum s'ar împlinì ultima dorință a unui condamnat la moarte. Și cel care n'a prețuit până acum viața altora, începe să se tocmească cu propria lui viață...

Cu cât mă uit mai mult la Tatiana, cu atât îmi dau seama că până azi n'am cunoscut încă femeia. De acum pot să-mi înstrăinez întreaga mea colecție de bibelouri. Oricât le-am crezut de felurite, toate la un loc nu fac nici cât fotografia unei femei adevărate. Dar Tatiana este oare cu adevărat o femeie?... Pentru ce femeia pe care o iubește Nicolașa, mă iubește pe mine?... Nu cumva Mircea Fedorovici nu-i decât umbra lui Nicolae Damianovici prelungită pe luciul unui lac, de răsăritul lunii pline?... Dacă Nicolașa n'a înțeles gândul adevărat al Tatianei, când i-a spus că mă iubește pe mine?...

Incep să tremur. Imi simt tâmplele reci și sloiul de ghiață începe să coboare din creier prin toate arterele și vinele mele,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în a căror plasă de mătase roşie, închisesem porumbiţa de porţelan ca într'o colivie agăţată de vârful ventricolului stâng.

Pentru prima oară, o femeie îmi dă vertigiul prăpastiei sufleteşti. Incepe să-mi fie frică s'o mai privesc. Aşi vrea să-mi închid ochii, să nu mai văd nimic. Dar dacă în timpul ăsta, Tatiana priveşte pe altul?...

Tatiana, Tatiana!... Simţi tu, cum EU am început să te iubesc, nu TU?...

Incerc să m'apropii de ea. Picioarele însă, îmi sunt mai grele ca roţiile unui obuzier, împotmolit în mlaştinele Neajlovului... Dacă Tatiana îmi va întoarce spatele?... Dacă Tatiana nu mă iubeşte pe mine? Dacă Nicolaşa s'a înşelat?...

Imi tremură trupul ca o piele tăbăcită de bivol, pe care un toboşar înebunit subit, ar bate şarja unei divizii de cavalerie destinată sacrificiului până la ultimul cal şi călăreţ... Ce-mi trebuie, să pornesc şi eu în fruntea ei?... Care e băutura cu care îşi potolesc setea morţii imediate, eroii de mâine?

D-le Aivazian, d-le Aivazian!... destupă sticla din care n'ai dat nimănui să bea... Umple-mi din ea, cel mai mare pahar din bodega d-tale şi dă-mi să-l sorb până la fund ca să pot striga imbecililor îmbuibaţi de alcool şi prostituţie:

— «In lături laşilor, faceţi loc eroului, gata să moară pentru dragostea Tatianei, fiindcă pe Tatiana n'o poate iubi decât un erou... Şi dintre voi toţi, eu singur pot iubi pe Tatiana... Eu singur iubesc pe Tatiana... iubesc pe Tatiana, iubesc pe Tatiana!...

*

— Nu te-am văzut de mult, Tatiana Grigoriewna.

— Eu te-am văzut mereu, Mircea Fedorovici.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Unde?

— Peste tot...

Tăcui o clipă ca şi cum a-şi fi căutat să ghicesc unde m'ar fi putut vedeà Tatiana. Ea zâmbià şi mă privià drept în ochi.

— De ce nu m'ai oprit, să-mi vorbeşti?

— Dar eu ţi-am vorbit tot timpul.

De data asta Tatiana, nu mai zâmbià. Işi ridicase mâna dreaptă până aproape de gură şi privià încruntată cornalina inelului din degetul arătător.

— E o glumă ce-mi spui... Nu?

— Eu nu glumesc niciodată... N'am timp de glume...

— Dacă este aşà, spune-mi ce ţi-am răspuns când mi-ai vorbit. Eu nu mai mi-aduc aminte.

— Ai tăcut din gură... N'ai vrut să-mi răspunzi niciodată.

— Poate că mi-ai vorbit ruseşte.

Tatiana ridică din umeri şi o strâmbătură vulgară îi răsuci buzele ca două foi de porumb, fragede...

— Inima nu vorbeşte decât o singură limbă!...

Incercai să-i apuc mâna. Fiindcă nu i-o puteam mușca de bucurie, vream să i-o sărut măcar. Tatiana se ferì însă şi-mi zise:

— Hai să plecăm deaici. Beţivii ăştia mă desgustă.

— Luăm cu noi şi pe Nicolaşa?...

— A, nu... Eu nu umblu pe stradă cu doi bărbaţi deodată.

Probabil că plecarea noastră fusese observată şi chiar comentată. Dacă Nicolaşa n'ar fi fost de faţă, faptul acesta m'ar fi încântat. Gândul însă că l-aşi fi putut face pe el să sufere, mă întrista şi pe mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In stradă mâinile noastre se întâlniră ca doi soboli ce s'ar fi căutat pe sub pământ. Ce-i puteam spune mai mult decât:

— Te iubesc Tatiana.

— Exact acelaş lucru vream să ţi-l spun eu.

— Te iubesc Tatiana... M'auzi tu?... Te iubesc!...

— N'aud nimic... Nu vreau s'aud nimic... Nu face sgomot pe stradă că se uită oamenii la noi.

— Unde vrei să mergem atunci?

— La tine acasă.

In colţul străzii Brătianu cu strada Muzelor, d-na Jenny colonel Vasilescu se despărţia tocmai de căpitanul de jandarmi. Căutai un pretext să-i atrag atenţia. Voiam cu tot dinadinsul să fiu văzut în intimitatea unei femei frumoase. Oprii pe Tatiana şi-i spusei:

— Vezi pe d-na de alături? E amanta lui Toto pe care-l înşeală cu căpitanul de care s'a despărţit adineaori.

Tatiana întoarse capul cu desgust.

— Femeile voastre nu ştiu să respecte bărbaţii dela care îşi împrumută propriul lor prestigiu. Noi nu ne înşelăm niciodată bărbaţii cu care trăim. Ii schimbăm cu alţii care ne plac mai mult, dar nu-i înjugăm niciodată ca pe boi, câte doi, la plug...

Morala porumbiţei de porţelan ar fi înviorat poate tristeţea lui Nicolaşa, care continuă să bea la «Cocostârcul de aur» în sănătatea ei şi în ciuda problematicului său număr de ordine.

*

De când au căzut Bucureştii, mi-am dat seama că şederea mea la Iaşi depinde de victoria finală. Nu ştiam care anume

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din beligeranți, va aduce ca Salomea, pe tipsia de argint, capul lui Ion Botezătorul. Oricare ar fi fost rezultatul războiului însă, știam că Bucureștii vor rămâneà mai departe capitala României de mâine. Până atunci dar, Iașii trebuiau să mă adăpostească cu toată cinstea cuvenită unui evacuat oficial. Cu învoirea d-lui Aivazian deci, îmi transformasem odaia după chipul și asemănarea Zeului vagabond care poposise în ea fără termen și fără obligații legale. Starea de asediu mă puneà la adăpostul oricărei neplăceri de ordin material, vis-a-vis de proprietarul meu. Mi-am reconstituit în parte dar, odaia mea din strada Carol, cu personalitatea rafinamentului primitiv, potrivit vremurilor excepționale prin care treceà toată lumea. Târgul Cucului îmi furnizase câteva lucruri de preț pe care nu le-așI fi putut găsì nici în calea Văcărești a Bucureștilor. Innădisem firul celor aduse cu mine, de firul celor găsite la Iași și făcusem din odaia d-lui Aivazian, un labirint minuscul pe pereții căruia, ochii unui nou venit s'ar fi putut pierde ca și Teseu prin coridoarele lui Minos.

Tatiana privește uimită în jurul ei. Lăcomia slavă începe totdeauna cu unul din cele cinci simțuri. Individual se continuă cu pofta de mâncare, băutură și dragoste, iar colectiv, se încheie cu mirajul stăpânirii Constantinopolului. Lăcomia Tatianei a început cu ochii și are să se sfârșească probabil cu gura.

— Unde te-ai născut tu, Mircea Fedorovici?

— La București.

— Ce anume rassă românească, reprezintă Bucureștii?

— Propriu zis, nici una... E un amestec savant din sângele diferiților clienți ai unui laborator de analize medicale. Negustorii sunt ovrei, birjarii sunt muscali, servitorii sunt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unguri, croitorii sunt nemți, lăutarii sunt țigani, birtașii sunt francezi și oamenii politici sunt parte, greci, parte armeni, parte albanezi. Români adevărați nu sunt probabil decât funcționarii inferiori — singurii cărora li se cer actele stării civile, la intrarea lor în slujbă.

Tatiana crede că glumesc. Numără pe degete toate categoriile de bucureșteni și după ce sfârșesc, mă întreabă din nou:

— Dar tu nu ești român?

— Ba da... Eu sunt oltean.

— Ce însemnează asta?

— Un fel de român cu douăzeci și patru de măsele, cu cămașa lungă până la glesne, cu cuțit la brâu, cu o garoafă roșie după urechea dreaptă, și cu toți sfinții din calendar pe buze.

— Ce cauți atunci la București?

— Fiindcă Olteniі cutreeră toată țara. Vând zarzavaturi și fructe, fură găinile din curțile boierilor, îmmulțesc populația cu copii din flori ai bucătăreselor, și învață pe candidații la cetățenia română să cânte «Doina».

Tatiana și-a aruncat haina de blană pe pat și a rămas în șorțul alb de infirmieră la «Crucea roșie». Aiurările mele încep s'o intereseze. O consultație medicală, se impune. Pentru diagnostic însă, medicul are nevoie să mai cunoască și alte simptome.

— Cum se face atunci că te-ai născut la București?

— Fiindcă a fost o naștere incidentală, dacă nu chiar accidentală...

Tatiana s'a lungit pe pat ca un Harun-al-Rașid, acordându-mi și cinstea sexului și întâietatea cuvântului de aur al Seherazadei.

— Povestește-mi viața ta Mircea Fedorovici... Vreau să știu mai întâiu dacă meriți să te iubesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mă apropii de dânsa cu ochii fragmentaţi în elipsa primei rugăciuni din erarhia dragostei. Tatiana s'a ghemuit însă lângă părete şi cu vocea ei severă, mă ţintueşte locului:

— Stai pe scaun dacă nu te mai ţin picioarele şi povesteşte-mi mai întâiu vieaţa ta, Mircea Fedorovici. Altminteri plec şi nu mă mai vezi niciodată.

Mă supun ca un copil sau mai bine zis, anticipez supunerea octogenarului căzut în vârsta copilăriei.

— M'am născut la Bucureşti fiindcă preludiul naşterii mele, a fost moartea tatei. Sunt un copil postum, Tatiana. Noroc însă că n'am întârziat decât şapte zile după moartea tatei. Altminteri nu ţi-aşi fi putut spune astăzi exact, al cui sunt. Aşi fi preferat de sigur să mă nasc şi eu, acolo unde îmi este obârşia strămoşilor. Graba tatei însă, a făcut să văd lumina zilei în oraşul unde el închisese ochii pe veci. Poate vrei să ştii cine a fost tata?... N'a fost nici boier nici mojic. Erà exact ceeace unii ar puteà să fie dacă ar voi, iar alţii vor să fie fără să poată. Erà negustor de pietre şi metale preţioase. Erà un suflet de artist vagabond înfrăţit cu clipa vieţii trăită integral. Vânturà ţara în lung şi în lat. Cumpărà unde găsiă, vindeà unde puteà şi la nevoie schimbà o piatră de topaz pe o damigeană de Drăgăşani vechiu, şi două pietre de smarald sau safir, pe doi ochi de fată mare. Iartă-mă dacă eu nu-i pot sămănà întru toate. Dar de când s'a început războiul, nimic din ce este, nu se mai aseamănă cu ce-a fost. Aurul şi pietrele preţioase le-am trimis la voi, la Moscova, Drăgăşanii au fost distruşi de filoxeră şi fetele mari s'au făcut surori de caritate...

Tatiana bate din palme şi-mi dă să înţeleg că nu mai este nici ea fată mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Eu încep să simt greutatea răspunderii mele de istoric fără pergamente domnești și galerii de portrete strămoșești. Ce mult aș fi dat să-l fi putut avea pe tata cu mine, măcar într'o simplă fotografie!... L'aș fi păstrat în carnetul meu de identitate fiindcă sufletele copiilor, de cele mai multe ori, se tocesc mai repede ca actele stării civile. L-aș fi consultat în momentele mele de grea cumpănă, și l-aș fi impus controlului Tatianei să-mi spună dacă seamăn cu el, sau dacă nu cumva păstrez din greșeală o altă fotografie decât a tatei.

Imi dau seama că toate bănuelile mele din clipa aceea, sunt abjecte. Aș preferă să renunț chiar, la despuiarea scrutinului meu de familie. Tatiana însă mă terorizează. S'a întins în pat ca o strună de argint pe pântecele unei viori și se uită țintă în ochii mei ca un «Aeternum vale» de pe poarta unui cimitir! Și mă gândesc că o strună de vioară poate plesni, iar pe poarta unui cimitir, poți intra câteodată, fără să mai ieși afară.

Ii încep dar povestea vieții mele cu sfârșitul vieții tatălui meu, săvârșit în noaptea revelionului din 1881. Amănuntele complete nu le cunosc nici eu. Prietenii tatii cu care petrecuse, n'au vrut să spună nimic mai mult decât să blesteme «ceasul rău», ceasul cu care se începeă un an nou în ciocnet de cupe și poate chiar în atingeri de buze. O iarnă grea, împiedecă transportul cadavrului la Târgu-Jiu și îmmormântarea se făcu la București, unde familia fuse nevoită să aștepte reluarea circulației pe căile ferate. Grație acestui caz de forță majoră, văzui pentru prima dată lumina unei... lămpi de gaz, în noaptea sfântului Ion Botezătorul...

Dacă evenimentele profane nu sunt decât reflexul voințelor divine, aș puteă spune că nașterea mea n'a fost decât o pastișare a nașterii lui Isus Hristos. Amândoi ne-am născut la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drum, cu singura deosebire a decorului în care se săvârşia misterul apariţiei noastre pe lume. El se născuse pe paiele unor iesle de grajd, eu pe cearşaful de olandă al unui pat de bronz. Amândoi apoi, ne legasem naşterea de numele primului sfânt al Bisericii creştine. Dar naşterea lui, fusese numai anunţată de Ion Botezătorul pe câtă vreme naşterea mea, fusese chiar patronată de el. Ca recunoştinţă pentru deosebita cinste ce-mi făcuse, familia hotărî să mă numesc Ion. Dorinţa tatei însă, care purtă numele lui Tudor Vladimirescu, spaima fanarioţilor, fusese ca fiu-său să poarte numele lui Mircea Basarab, învingătorul Turcilor la Rovine. Şi iată pentru ce, în cazanul cu apă sfinţită, mă botezară Ion iar în registrele stării civile dela Primărie, fusei înscris Mircea-Ion Băleanu... Altă deosebire, nu mai văd. Bethleemul şi Bucureştii, încep cu aceeaş literă!...

Somiera patului scârţâe ca schela unui edificiu în construcţie. Tatiana se ridică în picioare ca un obelisc alb, crescut din mijlocul cuverturii cenuşii de pe pat şi-mi strigă:

— Vania, Vaniuşca... Vino încoa să te sărut!...

Eu mă înalţ în vârful degetelor spre ea, ea îşi frânge mijlocul în două aplecându-se spre mine şi buzele noastre fierbinţi se lipesc întregindu-se ca cerul şi marea la orizont.

Tatiana nu mai vrea să audă nimic. Restul vieţii mele n'o mai interesează. Nu-i cunosc încă părerea asupra primului meu foileton. Ii ghicesc însă intenţia fermă de a colaborà cu mine la cele nescrise încă. Dealtfel e tot ce-aşi fi putut visà să găsesc la Iaşi!...

Răsboiul nu mai îmi procură nici o sensaţie nouă. Eram condamnat să-mi îmbrac până şi sufletul în uniforma verzue a celor ce trebuiau să se mulţumească cu simple roluri de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

figuranți. Până atunci, e drept că mobilizaților dela cenzură li se respectase haina civilă. Pe scenă însă, importanța rolului nu se judecă după costum, ci după text. Oare la Iași nu se reprezentă aceeaș piesă ca la București? Nu erau aceeaș actori și publicul nu era aproape acelaș?... Pentru ce dar, s'ar fi schimbat numai rolurile?...

Tatiana îmi adusese aminte de ceeace nu trebuia să uit niciodată. Războiul nu este decât o simplă problemă de perspectivă și atâta tot. E acelaș peisaj văzut numai prin diferite ochiane de panoramă. Aceeaș arie exasperantă de flașnetă, anunță orașului sosirea panoramei și aceeaș baborniță, soră cu moartea, îți întinde biletul de intrare în schimbul banilor cu care ți-ai putea cumpără o pâine...

Deși despărțiți prin frontul de luptă, Bucureștii și Iașii se țin încă de mână. Sunt frații cari au pornit vara în escursie prin munți. Primul a alunecat în prăpastie, al doilea mai rezistă încă agățat de trunchiul unui brad. Care va fi sfârșitul, nu știu. Poate se vor prăvăli amândoi, poate vor scăpă amândoi. Depinde de prezența de spirit a escursioniștilor și de calitatea frânghiei cu care sunt legați.

Deocamdată însă, în vârful bradului a poposit o porumbiță albă de porțelan. Se uită nedumerită în jurul ei și nu pricepe nimic din cele ce se frământă sub umbrela bradului. Pentru ea, prăpastia ca și muntele, sunt mai netede ca o potecă pe Bărăgan. Adâncimile nu-i dau vertigiul prăbușirii și înălțimile nu-i grăbesc sborul spre mezalianțe astrale. Vine însă de departe și este obosită. Ar vrea să-și îmmoaie ciocul în apa unui izvor ascuns, din care razele soarelui n'au sorbit încă nici un strop. Războiul s'a întins însă ca o pecingine peste tot, a otrăvit toate izvoarele munților și a îndoliat până și razele soarelui...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu ştiu dacă războiul respectă măcar simbolul biblic al porumbiţelor. Dar pe umărul meu, ca şi pe o cracă verde de brad, Tatiana şi-a resfirat degetele ca nişte ghiare fine de pasăre obosită. A simţit poate că eu sunt singurul izvor de apă vie din care s'ar puteà adăpa în trecerea ei prin această lume moartă. Şi când glasul ei se agită în cuprinsul odăii mele ca zig-zagul unei ramuri de maslin la poalele muntelui Ararat, ecoul fericirii biblice îi răspunde frângându-se par'că în cele şapte colori ale curcubeului.

— Vaniuşca, Vaniuşca, *abajàiu tiebià*!...

— Tatiuşca, Tatiuşca... porumbiţa mea de porţelan!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEM

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

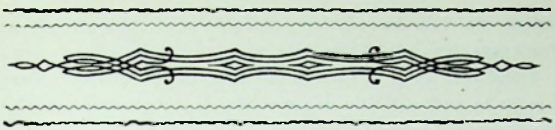

IN aşteptarea unor vremuri mai bune şi cu speranţa descoperirii unor oameni mai pricepuţi, comandamentele militare fuseseră schimbate, dela şeful Marelui Stat-Major, până la şefii celor mai neînsemnate unităţi de luptă. Rămăşiţele armatei noastre completate cu diviziile proaspete ale Ţarului Nicolae şi ajutate mai ales de practica ofiţerilor din misiunea militară franceză, reuşiseră să fixeze frontul pe poziţiile strategice însemnate cu steguleţe tricolore, pe harta dela Marele Cartier. Nu ştiu dacă erà o simplă coincidenţă, dar cele două armate duşmane, se opriseră par'că după comanda lui Nicolae Damianovici, pe linia care aveà să formeze hotarul dintre cele două ţări...

Părerea mea însă, erà că adevăratul autor al acestei prime victorii româneşti, fusese iarna. Gerul şi zăpada colaboraseră cu noi, mai sincer şi mai eficace decât aliaţii.

Se începuseră acum pregătirile pentru campania de primăvară.

Această formulă sacramentală, îmi aducea aminte de expediţiile împăratului Traian, contra Dacilor. Pe mine operaţiile militare nu mă pasionaseră niciodată. Şi dacă le uitasem pe cele învăţate în liceu, cu atât mai mult, nu eram ţinut să le

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

discut pe cele încredințate persoanelor competente de pe front sau din dosul frontului.

Rolul meu ca și al câtorva alți confrați dela censură fusese hotărît în mod definitiv de către Marele Cartier General. Comandamentul suprem ne făcuse marea cinste să ne încadreze și pe noi printre colaboratorii victoriei finale. Armata românească trebuiă să-și refacă mai întâiu moralul sau — într'o formulă mai poetică — să-și regăsească sufletul pierdut pe Jiu, pe Olt și pe Argeș. Completarea cadrelor și muniților erà o simplă chestie de câteva contingente mai mult și de alte câteva trenuri sosite din Rusia la timp. Animatorii victoriei de mâine însă, nu puteam fi decât noi — redactorii ziarului «România».

Iată-ne deci încadrați în serviciile auxiliare ale armatei combatante!... Amorul meu propriu, care nu-și turburase cu nimic starea lui latentă de până atunci, începuse deodată să aibă velei-tăți de ghiocel. Și cu toate acestea, până la primăvară, mai erà încă timp!... Eroismul însă, nu este o «salată de sezon» și primele mele simptome de eroism, începuseră să-mi gâdile sufletul ca primele dureri artritice la încheietura degetelor.

Nu-mi puteam prețiză încă bine aportul activității mele eroice în marea operă de pregătire a victoriei finale. Optimismul însă, mă însufleția ca o sărutare pătimașă de femeie. Incepusem chiar să consider războiul ca o operă a mea personală. Nu-mi rămânea decât să-mi aleg sacrificiul cu care s'o pot desăvârși. Mănăstirea dela Curtea de Argeș se dărâmase atâtea nopți de-arândul. Dar în clipa în care visul meșterului Manole fusese trăit aevea de propria lui soție, cărămizile se transformaseră în piatră și piatra în veșnicie. Pentru un moment, ființa de care mă legà cea mai frenetică și sălbatică dragoste,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eră Tatiana. Tatiana deci, trebuiă să-mi ajute la desăvârşirea operei compromisă de alţii. Pe porumbiţa mea de porţelan, aveam s'o spânzur de straşina României de mâine, cu un clopoţel de argint în cioc!...

*

In dimineaţa zilei de 27 Februarie, Nicolaşa îmi bate în uşă. Căciula lui de oaie albă, îmi pare aureola unui sfânt venit din fundul Siberiei. Veselia lui miroase a praf de puşcă şi a ploaie de primăvară.

— Bucură-te Mircea Feodorovici, că se sfârşeşte războiul... De-acum înainte, avem noi grijă de toată lumea!...

Unde o fi băut Nicolaşa toată noaptea, de a nemerit la mine aşă de dimineaţă?... Mă frec la ochi să-l pot privi mai bine, dar frazele lui mă orbesc par'că şi mai mult.

— De-acum s'a sfârşit şi cu Ţarul nostru şi cu Nemţoaica lui!... Or să se ducă dracului amândoi după popa Rasputin...

Nu pricep nimic. Nicolaşa trebuie să fie beat turtă.

— Revoluţia mult aşteptată, a început... Preobrajenski, Valinski şi Litowski au trecut de partea poporului... De-acum nu ne mai temem de nimeni. Regimentele astea fac mai mult decât toată armata Ţarului de pe front... Ştii cine a dat semnalul în armată?... Cărpicinicoff!... Un soldat din reghimentul Litowski... Un simplu om liber!... Bravo lui!... Trăească revoluţia!...

Abiă acum încep să pricep. Dar în momentul de faţă, este oare posibilă o revoluţie în Rusia?... Nu cumva cele povestite cu atâta patos de Nicolaşa, nu sunt decât simple turburări de stradă? Trebuiă să mă duc la redacţie numai decât. Dela Nicolaşa nu puteam află decât ecoul ştirilor trecute din gură în gură. Mie însă, îmi trebuiă textul telegramelor oficiale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nicolaşa mi-ajută să mă îmbrac. Par'că a-şi fi un paralitic. Îmi lipsesc doar cârjile şi cele câteva sute de spectatori ca să mă însoţească până la «scăldătoarea oilor».

In stradă, Nicolaşa mă părăseşte:

— Luaţi seama să nu scriţi vreo prostie la gazetă că pe urmă n'o să fie bine... Dacă vreţi să câştigaţi şi voi războiul, să luaţi apărarea poporului... Daţi-o dracului de oligarhie, că nu mai merge. Să nu care cumva să combateţi revoluţia că aici vă putrezesc oasele. Să ştiţi!... Trageţi la gazetă un titlu mare, pe toată pagina: «Trăească democraţia rusă!...»

La redacţie nu este încă nimeni. Dau fuga la tipografie. Aici găsesc pe secretarul de redacţie, care pregăteşte o ediţie specială. Ştirile sunt adevărate. In Rusia, izbucnise revoluţia de trei zile. Pericolul însă părea înlăturat. Poporul se revoltase contra trădătorilor de origină germană, care puseseră stăpânire pe Ţar şi înlesniseră dezastrele armatei pe front. Foştii miniştri şi demnitarii curţii fuseseră arestaţi. Noul guvern era format din reprezentanţii partidelor democrate din Dumă. Războiul avea să continue până la victoria finală.

Puţin mai târziu, dela censură ni se trimite o nouă telegramă: Ţarul abdicase în favoarea fratelui său mai mic, Marele Duce Mihail Alexandrovici, care avea să semneze o proclamaţie către poporul şi armata rusă şi să pună imperiul pe bazele democraţiei adevărate.

Surprizele se precipită însă. Telegramele sosesc din sfert în sfert de oră. Dar cele nouă, prezintă situaţia sub un alt aspect. Curiozitatea şi nerăbdarea populară cresc văzând cu ochii. Mulţimea umple străzile din centrul oraşului ca într'o zi de sărbătoare naţională. Opinia publică este împărţită. Unii privesc evenimentele din Rusia cu simpatie; alţii continuă să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se îndoească de schimbarea radicală a situației. Autoritățile se abțin dela orice manifestație spontană. Rezerva oficialității noastre se identifică cu statuia lui Miron Costin, care continuă par'că să buchinească în Letopisețul său, că: «nu vremurile sunt sub cârma omului, ci bietul om, sub cârma vremurilor».

După amiază, aflăm că Marele Duce Mihail a refuzat tronul până ce adunarea constituantă nu i-l va oferi ca dar din partea poporului rus. Majoritatea deputaților, însă, înclină spre Republică.

Ultimele știri de peste Prut, contribue să deruteze complet opinia publică. Toată lumea se întreabă: «Ce are să mai fie mâine?...» Dar ce trebuiă să fie cunoscut la Iași abiă mâine în Rusia se petrecuse încă de ieri!... Guvernul provizoriu fusese constituit cu atribuții dictatoriale. «*Le roi est mort, vive le roi!*...» Cu ce autoritate însă, și mai ales, pe ce forță se baza noul guvern ca să poată prezidă mai departe destinele fostului imperiu țarist?... Cei cari apucaseră războiul dela 1877 nu puteau concepe Rusia fără Țar, și pe Țar ca un simplu sinecurist al Republicei. Vulgaritatea acestei eventualități, făceă să roșească până și obrajii celor mai mari dușmani ai țarismului. Cei mai tineri însă, proslăveau triumful democrației și cu discreția impusă de starea de asediu, propovăduiau chiar o revoluție la fel și în România.

Pretențiile lor însă erau exagerate, fiindcă în momentul acela, o Românie propriu zisă, nu mai există. Oltenia, Muntenia și Dobrogea, erau ocupate de dușmani, iar fâșia de pământ pe care se refugiase Regele, guvernul, parlamentul și autoritățile cari constituesc suveranitatea unui Stat liber, deși purtă numele de Moldova și pe hartă făceă încă parte din România, erâ inundată de aproape un milion de soldați ruși cari ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

putut-o alipi oricând la Rusia. O revoluție în România în momentul acela, ar fi fost un act de sinistră megalomanie democratică.

Războiul ne scuturase de urechi ca un profesor ce și-ar fi prins elevii cu lecția neînvățată. Idealul nostru de până atunci, fusese să trecem examenele cu intervenția părinților sau rudelor influente. De data asta însă, căzuserăm peste un profesor bătăios care nu vrea să știe de nimeni. Războiul ca războiul!... Au mai mâncat și alte popoare bătaie și n'au dispărut. Ce te faci însă cu revoluția?...

Toto pe care îl vedeam aproape în fiecare zi, mă ținea ca și la București, în curent cu toate noutățile interzise cunoștinței marelui public. De data asta însă, șeful de cabinet al ministrului de interne, nu mi le mai spunea cu precauția destăinuirii unui secret ci cu sinceritatea mărturisirii unei nenorociri fatale. Revoluția rusă dealtfel, desființase toate secretele de Stat. Lumea începuse să știe tot ce se petrece. Măștile începuseră să cadă una după alta. Carnavalul inconștienții durase destul. Mascarada ipocriziei se stingeă în sufletul fiecăruia odată cu lumina ultimului lampion de hârtie multicoloră. Sinceritatea făceă ravagii chiar printre cei cari aveau de mărturisit anume păcate. Iașii păreau o enormă casă de nebuni. Atâta cumințenie numai la balamuc mai puteai găsi!...

Părerea celor în măsură să cunoască adevărata situație, erà că România sărise din lac în puț. Dar puțul erà așà de adânc, că deschizătura ghizdurilor nu mai îmbrățișà decât un pătrat de cer senin, mare cât o față de masă pentru patru persoane.

Orice s'ar fi întâmplat deci; dar la masa asta trebuià să mă ospătez și eu. Nu puteam admite pentru nimic în lume, să fiu sacrificat de dragul unui Țar imbecil, care se aruncase în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apă să scape de înnec un copil sväpăiat, fără să-şi dea seama că el nu ştie să înnoate.

Un tacâm deci, mi-l rezervasem, din oficiu, mie. Dar pentru celelalte trei?...

Nu-mi place vecinătatea oricui. La masă mai ales, când nu pot fi singur, mă enervează tovărăşia necunoscuţilor care mănâncă brânză cu cuţitul, scuipă sâmburii cireşilor din compot în farfurie şi se scarpină după ureche cu furculiţa.

Deocamdată mi-am găsit doi tovarăşi de masă. Unul este, bine înţeles, Tatiana; altul, Nicolaşa. Mai îmi trebuie un al treilea şi în urmă «le Maître d'Hôtel» poate începe să ne servească «menu»-ul.

Vreau să-mi duc însă generozitatea până la capăt. Mă obsedează al patrulea tacâm liber. Dacă ar fi vorba de «marea frescă a Ateneului român», l-aşi lăsà liber până ce s'ar îndurà Dumnezeu să ne dea şi nouă un artist decorator. Dar pe vremurile astea de criză alimentară, e păcat să saturi numai trei flămânzi cu mâncarea rânduită pentru patru inşi.

Pe Toto nu-l chem fiindcă oficialitatea şefului de cabinet ar puteà jignì sentimentele democratice ale lui Nicolaşa şi poate chiar ale Tatianei. La d-l Aivazian, iar nu mă pot gândì fiindcă nu vreau să-l smulg din abondenţa bodegii la «Cocostârcul de aur». Ca să pot încheià dar cu succes ciclul Nibelungilor, trebuie să-l caut pe al treilea la Bucureşti. Primul nume care îmi vine în gând este o Walkirie. Lotty se roagă poate şi astăzi pentru mine la icoana Sfântei Paraschiva şi dacă nemţii nu vor fi reparat încă uzina electrică, probabil că Lotty ţine în fiecare noapte şi candela aprinsă...

Cine o fi stând acum în camera mea? Cine îmi ceteşte cărţile din Bibliotecă?... N'am luat cu mine decât pe Baudelaire,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Laforgue, pe Rimbaud, pe Corbiere și pe Saint-Pol-Roux... Mi-e teamă chiar că din cauza lor, a început să se vorbească de revoluție și la Iași. Poezia nouă e ca dinamita veche. Când crezi că nu mai e bună de nimic atunci face explozie singură. Am lăsat însă pe Villon, pe Ronsard, pe Mallarmé, pe Verlaine, pe Francis Jammes și toate romanele autorilor cu numele legat de câte o casă de nebuni. Pe Lautreamont l-am împrumutat Tatianei să-l cetească. Efectul l-am constatat chiar a doua zi. Tatiana mă sărută acum ca o meduză. Deși foarte personal, sufletul slav se adaptează foarte ușor, oricărei formule de intelectualitate superioară. De când i-am dat să-mi cetească autorii favoriți, Tatiana are aerul că încearcă să mă instruească ea pe mine. Zilele trecute mi-a vorbit de Gerard de Nerval și de Villiers de l'Isle Adam... Pe Aloisius Bertrand l-am dat lui Nicolașa. Poemele lui «Gaspar de la Nuit», cadrează cu firea lui spontană și întunecată ca o sală de spectacol înainte de ridicarea cortinei. Nicolașa însă, este un rus absurd. Principiile lui democratice l-au îngrădit ca pe o vespasiană în paravanul de tinichea atenuat cu afișe de teatru și reclame comerciale. Nu mai admite acum nici aristocrația intelectuală...

Dar mai am la masă un loc liber. Nicolașa de sigur, l-ar rezerva doleanței colective a papagalilor dresați să țipe «Trăească libertatea». Din fundul perspectivei celor 300 km. dela Iași la București, Lotty îmi aruncă par'că o mustrare sfioasă și imensă ca resemnarea Capitalei după ocuparea ei de armata dușmană...

«Nu, dragă Lotty... Nu te-am uitat încă și nici n'am să te uit vreodată. Dar la masă nu trebuie să stai niciodată cu două femei pe cari le-ai avut. Și afară de astea, mi-e teamă că odată ajunsă la Iași, vei cere să mănânci iar usturoiu... Rămâi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la București dar. Am să te regăsesc după ce revoluția rusă și Tatiana și-or spune ultimul lor cuvânt...»

A, da!... Iată și pe al patrulea comesean. L-am găsit. Trebuiă să mă gândesc la el chiar din primul moment. E Laurențiu Blebea, pe care Toto și-a propus să-l aresteze imediat ce-și va vedeà visul cu ochii. E spionul nemților din timpul neutralității noastre. E trădătorul cauzei naționale și al vagoanelor de cereale românești trecute peste Carpați!...

Nu mai păstrez pentru Blebea, în sufletul meu, nici un fel de dragoste, nici măcar reflexul unei linguri de lemn, într'o strachină cu ciorbă de linte. Dar dacă Blebea a reușit să ne înșele pe toți ca să-și poată duce infamia cu succes până la capăt, înseamnă că Blebea este cu adevărat un om mare și merită să stea la masa celor patru. Eu cel puțin îl găsesc în momentul de față, superior nouă tuturor. Eroii lașității conservatoare dela Iași nu se pot compară nici chiar pe departe cu atitudinea eroică a celui ce riscase tot timpul să dispară prin asasinat sau sinucidere. Cei cari tremurau în mână cu telegramele sosite din Rusia, invidiau acum și atitudinea lui Blebea dinaintea declarării de războiu, și soarta lui după problematica încheiere a păcii...

Ofer lui Blebea dar locul de cinste din capul mesei. Știu că masa este patrată și nu are nici un atribut ierarhic. Dar capul mesei va fi acolo unde va sta Blebea. Mă închin înaintea lui ca în fața geniului reprezentativ al unei rasse. Blebea este mai armonic, mai simetric, mai dinamic și mai extatic și decât mine și decât Nicolașa și chiar decât Tatiana — singura femeie până astăzi care m'a obsedat mai mult de trei zile.

*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ruşii au înnebunit deabinele. Dealtfel, fericirile neaşteptate îţi sdruncină totdeauna creierii. Democraţia face ravagii înspăimântătoare. Nu ştiu ce-ar puteă fi în Rusia, unde noul regim a trebuit să niveleze o întreagă serie de clase sociale. La Iaşi însă, deosebirea dintre soldaţi şi ofiţeri a dispărut cu totul. Salutul superiorului s'a redus la o chestie de bună creştere. In primul moment, cocardele roşii apăruseră numai pe pieptul stâng al uniformelor pământii. Cu timpul însă, ele s'au urcat până la şapcă şi în prezent astupă cu totul vechea cocardă ţaristă cu colorile ordinului «Sfântul Gheorghe». Emblema democraţiei li s'a urcat până la creier, ca manifestaţiile unui sifilis în faza terţiară. Cu cât soldatul este mai democrat, cu atât cocarda este mai mare. Unele ating circonferenţa unei străchini cazone. Altele sunt împodobite cu banderole de aceiaş coloare, care atârnă pe uniforme ca dârele de sânge ale unor răni imaginare. Fiecare soldat din armata Rusiei democrate concurează par'că pentru un loc de figurant în opera «Carmen». Cei mai sprinteni îşi iau aere de toreadori. Spiritul de imitaţie al celor mai simpli, îi încadrează în ceata picadorilor, iar cei cari nu pot pricepe încă, ce înseamnă cocarda roşie, îndeplinesc ca şi mai înainte rolul taurilor deşi în majoritatea lor nu sunt decât nişte simpli boi.

Luptele pe front nu-i mai interesează. Dealtfel, bieţii oameni, au poate dreptate. Ce caută ei în România?.,. Cum pot cetăţenii Rusiei democrate să se lupte pentru o ţară oligarhică?... Emisarii de peste Prut, avuseseră grijă să sosească la timp ca să poată strica mecanismul fostelor manechine ţariste. Oratorii dela Iaşi ca şi cei de pe front le explicaseră ce înseamnă un soldat democrat care la urma urmelor, nu erà decât un cetăţean liber şi atâta tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Printre aceştia, cel mai înfocat propagandist erà Nicolae Damianovici!...

Nicolaşa dispăruse pentru câtva timp din Iaşi. D-l Aivazian erà dezolat fiindcă nu ştiu ce pusese tocmai la cale cu cel mai de seamă client al bodegii la «Cocostârcul de aur». Tatiana jură că nu are nici o ştire dela el. Bănuiă însă că trebuie să fie în Rusia unde se pregăteşte temelia lumii noui pe care eu şi confraţii dela ziarul Marelui Cartier nu o puteam pricepe încă. Tatiana însă, vorbià din auzite. Deocamdată n'o interesà decât faptul că răniţii din spital se împuţinaseră şi că alţii noui nu mai soseau de pe front. De câte ori încercam să-i cunosc părerile asupra viitorului, Tatiana îmi da aproape acelaş răspuns. Fiindcă îmi jurase să nu se despartă niciodată de mine, căutà să mă convingă că în Rusia de mâine s'ar puteà trăi mult mai convenabil decât în România betejită de războiu. Nicolaşa aveà relaţii în toate cercurile intelectuale din Petrograd şi Moscova. In felul lui, Nicolaşa erà un om superior care puteà jucà un rol preponderent în noua Rusie, dacă, bine înţeles, s'ar fi lăsat de băutură...

Porumbiţei mele de porţelan începuse să-i crească ghiare de herete!...

Iată-l însă pe Nicolaşa apărând din nou la Iaşi. Fusese la Chişinău unde se pusese de acord cu «tovarăşii» basarabeni, asupra unor anume chestii cari interesau frontul românesc şi chiar dosul frontului dela Siret până la Prut.

Dar Nicolaşa este curat nebun. I s'a urcat şi lui democraţia la creier!... Bine i-a spus Tatiana că o să moară de paralizie!...

*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

E luna Maiu.

La Iaşi, a înflorit par'că amintirea trandafirilor de altădată.

Armata noastră refăcută a început să înlocuească pe front unităţile ruseşti de care comandamentul superior nu mai este sigur. Pe strada Lăpuşneanu trec regimentele de vânători cari au început să pună pe gânduri pe membrii sovietelor ruseşti şi diferiţii comisari ai poporului pripăşiţi şi pe la noi...

Soldaţii cântă din gură şi din frunză. In capela fiecărui, o altă frunză de stejar îi înfrăţeşte par'că, cu pădurile din mijlocul cărora s'au desprins. Cântecul lor răsună mai puternic şi mai departe ca toate discursurile patriotice şi minciunile sentimentale cu cari fuseseră cântaţi prin cărţi, prin ziare, prin întrunirile publice şi prin parlamentele româneşti sau ale diferitelor ţări aliate. Din marşul lor, din chipul lor şi din cântecul lor simplu, sfios şi totuş grav — ca şi clipele acestea în care pornesc spre moarte— simt cum se desprinde imensă şi curată, întreaga jale şi vitejie strămoşească, pe care eu nu le-am cunoscut-o decât din veşnica şi obsedanta lor «frunză-verde».

Cu aceiaş frunză verde prinsă în capelă şi între buze, se duc şi de data asta pe front. Toţi sunt la fel. Par'că toţi n'ar fi decât acelaş ţăran român multiplicat în rândurile regimentului ce par'că nu se mai sfârşeşte.

Redactorii dela ziarul Marelui Cartier au ieşit pe trotuar ca să-i aplaude. Animatorii eroismului pe hârtie îşi anticipau colaborarea cu executanţii operei lor, pe front. Era singura ofensă pe care graţiaţii soartei o puteau aduce condamnaţilor la moarte!...

Eu m'am retras în fundul redacţiei, cu Nicolaşa care a venit să mă vadă. Rusul a văzut scena şi mi-a priceput revolta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aşă e că-i păcat să moară atâta lume?... Trebuie să se sfârşească odată şi cu măcelul ăsta. Noi o să ne facem datoria până la capăt. Rămâne ca şi voi să ne ajutaţi frăţeşte. Noi nu mai luptăm. Nu te luă după informaţiile cartierului. Ăştia nu ştiu nimic. Ruşii nu mai luptă fiindcă n'au pentru ce să mai lupte. Dacă vă simţiţi în stare să luptaţi singuri cu nemţii, brava vouă!... Am s'o văd eu şi p'asta... Nu încercaţi însă marea cu degetul... Hai să dăm mai bine mâna frăţeşte şi să nu lăsăm pe mâine ce putem face astăzi... Dacă am reuşit să scăpăm noi de Ţarul nostru, dar voi de al vostru!... Ce? Crezi că-i mare lucru?... Un simplu păhărel de coniac!... Il dai pe gât dintr'o singură dată... Şi-atâta tot!...

Incerc să-l potolesc. Dar Nicolaşa se aprinde şi mai tare:

— Ascultă-mă pe mine. Să ştii că le vine rândul la toţi. O să se curăţe unul după altul... Ai să vezi că după noi n'au să mai lupte nici nemţii... Noi nu stăm degeaba. Lucrăm vârtos că ne-am legat cu jurământ de moarte. Deviza noastră este: «*Donec totum impleat orbem*». Până ce nu vom cuceri pământul tot, nu ne lăsăm... Să fie al tuturor, nu numai al unora!... Să-l împărţim frăţeşte.... Fiecare cu bucăţica lui... Ce?... Ai ceva de zis?... Fiindcă eşti pus astăzi la adăpost de gloanţele nemţeşti, crezi că n'are să te ajungă mâine ghiara propriilor tăi călăi?... Ce-ai făcut până acum în viaţă?... Ce te-au lăsat să faci, ăi care nu ştiu să facă nimic?... Câine de curte boierească vrei să trăeşti toată viaţa?... Să-ţi fie ruşine!... Ajunge atâta laşitate... Mişcă-te odată şi tu să le spui cine eşti... Nu mai aştepta de geaba că ei n'au să te cunoască niciodată... Hai cu noi... Hai să vezi ce înseamnă să fii om liber, om mare, supraom!...

Nu-i pot răspunde nimic, fiindcă regimentul de vânători a trecut şi colegii au început să intre în redacţie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unul din ei își freacă mâinile de bucurie:

— Grandios spectacol!... N'am ce zice... Hei, d-l Gorski... Vânătorii noștri luptă, nu se încurcă!... Volga d-voastră o fi ea mare, dar prea e plină de nămol!... D-voastră par'că nu aveți sânge în vine... Până să vă hotărîți s'o mișcați din loc, vă dă neamțul mereu peste cap... Dar, ia să vezi cum au să se schimbe acum lucrurile... Așteaptă numai s'ajungă vânătorii noștri pe front!... I-ai văzut?... Oltenii săracii!... Oltul nostru n'are nămol în el... Are amestecat în apă, sânge de roman și dac!...

Nicolașa își clatină capul distrat și crâșnește printre dinți *«donec totum impleat orbem»* în timp ce colegul meu de redacție continuă:

— Am să trag un articol să se ducă pomina!... Dacă nu mi-or da pe «Mihai Viteazu» nici de data asta, să le fie rușine!...

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X

LA INCEPUT ERA CUVÂNTUL...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

TOATĂ lumea şi-a pierdut capul. Sfântul Denis cel puţin rămăsese cu el în palme. Dar sfinţii anonimi dela Iaşi n'avuseseră nici măcar prezenţa de spirit a primului Episcop al Parisului. Capetele noastre se rostogoliseră ca nişte bolovani în prăpastie... Dacă s'ar fi strâns la un loc toate miresele de pe lume, a doua zi după noaptea nunţii, spectacolul ar fi fost probabil, mult mai decent decât al războinicilor dela Iaşi ameninţaţi să-şi piardă în fine şi târzia lor virginătate.

De câteva zile nemţii atacă cu furie frontul de pe Siret. Intenţia duşmanului este să ne întoarcă flancul stâng, să pătrundă în sudul Basarabiei, să ne taie legătura cu Odesa şi să ne prindă ca pe o muscă în palmele Carpaţilor şi Prutului. Nu ştiu cum s'ar puteă operă această mişcare strategică, deşi specialiştii dela ziarul Marelui Cartier ne dau explicaţii suficiente pentru ca articolele noastre să nu pară celor de pe front, anecdote traduse din limba chineză. La Iaşi însă, panica produsă de ofensiva duşmană a luat proporţia holerei la Hamburg sau a cutremurului de pământ dela Messina.

Românii rezistă fiindcă de data asta, întâmplător, au cu ce să reziste. Parte din materialul de războiu trimis din Franţa şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Anglia a sosit la timp pentru a ne puteà fi şi el de folos. Frontul însă nu este ocupat numai de români. Ba ceva mai mult, deşi pe hartă poartă numele de «frontul român» grosul lui este format de ruşi.

De când s'a democratizat însă, armata rusă a devenit mai protocolară ca o recepţie la Palatul de iarnă al fostului Ţar. Nu mai admite decât opt ore de... luptă, pe zi, iar în caz de atac, anunţarea lui cu cel puţin trei zile înainte. Nu mai vorbesc de tratativele cu diferiţii comisari ai poporului şi de dreptul de «veto» al sovietelor care în ultimul timp, s'au îmmulţit în aşà fel, că aproape fiecare soldat rus a devenit o entitate militară, socială şi naţională.

Sub regimul ţarist, ruşii nu se bătuseră fiindcă nu le sosise încă ordinul dela Petrograd. Sub regimul republican, e drept că ordinele soseau zilnic, dar libertatea voinţii individuale trebuià respectată înaintea angajamentelor anterioare, luate fără consultarea şi prealabila aprobare a poporului.

De îndată ce artileria duşmană începeà bombardamentul, trupele ruseşti părăseau poziţiile expuse şi se retrăgeau acolo unde se credeau mai la adăpost. Majoritatea lor însă, întrebuinţà o tactică şi mai savantă. Părăsià armele pur şi simplu şi venià la Iaşi ca să se plângă marelui soviet al armatei de Sud, de mizeriile unor anume generali prea bătrâni, cari nu puteau înţelege rostul unei armate democrate. Până să vină românii să ocupe poziţiile părăsite, nemţii se instalau în ele ca într'un compartiment gol de drum de fier şi cadrilul începeà iar par'că tot cu figura schimbului de... dame.

Şi azi aşà, mâine aşà, până ce într'o bună zi, exasperarea comandanţilor români atinse limita extremă a frăţiei de arme şi câteva compănii româneşti trecură prin mitraliere o întreagă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

divizie rusă, ce fugia de pe front numai cu căruțele de alimente.

De data asta dar, trebuia să ne batem și cu nemții și cu rușii. Rezultatul final nu era greu de ghicit. Frontul românesc nu mai putea rezistă multă vreme. Odată spart însă, ultima fâșie de pământ din România liberă, dispărea și ea... Ce era dar de făcut?...

Noi, ca noi... Făceam parte din cadrele armatei și în ultimul moment, s'ar fi putut găsi în depozitele Iașului câte o uniformă de gradat și pentru civilii mobilizați la ziarul Marelui Cartier. Eventuala noastră situație de prizonieri începuse chiar să ne surâdă. A cădea prizonier nu însemnă numai decât a fi laș. Câți eroi de pe front nu fuseseră făcuți prizonieri fiindcă în toiul luptei își pierduseră revolverul sau întrebuințaseră până chiar și ultimul gionț cu care trebuiau să-și sboare creierii!...

Publiciștii români puteau fi deci mândri că luptaseră până la ultimul strop de cerneală!... Nemții n'aveau decât să vină la Iași. Ne-ar fi găsit pe toți la posturile noastre de onoare, drapați în toga misiunii naționale ca și niște senatori romani, gata să asvârlim cu călimara în cap, primului barbar care ar fi îndrăznit să ne atingă...

Persoana noastră însă nu reprezentă decât o cantitate neglijabilă din prestigiul țării. Dar Parlamentul?... Dar guvernul?... Dar Regele?... Ce era de făcut cu aceste trei elemente constitutive ale suveranității naționale?...

E drept că pentru parlamentari se găsise o soluție mai dinainte. Majoritatea deputaților și senatorilor plecase în concediu nelimitat să-și facă vilegiatura prin Suedia, Norvegia, Danemarca, Anglia și Franța. Mai rămânea deci guvernul și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Regele. Dealtfel, cineva trebuia să mai rămână şi cu noi la Iaşi, până în ultimul moment când avea să se hotărască soarta României ce aşteptă ca şi micul Isaac să fie urcată pe rugul sacrificiului biblic.

In redacţia noastră se vorbia de soluţia dată de unul dintre miniştri. Armata se va retrage de pe front şi va formă în jurul Iaşilor un triunghiu strategic, botezat «Triunghiul morţii». In mijlocul lui, Regele, guvernul şi ultimii demnitari ai Statului, aveau să repete gestul strămoşului Decebal şi al ultimilor ostaşi din Sarmisegetuza, sau — pentru înţelesul celor cari nu cunosc bine istoria neamului — aveau să-şi aştepte sfârşitul ca echipajul unui vapor englez, ce se cufundă cu pavilionul naţional arborat pe puntea de comandă strigând în cor: «*God save the King*».

Noi trebuia să strigăm, bine înţeles «Trăească Regele» şi poate chiar «Trăească România-Mare!...»

Alţii însă, mai în curent cu cele ce se puneau la cale în cercurile conducătoare, afirmau că s'a hotărît retragerea generală peste Prut, peste Nistru, peste Dnipru, peste Don şi peste munţii Caucazi până în Mesopotamia, unde trebuia să facem o joncţiune stragegică cu trupele engleze. Ajunşi pe Tigru şi Eufrat, soldaţii români aveau să-şi croească drum prin Asia-Mică până la Dardanele sau să fie îmbarcaţi în golful Persic, pentru alte fronturi desemnate de comandamentul suprem al armatelor aliate. Lucrul acesta n'ar fi fost imposibil, de oarece aceeaş operaţie militară fusese aplicată şi resturilor armatei sârbeşti cu doi ani în urmă.

Mărturisesc că a doua soluţie mă încântă mai mult decât «Triunghiul morţii». Ea mi-ar fi dat prilejul să călătoresc gratuit în Orientul care mă obseda încă din copilărie şi poate —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cine știe — m'ar fi apropiat de Omer, cu poema pe care aveam de gând s'o scriu după încheierea păcii.

Dar pe semne, scriitorilor români nu le fusese dată încă mângâierea unei opere trăite cu adevărat. Ce scrisesem până atunci, atât eu cât și ceilalți confrați, nu fusese decât minciuni. Minciuna ne îmbătase, minciuna ne adormise, minciuna ne mângâiase în vis și tot minciuna ne deșteptase din somn. Naționalizasem minciuna ca o societate pe acțiuni din care eliminasem încetul cu încetul, întregul capital străin. Adevărul fusese decretat ca dăunător intereselor superioare ale Statului. Și fiindcă Statul se topise ca o lumânare de seu în celula unui condamnat la moarte, unde am fi mai putut regăsi voluptatea adevărului decât pe ruinele Ninivei și Babylonului?...

*

De două zile aștept cu geamantanele făcute, gata să-mi iau adio dela d-l Aivazian, Nicolaşa și Tatiana, la primul ordin de plecare. De două zile, din sufletul meu, ca dintr'un trunchiu de stejar, cresc par'că două crăci în direcții opuse, dar deopotrivă de asemănătoare la coajă și la sevă. Una se îndreaptă peste Prut, spre necunoscut și atâta tot... Alta se îndreaptă peste Siret, spre București și mai departe chiar, spre Olt, spre cuibul copilăriei mele distrus de dușman și spre crucile sărace de lemn cioplit, sub care ai mei se odihnesc de veci, sub cerul și în vecinătatea caselor noastre strămoșești... De două zile aștept cu nerăbdare să-mi cetesc singur sentința expatrierii. Peste Prut sau peste Siret, este acelaș lucru. România nu mai există nici de o parte, nici de alta. Răsfoesc calendarul, mă uit pe hartă și îmi ridic ochii spre cer, doar voiu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puteà găsi undeva un mucenic, un Bethleem sau vreo stea cu care să-mi pot înfrăți lașitatea de a trăi, nu știu unde, pentru ce și pentru cine... De două zile, par'că este noapte continuă...

Iată însă că cineva a aruncat o vorbă în vânt... Și vorba asta nu este mai mare ca un bob de grâu sau de porumb... Și bobul a căzut undeva pe câmp și ca o adevărată minune, a început să încolțească în sufletul celor care până atunci trecuseră cu picioarele peste el...

Victorie!...

Armata română continuă să reziste. Armata dușmană a început să se retragă...

Comunicatele noastre sunt clare. Dar cine mai are încredere în comunicatele dela Iași? Comunicatele dușmane însă, confirmă și ele victoria românească...

Dela începutul războiului, aceasta este prima zi în care lașitatea mea se învestmântă în odăjdii sacerdotale... Aproape nu mi-o mai recunosc. Eu însă, o împiedec să-și arăte mulțimii podoabele ce-ar puteà-o înstrăina de sufletul meu...

Dela începutul războiului, aceasta este prima zi în care mi-e rușine par'că să dau ochi cu lumea!...

*

In bodega la «Cocostârcul de aur» redacția ziarului «România» sărbătorește victoria dela Mărășești.

Intâmplător, colonelul unui regiment rus, care nu fugise încă de pe front, erà văr cu Nicolașa. Asta înseamnă că «doctorul» Gorski — cum îi zic Românii — nu poate lipsì din mijlocul nostru. Tatiana, care m'a căutat acasă, mă găsește la bodegă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Colegii de redacție cari au botezat-o «Rusoaica lui Băleanu» o primesc cu aplauze sgomotoase. Se strigă chiar «Trăească Rusia». Pentru prima dată la Iași apariția unei femei frumoase, atenuează impresia unei acțiuni urâte. Adăugați apoi la frumusețea Tatianei, cantitatea de alcool consumată în proporțiile impuse de natura petrecerii și veți ghici ușor pentru ce simpla prezență a Tatianei, ne răsbuna de trădarea întregii Rusii. O victorie ca cea dela Mărășești nu se puteă sărbători numai cu apă de Timișești. Și românul — iertător din fire — în fața unui pahar cu vin bun, devine mai bun ca însuș Isus Hristos, în fața buretelui muiat în oțet și fiere...

Dar pe Tatiana o desgustă oamenii beți. Pe mine mă tolerează fiindcă nu i-am dat încă ocazia să mă vadă cu limba și picioarele împleticite. Pe Nicolașa însă, nu-l poate suferi. In mijlocul acestor străini cari țin cu tot dinadinsul s'o asocieze bucuriei lor, Tatiana pare oarecum stingherită. Zâmbetul ei purifică par'că atmosfera bodegi ca o ploaie de primăvară...

Imi face semn să plecăm. Eu mă apropii de ea. Privirile tuturor se abat asupra noastră ca o salvă de mitraliere. Românul însă, la beție, este mitocan, nu-și poate ține gura și face glume nesărate. Dela o masă, unul dintre colaboratorii victoriei dela Mărășești, sbiară ca un măgar:

— Bravo Bălene!... Așă lovitură, zic și eu!... Să nu te lași până ce n'ai să ne răsbuni de toate mizeriile rușilor.

Infamia cea mare însă, pornește dela altă masă:

— Și dacă te simți obosit, să ne-o treci și nouă!...

Tresar ca și cum aș fi primit o palmă din senin. Tatiana nu a priceput fraza, dar a înțeles din gestul meu reflex că a fost vorba de ea. Nicolașa a sărit de pe scaun, răsturnând masa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu paharele și sticla plină de vin. Statura lui ne domină pe toți ca un Guliver în țara piticilor.

— Cine a îndrăznit să insulte o femeie rusă?...

Tăcere și lașitate generală!...

Bodega pare mai goală ca o tranșee după bombardamentul artileriei grele. D-l Aivazian a înghețat la tejghea cu ochii țintă la mine. Vinovatul era un locotenent de cavalerie, detașat la cenzură în toiul luptei dela Mărășești. Mă îndrept spre el și îl bat prietenește cu palma pe epoletul erarhiei sale militare.

— D-le locotenent... Cereți-vă scuze imediat sau dacă nu, pregătiți-vă să trageți consecințele cuvintelor pronunțate.

Deși calmă, intervenția mea produce efectul unui gest eroic. Ea se varsă ca un hârdău cu apă rece în capul celor înfierbântați de băutură. Toată lumea s'a trezit par'că la comandă. Disciplina lașității este începutul înțelepciunii omenești. Corul figuranților repetă cu insistență după bagheta capelmaistrului:

— Scuze... scuze... scuze...

Locotenentul se ridică galben și umilit ca o lămâie stoarsă de zeamă, bolborosește câteva cuvinte și așteaptă verdictul. Unul din judecătorii improvizați, îi ordonă:

— Sărută mâna rusoaicei.

Și locotenentul pornește dela masă ca o păpușă automată și execută ordinul în aplauzele asistenței care consideră incidentul închis.

Tatiana a ghicit probabil tot ce nu putuse pricepe în primul moment. Ochii ei mă învălue ca o acoladă regală, cu care se răsplătește un act de eroism pe front. Nicolașa întinde mâna locotenentului care de data asta și-a revenit în fire, se urcă apoi pe o masă și începe să peroreze:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Fraţi români!... Vă zic fraţi, fiindcă abia de azi înainte începem să fim cu adevărat fraţi... Deşi aliaţi pe frontul nostru de luptă comună, gândurile noastre nu s'au contopit niciodată până astăzi şi pumnii noştri n'au ameninţat decât duşmani imaginari... De azi înainte însă, trebuie să ne spunem cuvântul cinstit pe faţă şi adevărata noastră frăţie să înceapă aşa cum stă scris în cărţile sfinte, fiindcă la început erà cuvântul, şi cuvântul erà la Dumnezeu şi Dumnezeu erà cuvântul... Asta înseamnă că Dumnezeu a dat omului cuvântul ca să-şi poată pune în valoare mintea. Cuvintele sunt vehiculele raţiunii, vorbite sau scrise, ele singure ne mută dintr'un loc într'altul, ne multiplică, ne descifrează, ne rezolvă şi ne umanizează... Revoluţia noastră nu este decât opera cuvântului propovăduit sau tipărit. Cine cugetă fără să vorbească, moare înainte de a se fi născut... Să ne spunem dar ce avem de spus fiecare... Să ne amestecăm durerile ca să le putem pierde din urmă... Să ne controlăm odată pentru totdeauna idealurile ca să ne descărcăm sufletele de povara contabilităţii duble... Să ştergem frontierele dintre ţări ca să dispară odată cu ele şi fronturile de luptă... Şi să desfiinţăm toate rafturile naţionale din prăvălia umanităţii... Duşmăniile actuale nu sunt decât iluzii optice... Misterul care ne desparte pe unii de alţii nu este decât efectul lentilelor fumurii prin cari ne privim dela distanţă... Ca să ne dăm seama însă, că toţi oamenii suntem la fel, trebuie să ne apropiem, să ne pipăim, să ne demisterizăm, să ne realizăm, să ne umanizăm!... Rusia vă pune la îndemână de azi înainte materialul necesar să vă puteţi construi şi voi în formule nouă. Rusia vă dă putinţa să eşiţi de sub tutela burgheziei care vă soarbe ca un fitil de lampă cu gaz. Cine-i întreţine flacăra decât voi?... Fitilul uscat nu arde. Se pârleşte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

numai şi îţi gâdilă nările cu mirosul lui de cârpă. Aruncaţi-l dar ca pe o cârpă murdară în lada cu gunoaie, să nu vă mai infecteze sufletul că pe urmă o să fie prea târziu... Datoria voastră, a intelectualilor din România, este să înfiinţaţi şi voi odată un serviciu de ecarisaj social. Luaţi exemplu de la noi. Şi dacă n'aveţi braţe destule, ale noastre vă stau la dispoziţie... Dar, desrobiţi-vă odată, pentru numele lui Dumnezeu!... Deşteptaţi-vă, numerotaţi-vă, valorificaţi-vă, cuceriţi-vă dreptul vostru sub soare, fiindcă soarele adevărat al unui popor, voi sunteţi, intelectualii!... Burghezia nu-i decât un fitil de cârpă murdară... Nu-i mai împrumutaţi lumina soarelui, când ea nu vă răsplăteşte nici măcar cu sclipirea timidă a stelelor anonime din «calea robilor». Până când să vă fie vieaţa o veşnică noapte?... Până când adevărata voastră vieaţă să nu înceapă decât după moarte?... Ce sărbătoriţi voi astăzi?... O victorie militară?... O excrocherie burgheză, nenorociţilor!... Cine s'a bătut la Mărăşeşti?... Cine a învins şi cine puteă să fie învins?... Stăpânii sau slugile?... Hai, spuneţi-mi dacă aveţi curaj... Unde erau stăpânii şi unde erau slugile?... Cine a fugit peste frontieră şi cine a rămas să moară în pragul casei atacată de banditi?... Faceţi-vă singuri dreptate, fiindcă dreptatea stă pe loc totdeauna; nu fuge niciodată. Victoria dela Mărăşeşti este victoria poporului anonim care de azi înainte trebuie să poarte numele celor care au renunţat la el. Slugile au scăpat casa de banditi, slugile trebuie s'o stăpânească de azi înainte... Aşă stă scris la cărţile sfinte, unde vorbeşte cuvântul lui Dumnezeu, nu cuvântul oamenilor... Asta este adevărul, asta este dreptatea şi ăsta este cuvântul lui Dumnezeu... Şi Dumnezeu trebuie să fie singurul nostru cuvânt, fiindcă la început erà cuvântul şi cuvântul erà la Dumnezeu şi Dumnezeu erà...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nicolaşa nu mai poate vorbi. Ultimul cuvânt i se pusese deacurmezişul în beregată ca un os de peşte. Aceiaş impresie însă, o aveam par'că şi cei cari îl ascultaserăm până atunci. După discursul rusului, douăzeci şi trei de guri căscate şi patruzeci şi şase de ochi holbaţi, presăraseră în atmosfera glacială a bodegii, urmele calde încă ale unor explozii de obuze.

Cine avea să-i răspundă? Cine putea să-i răspundă? Cine ştia ce trebuie să-i răspundă?...

Situaţia intelectualilor români era mai penibilă ca a soldaţilor de pe front, prinşi între două focuri. Cel care ar fi luat cuvântul trebuia să interpreteze sentimentul unanim al celor de faţă şi poate chiar şi al celor absenţi. Eroismul acesta însă, nu era prevăzut în reglementul activităţii colaboratorilor externi ai victoriei dela Mărăşeşti. Fiecare ne priveam cu nedumerirea unei regăsiri neaşteptate. Nimeni dintre noi însă, nu ne puteam regăsi ceeace simţeam că pierdusem probabil pentru totdeauna. Curajul cuvântului poate, nu lipsia nimănui dintre noi. Dar cuvintele erau vehiculele raţiunii şi raţiunea noastră, de când se începuse războiul, pierduse obişnuinţa călătoriilor de plăcere!...

Nicolaşa ne înţelege par'că şi ne plânge de milă. Dar Nicolaşa se înşeală. România în momentul acela nu era nici a burghezilor fugiţi peste frontieră, nici a intelectualilor dela Iaşi, nici a soldaţilor anonimi de pe front. Era a celor ce aveau s'o reclame mâine, pe baza hrisovului domnesc în care se da fiecărui ce se cuvine... Dar care dintre noi, în momentul acela puteă să facă pe Nicolaşa să priceapă că palmierii dela Iaşi erau de hârtie vopsită şi că pielea leopardului din bodega la «Cocostârcul de aur» fusese cumpărat de d-l Aivazian dela un armean care fusese prin India?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Totuş, unul din noi, se aventură să şoptească la urechea altuia:

— Hai să-l combatem că rusul ăsta este complet idiot!...

Dar sentimentul siguranţei personale a fiecărui din noi se opuneà net.

— Ce, eşti nebun?... Vrei să ne stâlcească rusul cu pumnii?...

— Hai să zicem atunci ca el...

Siguranţa personală însă, este o stofă cu «double face».

— Atât ne mai trebuie!... Să audă la Cartier numai, şi gata... Ne-a şi dat în consiliul de războiu!...

Locotenentul de cavalerie se sculase dela masă şi dispăruse. Probabil că tot aşà reuşise să se subtilizeze şi de pe front. In războiu, soluţiile ofiţerilor activi sunt incontestabil, mult mai adecuate situaţiei decât soluţiile civililor sau ofiţerilor de rezervă.

Parte din confraţii mei încep să-l imite şi cinci minute mai târziu, nu mai rămânem în bodegă decât eu, Tatiana, Nicolaşa şi d-l Aivazian.

Tatiana mă întreabă cu zâmbetul ei răutăcios.

— Tu nu zici nimic?...

— Ce vrei să zic?... Nicolaşa are dreptate... Cu o singură excepţie însă... La început nu a fost cuvântul, cum scrie la Evanghelia lui Ion... La început a fost laşitatea şi laşitatea a fost la început a lui Dumnezeu, şi pe urmă abià, a fost a omului pe care Dumnezeu l-a făcut după chipul şi asemănarea sa...

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI

MAI TARE CA STANISLAWSKI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

RUŞII s'au hotărît în fine să lupte, dar nu contra duşmanului ci contra aliaţilor cari nu voiau să adere la revoluţie. Duşmanului nu-i puteau pretinde lucrul acesta decât, cel mult, după încheerea păcii. Aliaţilor dela Iaşi însă, le puteau oricând impune voinţa lor, mai ales că românii făcuseră apel la ei, ca la nişte «protectori». O alianţă între un ţânţar şi un armăsar nu erà posibilă nici măcar în fabulă.

Victoria noastră dela Mărăşeşti fusese «Visul unei nopţi de vară». In ultimul moment însă, decorurile fuseseră amestecate şi din pădurea fermecată a lui Shakespeare, ne trezisem în pădurea «Hoţilor» lui Schiller. Ruşii părăsiseră frontul şi se împrăştiaseră prin ţara necotropită încă de duşman, ca să propovăduiască frăţia între oameni şi binefacerile alcoolului de 90 de grade, cu care noul regim democratic voia să egalizeze drepturile omului şi circonvoluţiile creierului.

Parte din ei îşi luaseră concediu nelimitat, lăsaseră în păstrarea primarilor, în schimbul unei «*zapiska*» tunurile şi materialul de răsboiu neîntrebuinţat încă şi trecuseră Prutul în Basarabia unde erà grânarul armatei de Sud şi pragul haosului democratic. Aceştia reprezentau voinţa poporului autentic

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care pontifii dela Petrograd şi Moscova îl scosese de sub robia ţarismului, a cnutului şi a nopţilor polare.

Alţii însă, rămăseseră pe loc. Işi dădeau seama că misiunea lor nu puteà fi complet terminată până ce libertăţile acordate poporului rus, nu s'ar fi revărsat ca nişte râuri de lapte, pe tot cuprinsul pământului frământat de sclavajul social, economic, intelectual şi politic al altor popoare. Erà natural dar, ca opera lor de umanitarism imperativ să înceapă cu România, care erà cea mai aproape şi cea mai potrivită pentru un prim câmp de experimentare. Aceştia erau adevăraţii apostoli ai revoluţiei, erau «poporul ales» din «poporul chemat», erau smântâna laptelui democratic cu care ierarhia roşie atenuà obsesia teroarei albe. Şi aceştia nu voiau pentru nimic în lume să plece din România. Sovietele ruseşti votaseră în unanimitate fericirea poporului român. Protectorii noştri nu ne puteau lăsa în voia soartei ca pe o barcă fără cârmă în voia valurilor. Democraţia rusă nu puteà fi capabilă deasemenea acte de laşitate. Armata rusă care plecase de pe front nu puteà plecà şi din ţară, până ce n'aveà să detroneze pe Rege, să distrugă oligarhia, să proclame înfrăţirea ruşilor cu românii şi pe urmă chiar, înfrăţirea cu duşmanii de pe front, ca să se poată pune odată pentru totdeauna capăt răsboaielor.

Situaţia noastră devenià tot mai critică, din zi în zi. Frontul de luptă îşi pierduse aproape importanţa psihologică. Meridianul militar oscilase după fantezia neprevăzutului, de pe frontieră pe diferitele cursuri de apă, trecuse apoi prin Bucureşti într'o dimineaţă posomorâtă de toamnă şi se fixase după părerea celor dela Marele Cartier, pe Dunăre, Siret şi Carpaţii Moldovei. Acesta erà însă frontul oficial, frontul comunicatelor trimise prin telegrafia fără fir. Dar frontul adevăratei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noastre primejdii se înfipsese ca și cuiul lui Pepelea în inima Iașilor, pe care rușii puseseră stăpânire ca și nemții pe București.

Noutățile zilei nu mai veneau nici de pe Siret, nici din Carpați, ci dela sediul sovietului soldaților ruși de pe frontul de Sud. Dar frontul și sovietul formau una și aceeaș asociație de câțiva dezertori cari își țineau ședințele în sala Circului, de unde apoi, rezoluțiile erau comunicate celor dela Socola. Acolo erau adunate marile depozite de munițiuni cu cari rușii amenințau să arunce Iașii în aer, în cazul când Regele n'ar fi voit să abdice și oligarhia să treacă puterea în mâna poporului suveran.

Generalul șef al armatei rusești ajunsese un fel de «*premier moutardier du Pape*». Rămăsese cu titlul doar și cu apartamentul dela Copou, în care sta închis și păzit de o sotnie de cazaci credincioși, pe cari însă nu știa cât timp o să mai poată conta. Parte din ofițerii ruși, degradați de soldații revoluționari, se oferiseră să facă de gardă la palatul regal din strada Lăpușneanu, probabil pentru a-și răscumpăra vina de a nu fi știut să facă această gardă pe frontul de luptă.

In această atmosferă de enervare și nesiguranță generală, conducătorii poporului român combina în laboratoarele consiliilor de miniștri și Marelui Cartier, tot felul de substanțe imaginare, din cari sperau să scoată într'o bună zi «piatra filozofală» cu care să poată clarifica situația de față. Știința alchimiei evoluase însă. Demagogia roșie nu se mai impresionă de secretele magiilor albe sau negre. Preoții lui Zoroastru și călugării evului mediu nu se mai puteau reîncarna în generalii sau miniștrii vremurilor noastre. Ne trebuià un Pic dela Mirondola care să poată ține piept rușilor cu un nou «*de omni re scibili*».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Soluţia trebuia căutată în altă parte. Eroismul însă n'o putea găsi, fiindcă eroismul este un act spontan şi spontaneitatea exclude matura chibzuinţă. Rămânea laşitatea singură. Dar cum nu pot face elogiul laşităţii, mă voiu mărgini să citez pe Erasm care a scris «Elogiul Nebuniei».

*

De câtva timp, între mine şi Tatiana se dă o luptă surdă, o luptă nemărturisită încă, dar destul de accentuată pentru a ne îndârji deopotrivă şi pe unul şi pe altul. Tatiana este trăsura de unire dintre mine şi Nicolaşa. Amândoi suntem însă ca două cuvinte cari încep şi se sfârşesc cu câte o vocală. Oricum ne-am aranja în frază, unul din noi trebuie să iasă ciuntit. O eliziune este fatală. Una din vocale trebuie să dispară. Care din noi amândoi însă, vom renunţa la ea?

Nicolaşa este sclavul Tatianei care, până la o nouă orientare sentimentală, este şi rămâne sclava mea. Dar Tatiana este admiratoarea concepţiilor politice ale lui Nicolaşa pe cari eu deocamdată nu le pot admite, fiindcă sunt, mai întâiu: român, apoi: mobilizat la ziarul Marelui Cartier al armatei şi în fine: practicant diletant al laşităţii profesionale. Tatiana va decide dar, pe care din noi va trebui să-l sacrifice sau mai bine zis, ce anume sacrificiu îşi va impune singură. In cele două tirizii ale balanţei, atârnă de o parte egoismul sentimental iar de alta, altruismul social. Pe mine Tatiana mă iubeşte. Pe Nicolaşa îl admiră numai... Nu ştiu care va fi sfârşitul dragostei noastre. Ziua de mâine îmi poate aduce surpriza unui cataclism nebănuit. La aceeaş surpriză însă, se poate aştepta şi Nicolaşa. Şansele noastre dar sunt egale, atâta timp cât fiecare din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

asociaţi ne mulţumim cu natura aportului nostru. De îndată însă ce vom încercă să ne amestecăm specialităţile, un desnodământ fatal se poate produce...

Sunt hotărît să grăbesc acest desnodământ, oricare ar fi el. Vreau să ştiu dacă Tatiana pune mai mult preţ pe revendicările sociale cu cari ne terorizează ruşii lui Nicolaşa, decât pe revendicările propriului ei suflet, cu cari mă las să fiu terorizat ca să-i fiu pe plac. Nu-mi acord nici o calitate excepţională dar ochii mei sunt răi de deochi... Pătrund şi răscolesc adânc, tulbură apele liniştite ca helicea unui vapor, răstoarnă pământul înţelenit ca fierul unui plug şi transformă blocul de marmoră inertă, ca dalta unui meşter inspirat. Vreau să ştiu dacă mai pot conta pe ochii mei şi dacă Tatiana mai este sau nu victima lor.

Astăseară ruşii au de gând să hotărască de soarta Regelui şi guvernului nostru. Moţiunea votată astăseară va fi adusă la îndeplinire, dacă va fi nevoie, chiar cu preţul unei vărsări de sânge. Automobilele blindate aşteaptă la Socola, gata să pătrundă în oraş la primul semnal, iar dezertorii de pe front, s'au înarmat cu toţii ca să lupte pentru scăparea poporului român din ghiarele oligarhiei...

Ah!... Frazele astea au început să mă sugrume ca nişte gulere vechi care mi-ar fi rămas strâmte. Adevărul însă, este că la Iaşi de multă vreme încă, nu se mai pot găsi nici gulere, nici fraze nouă. Unele au fost consumate de războiu, altele de revoluţia rusă. Astăseară însă, trebuie să se sfârşească. Trebuie să ştim odată pentru totdeauna, cine sunt stăpânii Iaşilor şi ai fâşiei de pământ strămoşesc ce ne-a mai rămas liber... Noi sau ei?...

După amiază, Tatiana vine ca de obiceiu să mă vadă. O aştept cu rolul învăţat pe din afară de cu noaptea. Sunt hotărît

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să realizez pe rând și cu orice preț, toate lanurile iluștrilor mei predecesori închiși prin diferitele case de nebuni, din țară sau străinătate...

Am să-i propun deci Tatianei un pod peste ocean, o scară până la cer și un voiaj cu aeroplanul în planeta Marte. Dacă Tatiana mă iubește cu adevărat, n'are să-și dea seama că fac pe nebunul și în cazul acesta, Regele și guvernul român, sunt salvați. N'au decât să-și aleagă ce vor: podul, scara sau aeroplanul. Dacă însă Tatiana nu mai vede în mine decât un bărbat la fel cu toți ceilalți, de prisos să mai întrețin relații cu o gâscă pe care într'un moment de miopie sentimentală o luasem drept o porumbiță de porțelan.

Cum însă, lupta se dă între mine și o rusoaică intelectuală care cunoaște reprezentațiile dela «Teatrul Mic» din Moscova, fatal că trebuie să fiu mai tare ca... Stanislawsky. O feerie însă nu o poți pune în scenă cu mijloacele intelectuale și materiale de cari dispun teatrele noastre Naționale. Și feeria pe care o pregătesc Tatianei trebuie să întreacă cu fastul montării, până și fantezia creatoare a celui din urmă Abenseraj al teatrului modern.

Iată dar ce-am imaginat:

Scena reprezintă odaia unui om de geniu, mobilată simplu dar cu gust. Proprietarul sau bine zis, chiriașul ei, sufere din cauza unei intoxicații lente, produsă de lipsa alimentelor, de prea lunga durată a războiului, de revoluția rusă și de alte ingrediente sociale și farmaceutice. Omul de geniu este condamnat să moară din cauza mediocrităților oligarhice, cari l-au îmbrățișat cu atâta dragoste și căldură, că i s'a uscat cerul gurii și mațele i s'au transformat în tromboane muzicale. In actul al doilea, decorul reprezintă o grădină cu plante exotice

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi tot felul de animale pe cari nu le poţi vedeà decât prin atlasele zoologice. Cum acţiunea actului nu se petrece într'o menajerie, şi animalele nu sunt închise în cuşti cu gratii de fier, oligarhia îmbuibată de tot felul de bunătăţi materiale şi avantajii sociale, este ameninţată să fie sfâşiată de animalele flămânzite în timpul actului întâiu. Omul de geniu însă pândeşte din umbra unui sicomor, cu trunchiul căruia a început să se confunde încă dinaintea începutului actului întâiu. Genialitatea nu exclude umanitarismul, resemnarea, mila, inconştienţa şi absenţa totală din cadrul realităţilor posibile. La gestul lui dar, o porumbiţă coboară din văzduh, şi cu ciocul ei de mărgean scoate ochii tutulor fiarelor apocaliptice. «Viţelul de aur» este salvat şi după ce-şi regăseşte poarta, intră triumfător în ograda naţională, recitând ca un şcolar de clasele primare «Fericiţi cei săraci cu duhul»... Actul al treilea se petrece în pragul umanităţii de mâine adică în plin întuneric. Pe scenă nu se zăreşte nimic decât o coroană regală, un fotoliu ministerial, un mandat parlamentar care acoperă cu prestanţa lui, un alt «mandat de aducere», un titlu definitiv al unei societăţi pe acţiuni, un om mascat ţinând în mâna dreaptă un «Vacuum Cleaner» iar în mâna stângă o oală de noapte şi trei abecedare pentru uzul celor trei figuri mai reprezentative din trecutul, prezentul şi viitorul României...

Tatiana intră tocmai când sfârşeam repetiţia generală a feeriei cu care aveam de gând să rezolv problema realităţii dela Iaşi.

Trebuie să fi fost foarte schimbat la faţă de oarece Tatiana, în loc să mă sărute ca de obiceiu, se opreşte nedumerită în prag şi mă întreabă:

— De ce eşti aşà trist Vaniuşca?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum se cunoaşte că Tatiana nu mai aparţine unei ţări monarhice constituţionale!...

— Fiindcă astăzi, ne vedem poate, pentru cea din urmă oară, Tatiana dragă...

Sunt sigur că în clipa aceea chipul meu se şi lipise pe fiinţa Tatianei ca figura lui Hristos pe năframa sfintei Veronica. Chipul fără frază şi fraza fără chip este ca o ramă fără tablou şi un tablou fără semnătură. Tatiana pare mişcată. Ştirea izbucnirii revoluţiei ruseşti n'o impresionase aşà de mult ca eventuala noastră despărţire.

— Cum aşà?... Ce s'a întâmplat?

— Până acum, nimic încă.

— Atunci?...

— Am zis: «poate». Poate că are să se întâmple... Bunăoară la noapte chiar... Şi dacă se va întâmpla, să ştii că numai tu eşti de vină, Tatiana mea dragă!... Tu şi cu Nicolaşa, bine înţeles. Eram sigur c'o să se sfârşească aşà. Voi nu ne pricepeţi pe noi şi noi nu vă pricepem pe voi... Iată adevărul. Ne iubim fără să ne pricepem... Dacă m'ai iubi cu adevărat, ai renunţà la nebuniile tale umanitariste...

Tatiana nu pricepe nimic. Dealtfel nici nu trebuie să priceapă, chiar dela începutul reprezentaţiei, fiindcă o scenă de dragoste trebuie să păstreze decenţa unei progresii aritmetice, nu geometrice. Tatiana nu pricepe nimic fiindcă nu m'a auzit niciodată vorbind aşà de repede şi încâlcit. Pentru prima oară polemizez cu ea pe tema dagostei noastre. Şi frazele de dragoste sunt ca chibriturile de ceară. Nu se sting niciodată singure fiindcă nu sunt fabricate în România, şi dacă nu sufli în ele la timp, îţi ard degetele şi-ţi pătează unghiile...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ii recapitulez principalele pagini din sintaxa dragostei noastre şi-i mai expun încă odată părerile mele asupra analogiei dintre om şi univers, pentru care întrebuinţez expresiile: *microcosm* şi *macrocosm*, ca să o pot impresionă mai puternic.

— Dragă Tatiana, tu ştii că eu nu admit nici progresul nici decadenţa omenirii. Admit numai individul care rămâne acelaş în permanenţă şi care nu urmăreşte decât propriul lui interes, chiar când pretinde că se sacrifică pentru binele altuia. Cu atât mai mult dar, nu pot admite nici teoriile lui Nicolaşa şi ale revoluţionarilor ruşi, mai ales când ne sunt impuse cu forţa. Românii n'au nici un interes să facă revoluţie. S'o ştii dela mine. Ruşii au făcut-o fiindcă le erà necesară. Dar ceeace lor le foloseşte nouă ne vatămă... Românii vor să-şi păstreze oligarhia fiindcă sunt un popor tradiţionalist. Românii au avut totdeauna un stăpân şi nu s'au încântat niciodată de perspectiva unui «sat fără câini». Că stăpânii noştri s'au schimbat dealungul veacurilor, asta e treaba istoricilor şi a fanteziei noastre naţionale. N'o să vă dăm vouă socoteală de ce a fost aşà. Ruşii însă n'au să se «amestece acolo, unde nu le fierbe oala». Noi vrem să ne păstrăm Regele şi guvernul şi suntem gata să-i apărăm până la ultima picătură de sânge. Destul pământ am pierdut până acum... Să ne salvăm cel puţin oamenii cari ni l-ar puteà da înapoi!...

O pun apoi în curent cu tot ce s'a hotărît în cazul unui eventual atac din partea ruşilor.

— Să nu credeţi că n'am aflat toate planurile voastre. Vă cunoaştem tot programul pentru la noapte. Să ştiţi însă că nimeni nu va puteà ieşi din Circ, în cazul când se va votà revoluţia la Iaşi. Şoseaua dela Socola a fost minată în dreptul Abatorului ca să nu poată pătrunde în oraş nici un automobil

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rusesc. Populația a fost înarmată până la ultimul om, iar ofițerii țariști din oraș s'au înrolat în armata română ca simpli soldați și au jurat în fața Mitropolitului că vor ucide fără cruțare pe toți cei cari poartă cocarde roșii. Nu va mai fi deci o luptă pentru triumful democrației ci un adevărat măcel ca în noaptea Sfântului Bartolomeu... Vă convine?... Spune... Vă simțiți destul de tari? Nu vă e teamă de lașitatea celor cari au fugit și de pe front?... Cu ăștia vreți să dați piept la noapte cu noi?... Aoleo!... Și pe urmă cine are să plătească oalele sparte?... Tu... Nicolașa și alți nebuni ca și voi amândoi...

Tatiana s'a făcut albă ca varul. Se uită în tavan ca o brazdă uscată de soare care așteaptă un strop de ploaie din cer și sufletul ei rănit, își sfâșie par'că bandajul cu care doctorul ominție că se vindecă până la noapte.

— Asta e situația adevărată, Tatiana... Iată de ce ți-am spus că ne vedem poate pentru ultima oară... La noapte poate să mor eu... Poate să mori tu... Cum ne-o fi norocul!... Poate chiar să murim și unul și altul... Dar să scăpăm amândoi... asta e greu!...

Tatiana mă întreabă grăbită:

— Ce e de făcut atunci?

Privirile mele o săgetează ca pe Sfântul Sebastian.

— Mă iubești cu adevărat, Tatiana?

Ea nu-mi răspunde. Mă privește numai cu ochii umezi de lacrimi și buzele ei mestecă par'că ultima picătură a paharului cu zeamă de cucută.

— Dacă mă iubești cu adevărat, tu singură poți face la noapte o minune.

— Spune ce trebuie să fac.

— Să găsești pe Nicolașa numaidecât și să-l convingi să renunțe la nebunia plănuită. Pentru rușii dela Iași, cuvântul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Nicolaşa e literă de evanghelie şi textul evangheliei astea, numai tu poţi să-l schimbi, Tatiana...

. . . . . .

. . . . . .

Pe la ora două după miezul nopţii, Nicolaşa, Tatiana şi cu mine, ne întoarcem dela meetingul soldaţilor şi muncitorilor ruşi de pe frontul românesc.

Moţiunea votată, exprimă admiraţia asistenţei pentru Regele erou care luptă alături de soldaţii săi pentru desrobirea pământului strămoşesc, cotropit de duşman. Cât priveşte schimbarea regimului politic din România, ea a fost amânată după victoria definitivă când poporul român va fi liber să hotărască singur de soarta lui.

Nicolaşa ne conduce până în poarta casei. Nu pot ghici pentru ce nu s'a dus ca de obiceiu, la bodega d-lui Aivazian. Tot drumul n'a scos un singur cuvânt. A mârâit numai printre dinţi un cântec aspru şi greu ca de plumb topit. Din când în când a oftat adânc şi tot timpul a mers doi paşi în urma noastră.

Ne despărţim cu gravitatea funebră a martorilor într'un duel în care unul din adversari ar fi fost ucis. Tatiana a intrat în casă. Nicolaşa mă opreşte de mână.

— Să-i mulţumiţi Tatianei şi s'o respectaţi ca pe o sfântă, dobitocilor... Ea v'a scăpat!... Să ştiţi...

*

A doua zi dimineaţă, în faţa uşii noastre, cu preşul făcut pernă sub cap, Nicolaşa dormia ca un câine credincios, pe scândurile goale, dealungul antretului plin de noroi şi igrasie...

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XII

HEROSTRAT LA COȚOFENEȘTI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

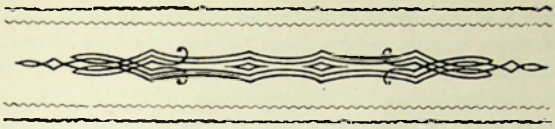

ARDE spitalul dela Coţofeneşti!...

La Cartier, nu se ştie decât că i-a dat foc azi noapte un nebun. Asta înseamnă că până să primim noi ştirea la Iaşi, spitalul trebuie să fi fost distrus complet.

Dispariţia acestei podoabe a «Crucii roşii» mă face să exclam şi eu ca Bossuet la moartea Ducesei de Orleans: «*Madame se meurt... Madame est morte...*»

Toate nenorocirile de pe lume, s'au abătut par'că asupra noastră. Fatalitatea ne urmăreşte cu încăpăţânarea ei de catâr, împrospătată în fiecare zi, nu mai ştiu din ce izvor, cu «apă vie».

Eu care nu mă apropiasem de front nici măcar până la Coţofeneşti, nu puteam aprecia importanţa acestui dezastru. Câţiva ofiţeri în concediu de convalescenţă, îl socoteau chiar, ca o nouă înfrângere a armatei române. Credinţa mea erà însă, că după victoria dela Mărăşeşti, armata noastră nu mai puteà suferì înfrângeri ca cele de pe Jiu, Olt şi Argeş. Pentru mine, adevărul acesta plutià în atmosferă ca un sbor de berze primăvara. Pentru prima oară dela începutul războiului, aveam impresia fermă că ultimele noastre necazuri nu sunt decât preludiul unei soarte mai bune. Nu eram profet şi nici nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marr1901-1932

voiam să fiu, fiindcă profeții de până atunci, își făceau penitența pe treptele castelului dela Canossa. Dar pentru mine, disparația spitalului dela Coțofenești, era un indiciu divin că armata română nu mai avea nevoie de el.

Intâmplarea dealtfel, mă făcu să constat chiar a doua zi, că pe mine presimțirile nu mă înșelaseră niciodată.

Toto, care până atunci fusese veșnic îngrijorat ca și cum răspunderea războiului ar fi dus-o el singur în spinare, mă întâmpină de data asta mai vesel de cum ar fi avut să-mi anunțe o victorie:

— Uf!... Bine că s'a sfârșit și cu porcăria asta!...

— Eram sigur că are să sfârșească... Dealtfel, în afacerea asta, să știi că am lucrat și eu... Nu ți-a spus șeful siguranței?... Deacum încolo, răspund eu de ei...

— De cine vorbești?

— Cum, de cine?... De ruși!...

— Ce are a face rușii cu Coțofeneștii?...

— Cu spitalul care a ars?...

— Bine înțeles! Ăla era spital?...

Și șeful de cabinet al ministrului de interne, odată cu disprețul lui pentru gazetarul prost informat, îmi țipă în urechi un cuvânt internațional, cu care transformă insigna «Crucii roșii» într'un felinar de aceeaș coloare.

— Nu știi c'am prins-o și pe Jenny acolo?... Făcea pe dama de caritate!...

— Ce, ești nebun? Vorbești serios?...

— Dar tu pe ce lume trăești?... Cum?... Tu nu știai ce era la Coțofenești?...

Mărturisesc că până atunci nu știam nimic. Discreția adorabilei mele lașități, mă împiedecă să peregrinez dincolo de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

barierele Iașilor. Nesiguranța zilei de mâine îmi suprimase avântul oricărei curiozități. Mă resemnasem ca un sâmbure de fistic într'o bucată de rahat Hagi-Bekir, veritabil. Tatiana era o adevărată enciclopedie sentimentală, din care puteam să mă instruesc la infinit, fără să mai simt nevoia bibliotecilor străine din dosul frontului. Ba ceva mai mult chiar, trebuie să adaug că până atunci nici nu aflasem de fosta existență a spitalului dela Coțofenești.

Sunt sigur dar, că Toto exagerează ca de obiceiu. Deși pretinde a cunoaște sufletul femeii în diferitele lui ipostaze, prietenul meu confundă totuș, caritatea creștină cu dragostea personală și spiritul de sacrificiu cu darurile benevole. Supărarea lui este pricinuită probabil, numai de prezența amantei sale la Coțofenești și nu de scopul propriu zis al atâtor alte prezențe cu mult mai ilustre decât a d-nei Jenny colonel Vasilescu. Toto este însă un egoist și raționamentul lui este tot atât de meschin ca și al celorlalți favorizați de soartă, cari nu cunoscuseră nici greutățile frontului, nici binefacerile spitalelor din dosul frontului.

Nu știam ce-ar fi putut însemnă pentru Toto un spital în timp de războiu. Eu însă, găseam că între un spital și o femeie, există o mare asemănare. Amândouă te pot vindecă, după cum amândouă te pot omorî. In atmosfera unui spital palpită sufletul colectiv al femeii, cu toate capriciile lui de o clipă, brodate pe canavaua eternului feminin. Un spital fără femei, nu poate fi un spital adevărat. Femeia singură poate încălzi albul rece și unanim al sălilor de spital. Un medic fără o soră de caritate, este un medicament cu dozajul greșit. Primul descoperă și vindecă; a doua inventează și însuflețește...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Erà natural dar ca în spitalul din dosul frontului să se găsească în permanenţă cât mai multe femei, fiindcă în timp de răsboiu sora de caritate singură, îţi poate fi mamă, soră sau înger de pază. Intr'un spital femeia este pâinea de toate zilele a răniţilor de pe front. Şi în timp ce medicul îţi vindecă numai rănile, femeia îţi întregeşte sufletul fărimiţat de durerea rănilor...

De sigur că nebunul care dăduse foc spitalului dela Coţofeneşti, nu fusese niciodată rănit pe front, sau poate că — rănit şi vindecat de medic — înnebunise de dragul femeii care îi veghiase la căpătâiu.

Când o să se afle oare, adevăratul motiv pentru care nebunul dela Coţofeneşti, năzuise să reînvieze în Moldova numele lui Herostrat, pe care cele douăsprezece cetăţi ioniene îl opriseră sub pedeapsă de moarte, să fie transmis generaţiilor viitoare?...

Şi iată cum, actualitatea unui simplu fapt divers, poate servì de trambulină unui ziarist mediocru, pentru a-l aruncà în plină antichitate.

Dar istoria se repetă. Incediul spitalului dela Coţofeneşti reeditează incendiul templului dela Ephez. Acelaş mister le învălue pe amândouă fiindcă şi într'unul şi într'altul, se oficià cultul aceleaşi zeiţe cu nume diferite. «Crucea roşie» modernă şi Diana antică, nu sunt decât paravanul Afroditei hetaire, pe care vulgul nu trebuie s'o cunoască niciodată sub adevăratul ei aspect...

In templul dela Ephez se păstra manuscrisul lui Heraclit care proclamase domnia focului. In spitalul dela Coţofeneşti se vindecau rănile celor atinşi de focul răsboiului. Fatalitatea voise dar, ca tot focul să le purifice şi umanitatea păcatului pentru care erau divinizate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Herostrat dăduse foc templului dela Ephez, fiindcă probabil, lumina candelilor cu ulei de nard, îi desvăluise misterul pe care el — copilul virgin de pe malul Caystrului — nu-l bănuise încă. In Artemision, preoţii zeiţei cu o sută de mamele, adorau după tradiţia egipţiană şi ritul persan, pe zeiţa cu o sută de mii de buze. Şi din toate podoabele templului blestemat, Herostrat nu voise să păstreze neatinse de foc, decât foile de papyrus cu versurile lui Heraclit.

Nu ştiu dacă nebunul dela Coţofeneşti a putut salvă şi el ceva din spitalul distrus de foc. Dar ce putuse oare să vadă el, pe gaura cheii, la lumina electrică pe care medicii şi surorile de caritate ale spitalului, uitaseră s'o stingă, în timpul oficiului?...

Istoria se repetă însă, iar cei cari o scriu ca să fie cetită, o înfrumuseţează ca să fie crezută. Herostrat a fost probabil un nebun, fiindcă un om cuminte s'ar fi angajat ca simplu servitor al templului, iar nebunul dela Coţofeneşti a fost un Herostrat, fiindcă un român adevărat, s'ar fi făcut şi el medic aliat.

Epilogul celor două mistere este iarăş, acelaş. In noaptea când a ars templul dela Ephez, s'a născut Alexandru Macedon. In noaptea când a ars spitalul dela Coţofeneşti, s'a hotărît încheerea armistiţiului pe front...

*

Nu mă înşelasem dar nici de data asta. Incendiul spitalului dela Coţofeneşti erà începutul unei ere noui. Situaţia noastră urma să se schimbe şi pe front şi la Iaşi. Toată lumea erà dealtfel convinsă că răsboiul pe frontul de Răsărit nu mai puteà continuà. După refuzul armatei democratice a Rusiei revoluţionare, de a mai lupta contra imperialismului puterilor centrale,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

armatei române nu-i mai rămânea decât două soluții: să-și ardă drapelele și să se sinucidă în bloc, sau să se facă... soră cu dracul până va trece puntea...

Și puntea ce ni se aruncă de către dușman, era... Basarabia!

Victoria finală trebuia să se decidă pe alte fronturi. Frontul nostru nu mai conta decât ca o filă albă la sfârșitul unui volum. Acțiunea războiului propriu zis, se desfășură în textul filelor precedente. Trebuia să umplem și noi însă cu ceva, această filă albă.

La drept vorbind, Basarabia era tot a noastră. O puteam deci încorpora și pe ea în strofa cântecului nostru războinic: «*Să cucerim ce-avem de cucerit*!...»

N'aveam decât să rezervăm cucerirea Ardealului pentru vremuri mai bune. Deocamdată, visul lui Mihaiu-Viteazu trebuia să-l îndeplinim începând cu Basarabia lui Ștefan cel Mare și sfânt!

Românii de peste Prut ne așteptau. Oligarhia dela Iași îi neliniștea mai puțin ca democrația dela Moscova. Vocea sângelui începuse să capete anume rezonanțe și în Basarabia. Și dacă se vărsase zadarnic atâta sânge românesc în Carpați, de ce nu s'ar fi vărsat cu folos și două trei picături, pe Nistru?...

Aliații noștri din Răsărit ne deschideau singuri perspectiva celei mai nebănuite mărturii de dragoste. Începusem chiar să binecuvântăm revoluția rusă, iar eu personal, începusem să iubesc pe Nicolașa ca pe un adevărat frate basarabean...

Evenimentele se precipitau ca desfășurarea unei serbări naționale, după programul oficial. Guvernele se schimbaseră, unul după altul. Toto nu mai era șef de cabinet. Rămăsese un simplu căpitan de rezervă. In schimb însă, ofițerii de rezervă nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai aveau nici un motiv să-şi înlocuească uniforma militară cu hainele civile. Marele Cartier fusese desfiinţat şi animatorii victoriei finale dela ziarul «România» obţinuseră favoarea să fie trimişi la vatră, ca şi ceilalţi demobilizaţi anonimi. Frontul de luptă dispăruse ca şi meridianul geografic pe care desenatorul uitase să-l tragă şi pe noua hartă. Solemn şi glacial, războiul intrase sub formă de amintire, în arhiva documentelor naţionale.

După armistiţiu, urmă pacea dela Bucureşti şi după pace, primele operaţiuni de contabilitate dublă. Profitul şi pierderea începură să fie apreciate după putinţa sufletească a fiecăruia. Nu se puteă însă cădeă de acord, fiindcă de data asta, diplomele Academiei de înalte studii comerciale, trebuiau liberate de Panteonul patrimoniului nostru naţional.

Pierduserăm Carpaţii şi jumătate din Dobrogea şi câştigasem Basarabia.

Harta ţării se schimbase. Se umflase pe o latură şi se subţiase pe cealaltă. Din forma unei ghete, luase forma unui cimpoiu...

Gheata veche, e drept că fusese purtată cu folos de atâţia inşi!... Cine s'ar fi încumetat însă, să cânte cu acelaş succes din cimpoiul cel nou?... Naţionalul nostru instrument muzical, eră ameninţat să nu-şi găsească cimpoier. Cine dar aveă să cânte «hora unirii» cu fraţii de peste Prut, când fraţii de peste Carpaţi boceau încă la căpătâiul gropilor proaspete?...

Vorbeşti însă de lup şi lupul la poartă!...

Laurenţiu Blebea a sosit la Iaşi. A fugit din Bucureşti fiindcă nu mai puteă suportă atmosfera înnăbuşitoare a pumnului prusac. Fuga lui Blebea eră o întreagă odisee. Dar acî la Iaşi, cel puţin, se puteă respirà în libertate. Revoluţia rusă nu putuse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi decât o floare la ureche pe lângă ocupaţia germană. Ruşii sunt oameni generoşi. Au suflet... şi — vorba d-lui Aivazian — dacă ştii cum să te porţi cu ei, îi bagi în cofă numaidecât. Pe câtă vreme, neamţul e altceva. Par'că are plumb în cap şi asfalt în suflet...

Ca să poată scăpă nespânzurat, Blebea fusese nevoit să joace o mare carte: se prefăcuse că se dă de partea lor, ba ceva mai mult chiar, scrisese câteva articole şi la «Gazeta Bucureştilor». Cum s'a încheiat însă pacea, a şters'o pe furiş. Până ce n'o pleca ultimul soldat neamţ din Bucureşti, nu se mai întoarce înapoi.

Suntem nevoiţi să primim explicaţiile lui Blebea fără nici un comentariu. Prezenţa misiunii militare germane la Iaşi, (care înlocuise misiunea franceză) ne impunea cea mai strictă rezervă de ordin sentimental, chiar faţă de anume compatrioţi ai noştri. Il primim dar din nou în cercul nostru şi după câteva zile, cercul nostru dela Iaşi, se transformă par'că în vechea «gardă a demnităţii naţionale» dela Bucureşti, din timpul neutralităţii.

Părerea tuturor este că nemţii au să fie învinşi. Dela Salonic continuă să vină ştiri tot mai bune, din zi în zi. Se pare că bulgarii nu mai vor să lupte. Nemţii sunt nevoiţi să-i ţină pe front cu mitralierele din spate... Ce invenţie lipsită de imaginaţie mai e şi Istoria asta!... Nu-i decât o veşnică repetire. In Macedonia se petrecea exact acelaş lucru ca şi în Moldova. La fel procedasem şi noi cu ruşii la Mărăşeşti...

Tot aşa de îmbucurătoare sunt şi ştirile de pe marele front din Apus. Noua ofensivă germană asupra Parisului a dat greş. Diviziile Kaizerului s'au împotmolit iar în mlaştinile Marnei. Dela Aeţiu şi până la Foch, câmpiile Catalaunice acordă cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceiaş tradiţională generozitate latină, locuri pentru odihnă veşnică, tuturor turbaţilor de peste Rin.

Incep să mă stimez mai mult decât eram obişnuit să mă cred. Simptomele unei ipertrofii timide, îmi gâdelă discret şi plăcut subconştientul meu de animal raţionabil. Deşi nu mărturisisem încă nimănui lucrul acesta, eram convins că îndreptarea situaţiei noastre, se datoră nebunului care dăduse foc spitalului dela Coţofeneşti. Herostratul nostru naţional, fusese un ispirat al zeilor. Minunea începuse să se vadă cu ochii. Regretam chiar că nu fusesem eu nebunul incendiator. Mi-aş fi legat cel puţin numele de un act eroic. Nebunia şi eroismul trăesc frăţeşte în acelaş compartiment al creierului.

Laşitatea noastră comună, începe să ne pârguească sufletul ca pe nişte struguri. Toată lumea aşteaptă cu nerăbdare începutul culesului. O să fie oare în toamna asta, sau poate...

Blebea nu crede în victoria aliaţilor. O aşteaptă şi el cu nerăbdare, bine înţeles; dar nemţii sunt încă tari. Diviziile retrase de pe frontul răsăritean aveau să strice echilibrul balanţei de pe frontul apusean.

Laurenţiu Blebea locueşte într'o odaie din curtea bisericii Banului, peste drum de Legaţia franceză, instalată în localul Conservatorului. Aci venim zilnic să cetim comunicatele dela Turnul Eifel şi să luăm note după fluctuaţiile frontului. Câţiva dintre noi am făcut cerere la comandatura germană să ni se permită întoarcerea la Bucureşti. Nici unul însă din prietinii lui Blebea, n'am putut obţine cuvenitul «ausweis».

Nicolaşa, care nu mai face parte din nici un soviet, s'a înregimentat cercului nostru. De când s'a proclamat unirea Basarabiei cu Patria-mumă, Nicolae Damianovici Gorski s'a făcut român basarabean. Pentru Blebea mai ales, Nicolaşa are o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marr1901-1932

deosebită stimă. Îi plac argumentările lui spontane și volubilitatea cu care peripateticianizează asupra diferitelor chestii la ordinea zilei. Când îl cauți, Nicolașa e la Blebea acasă. Pe la mine nu mai vine aproape deloc. Rezerva lui, dealtfel, mi-o explic foarte ușor. Odată cu plecarea ultimilor soldați ruși din România, spitalul dela antrepozitele gării s'a desființat și Tatiana s'a mutat la mine. Îi apreciez discreția dar, cu atât mai mult, cu cât Tatiana este hotărîtă să plece cu mine la București. Porumbița mea de porțelan a început chiar să ciripească «Doina Oltului» și «Ce te legeni codrule?»

In ultimul timp, bodega la «Cocostârcul de aur» se transformase într'un restaurant de clasa I. D-l Aivazian avusese dreptate: «Războiul este o afacere ca oricare alta. Depinde cum știi s'o învârtești». Și d-l Aivazian o învârtise mai bine ca noi. Ba ceva mai mult chiar, scăpase și de pușcărie...

Un client cu care se certase la un pahar de vin, îl denunțase că servește la masă, carne de pisică în loc de carne de iepure. Autoritățile ordonaseră o anchetă imediat, se făcuse o descindere la fața locului și cum judecata sub starea de asediu se face altfel de cum stă scris la lege, d-l Aivazian stătuse închis aproape o lună. L-am scăpat însă noi — prietenii și clienții săi statornici. Și «Cocostârcul de aur» și-a întins aripile din nou și a început să sboare odată cu apariția la Iași, a celorlalți tovarăși sosiți în unghi ascuțit din Constantinopol.

De data asta însă, urgia cea mare trecuse și localul născut din nevoile războiului trebuia să corespundă cerințelor vieții normale. D-l Aivazian a mai închiriat dar și prăvălia vecină, a spart zidul și a schimbat odată cu mobilierul și vechiul «menu» din timpul războiului. Acum se servește de toate și la fel pentru toată lumea. Pentru câțiva clienți mai vechi însă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

d-l Aivazian tot mai păstrează câte o surpriză, din când în când.

Într'o seară, proprietarul meu îmi şopteşte discret la ureche:

— Ştii că mi-am asigurat localul pentru o jumătate de milion?

Precauţia asta, mi-ar fi părut foarte naturală, dacă d-l Aivazian, nu m'ar fi impresionat cu aerul său misterios.

— Se vede că nu mai ai ce face cu banii!... Ai început să-i arunci pe gârlă.

— Aşă crezi d-ta?... Va să zică omul trebuie să-şi lase avutul aşă, în voia soartei...

— Dar cine îţi ameninţă avutul, nene?

— Cum cine?... Doamne fereşte de ceasul rău!... Par'că ştie omul ce se poate întâmplă mâine?... Ia gândeşte-te bunăoară... Un foc... N'ai văzut cum a ars spitalul dela Coţofeneşti?...

— Aluia i-a dat foc un nebun.

— Ei, şi?... D-ta crezi că la Iaşi nu sunt nebuni?... Slavă Domnului!... Iaşul e mai mare ca Socola!...

— Atunci, foarte bine ai făcut... Bravo d-tale... In caz de incendiu, pui mâna pe o jumătate de milion.

— Deocamdată, o jumătate... Mă bate însă gândul să-i ridic asigurarea la un milion...

— Şi ce-ai să faci nene cu atâţia bani?...

D-l Aivazian oftează adânc şi mă priveşte cu mila unui părinte pentru un copil tâmpit din naştere.

— E, he!... Ce înseamnă un milion, cucoane, în zilele noastre?... Dar dacă o da Dumnezeu să se întâmple şi minunea asta, să ştii că plec din Iaşi. Mă duc la Constantinopol. Acolo trebuie să fie rost de câştigat parale multe acum... Mie nu-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prea miroase a bine, cu nemții din Balcani... Să știi că la Constantinopol o să vină tot englezii... Și ăia vin cu aur mult, nu glumă!... Ce crezi d-ta c'a fost rubla rusească? Nimica toată... Să poți lucrà însă, numai cu lire sterline și pe urmă, să nu mai superi pe Dumnezeu cu nimic!...

D-l Aivazian îmi face impresia că nu așteaptă decât ocazia binevenită, să poată face pe Herostratul propriului său restaurant. Dealtfel, cum suntem intrați în toamnă, cocostârcii trebuie să fi început să plece spre Constantinopol.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIII

$$Hg\ C^2\ Az + H\ Cl = Hg\ Cl + C^2\ Az\ H$$

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

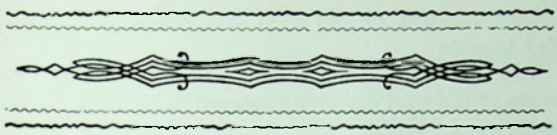

De câteva zile, Dumnezeu ne surâde binevoitor din pervazul ferestrei de cer albastru, pe care toamnane-a lăsat-o deschisă par'că anume, în orizontul fumuriu dinspre miazăzi. Pentru prima dată, dela începutul războiului, briza caldă a Mediteranei ajunge până la Iaşi. In Moldova se fac pregătiri pentru iernat. In Macedonia însă, a început să se împrimăvăreze. Comunicatele oficiale transcriu par'că textul cap. XI din Evanghelia Sfântului Ion, cu învierea lui Lazăr...

Defecţiunea armatei bulgare a deschis drumul aliaţilor noştri spre Dunăre. Trupele germane nu mai opun nici ele rezistenţă. Se retrag în grabă spre Nord şi e foarte probabil că n'au să se oprească decât la ele acasă. Monarhia Austro-Ungară este în plină descompunere. Ungurii au fugit şi ei de pe Piave şi trupele italiene, împănate cu cele câteva divizii franceze, au depăşit vechea frontieră. Situaţia desperată de pe cele două fronturi de luptă secundare, a demoralizat întreaga armată germană. Frontul Apusean a fost străpuns în mai multe locuri şi divinul Wothan a părăsit pământul Franţei şi al Belgiei, pentru a-şi puteà apărà măcar scena teatrului din Bayreuth...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dela Bucureşti, ne vine ştirea că nemţii au început să-şi facă bagajele.

Regret că nu sunt şi eu acolo. Spectacolul trebuie să fie acelaş ca acum doi ani, când începusem să ne facem noi bagajele pentru Iaşi.

Bucuria noastră patinează pe ghiaţa inconştiinţei eroice pe care bunul Dumnezeu ne-o procură în fiecare iarnă, pe lacul din Cişmigiu. Toată lumea patinează la fel. Par'că toţi s'ar fi născut cu câte o pereche de patine în picioare!...

Blebea singur stă pe mal şi priveşte încruntat spectacolul de pe lac. Îi clănţăne dinţii de ger şi nu ştie unde ar puteà găsì o vatră caldă şi prietenoasă. Dragostea noastră nu-l mai mulţumeşte. Ar vrea să plece din Iaşi cu primul tren. Dar trenul acesta întârzie par'că anume, ca să poată plecà cu alţii, nu cu Blebea...

Dezastrul puterilor centrale deşteaptă în sufletul nostru, ecoul suferinţelor aproape uitate... Blebea însă declară că nu vrea să le lase nerăsbunate. Dacă ar puteà plecà la Bucureşti cu un aeroplan, n'ar sta la gânduri un singur moment. Vrea să asiste la ultimele momente ale agoniei germane în teritoriul ocupat şi din inima Ardealului românesc, vrea să smulgă el singur insignele Coroanei Sfântului Ştefan, cu crucea ei strâmbă ca şi judecata anilor de robie.

De data asta însă, e prea târziu. Blebea trebuie să se resemneze. Guvernul care semnase pacea dela Bucureşti a fost schimbat peste zi şi armata română a fost pusă din nou pe picior de răsboiu. Primele detaşamente au şi trecut culmile Carpaţilor moldoveni şi pe pământul Ardealului, fluturau din nou şi pentru totdeauna, colorile sfâşiate acum doi ani dealungul străzii Carol: Roşu, Galben şi Albastru!...

*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In restaurantul la «Cocostârcul de aur» se bea în cinstea primelor noastre victorii în Ardeal.

Foştii mobilizaţi la censură au cerut cu toţii să fie trimişi pe front. Intâlnirea lor cu armatele aliate cari au trecut Dunărea îi obsedează ca vitrina unui magazin cu decoraţii şi alte insigne de nobleţe seculară. Sufletul rezerviştilor români îmbrăcaţi în ştofă de Buhuşi s'a înfrăţit cu sufletul cruciaţilor de altădată, învestmântaţi în fier. Eroismul însă, cere suflet nu haină. Şi suflet, slavă Domnului, avem cât motorul unui automobil de 120 HP. putere!... Dacă ar fi să ni se acorde, ca pe vremea cruciadelor, câte un titlu de nobleţe fiecărui candidat la eroism, pomelnicul nostru ar umple trei almanahuri Gotha. Am puteă bate chiar recordul democraţiei ruseşti...

In veselia noastră unanimă însă «*quelqu'un, troubla la fete*».

Toto apare ca un bolid şi din pragul uşii strigă cât îl ţine gura:

— Aţi aflat noutatea cea mare?... Blebea a fost găsit azi dimineaţă mort, în odaia lui...

Sgomotul încetează ca un cântec de fonograf oprit brusc.

O singură voce se ridică stridentă şi totuş gravă, ca o rachetă luminoasă pe cerul unei nopţi fără lună şi fără stele. E vocea lui Nicolaşa.

— Ha, Ha, Ha!... Ce proastă inspiraţie!... Tocmai acum şi-a ales momentul să moară?... Dobitocul!...

Ştirea adusă de Toto şi replica lui Nicolaşa, se încrucişaseră ca două rapiere pe teren. Impresia primului moment, fusese profanată de inconştienţa unui alcoolic în ultimul grad...

Oricine ar fi putut fi mortul — un spion nedovedit sau o victimă a gurilor rele — noi nu puteam uita că Laurenţiu Blebea, fusese prietenul nostru şi că odată cu moartea lui,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

murea par'că în fiecare din noi, câte o părticică din visul propriei noastre tinereți: Intregirea neamului românesc!...

Visul acesta îl trăiserăm împreună. Unde, cum și când, nu aveà nici o importanță. Elocvența noastră încălzise bronzul statuii lui Mihaiu-Viteazu și cădelnița animatorilor dela ziarul Marelui Cartier, tămăiase cu prisosință și pioasă recunoștință mormintele anonimilor de pe front. Amintirile comune măreau cortegiul funebru al celui plecat din mijlocul nostru, cu fiecare din cei care îl cunoscusem, îl iubisem sau îl urâsem. Moartea lui Blebea ne adună par'că din nou la un loc și fiindcă atâția ani dearândul trăiserăm nedespărțiți, datoria celor care sărbătoream înfăptuirea visului comun, erà să-l urmăm în mormânt sau să-l păstrăm veșnic viu, în sufletele noastre..

Sărbătorirea primelor noastre succese în Ardeal, se schimbase într'un parastas pentru odihna sufletului sbuciumat al primului român ardelean dispărut din mijlocul nostru...

*

Tatiana mă întreabă de ce sunt trist.

— A murit Blebea. L-au găsit azi dimineață mort în odaia lui.

— Știam de aseară... Imi spusese Nicolașa.

Calmul Tatianei, mă împietrește locului. Numele lui Nicolașa, îmi pare de data asta, un leit motiv funebru în intimitatea unei destăinuiri pe cari n'o puteà anticipà decât criminalul adevărat. Incep să bănuesc că moartea lui Blebea nu este lucru curat.

— Dar Nicolașa de unde știà?

— Nu știà c'a murit. Știà numai că are să moară...

— Și cine l-a omorât?... Haide Tatiana, spune-mi adevărat... Tu trebuie să știi tot ce s'a petrecut...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tatiana tace. Își mișcă doar buzele și par'că vorbește cu ea singură.

— Spune-mi Tatiana... Așă e că Blebea a fost asasinat?

— A fost pedepsit numai.

— Și pentru care vină?

— Servise la doi stăpâni deodată și pe amândoi îi înșelase deopotrivă.

— Erà spionul nemților?

— Și al nemților și al Ohraniei rusești.

— De unde știi lucrurile astea?

— Mi le-a spus Nicolașa. Vă trădà și pe voi și pe noi, și pe nemți. Inaintea intrării voastre în războiu, erà în legătură cu amiralul Vâsolkin dela Reni... Ce află dela agenții țariști raportà la Legația germană. In ultimul timp, trimiteà la București note zilnice de ce se petrece la Iași. Fotografià dela fereastră, pe toți cari se duceau la Legația franceză... Știi de ce nu ți-au dat nemții «ausweis» ca să te întorci acasă?... Erai pus și tu pe lista lui Blebea...

Destăinuirile Tatianei mă transformaseră într'o stalactită. Dealungul spinării, simțeam curgând par'că un fluviu care își schimbà tocmai cursul apelor. Bănuelile mele nu merseseră niciodată până acolo. Tatiana însă, vorbià cu limpezimea unei lecturi în limba ei maternă.

— Nicolașa îl descoperise din prima zi. Pândea numai momentul să-l poată pedepsi..

— Va să zică Nicolașa l-a omorît?...

— L-a pedepsit, nu l-a omorît...

— Dar dacă se află? Dacă se dovedește că a fost asasinat?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'ai nici o teamă... Noi nu omorîm cu dovezi... Deaceea a şi întârziat aşà de mult. Dacă nu se stingeà aseară lumina electrică puteà să mai trăească încă.

Perseverenţa Tatianei de a-mi da amănuntele cu linguriţa ca un medicament, mă făcuse să uit aproape numele mortului. De data asta nu mă interesă decât felul morţii lui.

— Ascultă Tatiana. Tu îţi baţi joc de mine... Ce are a face lumina electrică, cu moartea lui Blebea?...

Tatiana zâmbeşte cu buzele împreunate, ca cicatricea unei răni vindecate de mult.

— Crezi c'ai să pricepi dacă am să-ţi spun?

— Spune-mi mai întâiu care a fost rolul tău în această crimă.

— Nici unul.

— De unde ştii atunci aşà de bine, ce s'a petrecut?

— Fiindcă Nicolaşa îmi spune tot ce face... Credeam că ştii lucrul ăsta.

— Ce-i atunci cu lumina electrică?

— Când li s'a stins lumina, Blebea a început să înjure că a rămas pe întuneric. Nicolaşa însă, poartă cu el totdeauna o lumânare sistem Pilau. I-a oferit-o imediat şi s'a grăbit să plece după ce i-a aprins-o. O lumânare sistem Pilau, omoară pe nesimţite şi fără nici o urmă... Un sfert de ceas, ţi-e de ajuns...

— Cum, cum?... Ce fel de lumânare?...

— Pilau... Pi-la-u... N'ai cetit pe Edgard Poe?... Noi cunoaştem reţeta lumânării lui Pilau de acum cinci ani... Stearină 30 de grame, cyanură de mercur 4 grame şi acid clorhydric 3 grame... Ce-ai holbat aşà ochii la mine?... Să nu afle Nicolaşa că ştii şi tu lucrurile astea, că nu-i bine... Mai are preparate încă vreo două duzini...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu, nu... Fii pe pace...

Nicolaşa însă, puteà să mă amenințe şi cu două sute de duzini, că eu tot nu pricepeam nimic din ce-mi spuneà Tatiana. Şi cu toate acestea, ştiam că Blebea fusese găsit mort în patul lui, că uzina electrică nu funcţionase din cauza unui accident de motor şi că azi noapte, Iaşii fusese luminat numai cu lumânări... Cu ce fel de lumânare dar, fusese asasinat Blebea?

Tatiana se aşează la masă şi începe să-mi explice, negru pe alb:

— Vino încoa să înveţi şi tu. Poate ai să ai nevoie vreo dată... Acidul clorhydric se găseşte într'o capilară de stearină curată, care străbate lumănarea paralel cu fitilul. Pe măsură ce lumânarea arde, acidul clorhydric, venind în contact ca cianura de mercur, o transformă în clorură de mercur, iar acidul cyanhidric care se degajează, otrăveşte aerul şi omoară fără deosebire, orice fel de vietate s'ar găsì în odaie: om, câine, pisică, muscă şi chiar păduche de lemn. Dacă vrei să cunoşti şi formula chimică, iat-o:

$$Hg\ C^2\ Az + Cl = Hg\ Cl + C^2\ Az\ H.$$

Ai înţeles?... Operaţia e foarte simplă... Nu lasă nici o urmă şi nu deşteaptă nici o bănuealà. Exact la fel poţi murì de apoplexie sau de ruptura unui anevrism...

*

Pe Laurenţiu Blebea l-am îngropat în «Cimitirul eroilor» unde Statul acordă pământul gratuit. La «Eternitatea» locul costà prea scump şi din cotizaţiile prietinelor nu s'ar fi putut niciodată strânge suma necesară. Nu s'a ţinut nici un discurs

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și în tot Iașii n'am putut găsi o singură floare să-i punem pe mormânt. In schimb însă, i-am făcut o cruce de stejar mai mare și în prima lui noapte subterană, o candelă cel puțin, știm bine că i-a ars la căpătâi. De celelalte nopți nu mai putem răspunde noi, fiindcă mormintele eroilor sunt date în păstrarea unei «societăți» formată din elementele militare, cari nu mai sunt apte pentru front.

Nicolașa l-a condus împreună cu noi până la groapă. Ii eră teamă par'că să nu-i scape din mână. Eu m'am ferit să-i fac vreo aluzie. Deocamdată nu eră potrivit nici locul, nici timpul. Și afară de asta, îmi lipsia poate dinamica eroismului, de a-mi afirmà măcar patriotismul contemplativ. Cu alte cuvinte, îmi lipsià cel mai principal obiect din echipamentul meu sufletesc.

La început, Tatiana trebuie să fi avut o încredere oarbă în mine ca să-mi destăinuească secretul morții lui Blebea. Mai târziu însă, când își dăduse seamă de ușurința cu care vorbise, avusese grijà să mă prevină că Nicolașa mai are încă două duzini de lumânări sistem Pilau. Nicolașa dar va continuà să fie prietenul meu atâta timp cât dragostea Tatianei pentru mine nu-i va devià sufletul și mai ales pumnul cu care mă amenințase acum doi ani...

La întoarcerea noastră spre casă, Toto care a intrat în grațiile noului ministru de interne, îmi comunică un mare secret. Peste trei zile, pleacă primul tren direct la București, cu persoane oficiale și particulari cu trecere la guvern.

—Dacă Toto, ar aveà inteligența mea, iar eu relațiile lui cu lumea oficială, amândoi am ajunge oameni deopotrivă de mari în România de mâine. Probabil însă că Toto îmi va luà înainte de data asta, fiindcă relațiile cu puternicii zilei mențin apele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

totdeauna turburi, ca să nu poată pluti la suprafață decât gunoaiele.

Mă folosesc totuș de cele aflate și încep să-mi pregătesc putința plecării la București cu primul tren direct. E trenul cu care acum câteva zile, visase să plece bietul Blebea!... Regret din suflet schimbarea rolurilor. Martor mi-e bunul Dumnezeu că n'aș fi în stare niciodată să doresc moartea unui prieten, chiar când prietenul meu ar fi dușmanul țării mele. Lașitatea are marele avantaj de a ne umaniză mai repede și mai complet. In privința aceasta, sunt de perfect acord cu Nicolașa și cu idealul democrației rusești. Ne desparte numai o simplă nuanță de interpretare. Nicolașa omorîse; eu iertasem...

La drept vorbind însă, inversarea rolurilor venise la timp. Doi ani, stătusem destul la Iași. Puteam să-mi consider stagiul exilului sfârșit. De acum încolo, începeà exilul lui Blebea. Fiecare la rândul lui...

Bucureștii mă chemau înapoi. Nu știam dacă mă iertase de toate criticile nedrepte făcute la plecare. Dar știam că atâta timp cât o să existe parabola «Fiului risipitor», Bucureștii vor sacrifică totdeauna cu bucurie un miel gras și un butoiaș cu vin vechiu pentru sărbătorirea pocăitului.

Știam că după doi ani de zile, nu voiu găsi nimic schimbat, afară poate, de sufletul câtorva romantici întârziați. Urmele ocupațiunii dușmane nu putuseră schimbà poteca bătătorită, pe care iarna n'o astupă decât până în primele zile ale primăverii. Pictura cubistă din ziua când cetisem ocuparea Bucureștilor de armata mareșalului Mackensen începeà să-și precizeze intențiile, liniile, planurile și colorile ca și o Madonă de Rafael. De data asta începusem să văd Bucureștii, exact ca într'o carte poștală ilustrată...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iată iar Ateneul cu statuele lui meschine şi pretenţioase ca morala din fabula «Broasca şi boul». Iată calea Victoriei demonstrând cu impertinenţa ei savantă, erezia formulei geometrice că drumul cel mai scurt dela un punct la altul, ar fi linia dreaptă. Iată apoi strada Carol cu viziunea ei funebră din ziua în care servise de mauzoleu drapelului nostru naţional şi în fine, iată-mi odaia cu biblioteca şi icoana Sfintei Paraschiva, iată pe Lotty, iată pe Viki, iată-mi sufletul reîntregit ca soarele după o eclipsă totală.

Perspectiva regăsirii Bucureştilor, mă înalţă pe soclul laşităţii mele conştiente, aşà de sus, că aproape încep să-mi pierd noţiunile de adevăr şi frumos. Da, da... Bucureştii sunt cel mai minunat oraş din lume, fiindcă de azi înainte Bucureştii sunt iarăş ai mei!... Bucureştii sunt şi au să rămână veşnic, amanta necredincioasă care te înşeală cu primul venit, dar de care nu te poţi hotărî să te desparţi, fiindcă ţi-a intrat ca o otravă în sânge...

Mă întorc la Bucureşti... Permisul l-am obţinut mai repede decât m'aşi fi aşteptat. Se pare însă că Dumnezeu ne-a identificat — pe toţi animatorii victoriei finale — cu pasările cerului: ne poartă de grijă şi unora şi altora.

Tot cu ajutorul lui, am reuşit să conving pe Tatiana, că deocamdată trebuie să rămâie încă la Iaşi. Va veni la Bucureşti însă, de îndată ce o voiu anunţà. Nicolaşa va veni şi el. Ar puteà găsi loc la un ziar independent, unde ideile democraţiei de peste Nistru, puteau fi îmbrăţişate mai repede chiar ca în ziarele ruseşti.

Sunt mai fericit ca un elev scăpat de examen. N'am luat nici un premiu, fiindcă părerea mea asupra premiaţilor continuă să se bată cap în cap cu a profesorilor şi a Ministerului instrucţiunii publice. Un elev conştient, care învaţă carte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru el și nu pentru bucuria părinților, poate ajunge om mare, chiar când trece clasa cu media la limită. In școală, creerul trebuie menajat. Efortul cel mare se cere după ce intri în viață. Școala este un simplu câmp de antrenament. Pe hipodrom însă, dacă nu știi cum se face o cursă de așteptare, la potou îți ia altul înainte. Acelaș lucru erà să se întâmple cu armata română, dacă nu încheiam la timp pacea dela București. Jockeii din capul plutonului au rămas de data asta în coadă. Eroismul de a fi fost totdeauna în frunte, le-a metamorfozat coroana de lauri într'una de spini!... Până astăzi — mulțumescu-Ți Ție Doamne — n'am luat nici un premiu: nici în școală, nici în literatură. Asta înseamnă că morții n'au ajuns încă să mă priceapă și ca atare, continui să fiu viu. Când cei cari nu mai sunt, încep să priceapă pe cei cari par a mai fi încă, diferența dintre unii și alții se reduce la spațiul de timp ce-i trebuie mortului să fie coborît de pe catafalc, în groapă...

E povestea tragică a tuturor fabricanților noștri de marmeladă națională, politică, socială, economică și artistică.

Consolidarea ruinilor ne preocupă mai mult decât creația edificiilor noui. Ne este teamă să ne atingem de morți, fiindcă, ne dăm seama că nu-i putem înlocui. Ingăduința colectivă dovedește neputința individuală. Greutatea trecutului ne sufocă, contemplarea mizeriei prezente ne mângâie și dispariția noastră fatală ne scapă de rușinea unei existențe pe care nu ne-am putut-o afirma cu nimic.

De azi înainte, întregirea noastră pe harta geografică este sigură. Să dea Dumnezeu ca ea să se poată face și în viața de toate zilele!..

Mi-e teamă însă că vom rămâne mereu aceiași paracliseri ai formulei «Doamne miluește-ne!...» Vom deveni poate cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

timpul chiar preoți și după un stagiu de milogeală evanghelică, vom ajunge Arhierei și poate chiar Apostoli... Vom aștepta zadarnic însă pe Prometeul neamului nostru care să ne dăruească focul propriei noastre existențe fără prealabila învoire a Divului Traian sau a lui Mihaiu-Viteazu!... Mi-e teamă că nu vom ajunge niciodată să înțelegem optimismul unei existențe naționale și vom continuà să ne proslăvim strămoșii cu respectul slugii față de stăpânul bătăios...

Din tot trecutul nostru, nu vom puteà agonisi în suflet decât un maldăr de ruine. Dar ceeace este mai trist, nu le vom puteà păstrà nici pe acestea intacte; fiindcă — spre marea noastră rușine — nu vom fi în stare să clădim pentru ele, nici măcar un Muzeu național. Le vom speculà însă în discursuri, în promisii și în planuri pentru viitor și le vom preamări atâta timp cât ipocrizia, egoismul și rapacitatea celor puternici ni le va flutură prin fața ochilor, învăluite în colorile drapelului național: roșu, galben și albastru...

Virtutea pasivă a propriei noastre admirații, va ucide în noi orice emoție creatoare. Vom clădì atâtea mauzoleuri, că nu vom mai puteà găsì loc pentru un singur Panteon... Și așà mai departe, vom continuà să rămânem în vieață, aceeași elevi premiați în școala României de ieri, până ce vom îmbătrânì pe băncile neamului întregit, fără să putem pricepe tinerețea trecutului învățat pe de rost. Vom papagaliză și noi ce vom auzì dela alții și în mijlocul generației de mâine, vom trăì suspendați în colivia noasră spațioasă, ca o podoabă exotică în casa unui îmbogățit de răsboiu. Dar optimismul și entuziasmul pentru vieața adevărată, al celor câțiva, sunt sigur că vor fi apreciate ca și până mai ieri, tot cu nota «trei la conduită».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce voiu găsi dar la București, după doi ani de umilință națională și completă dezagregare moleculară?...

Să se fi născut oare din el însuș, un al doilea Empedocle și în țara mea?... Intregirea neamului românesc să fi înregit oare și sfera dragostei solare, la care ar trebui să ne încălzim cu toții ca la sânul acestui zeu globular?... Sau poate, pontifii discordiei vor continuà să-i denatureze cultul și pe viitor?... Vom culege și noi, ceva nou cu adevărat din realizarea visului nostru de ieri?... Sau ne vom mulțumì numai cu sandala de aramă a magului de odinioară, scorojită de focul vulcanului Etna?...

In cazul de față, vulcanul Etna poate fi înlocuit cu răsboiul pentru întregirea neamului românesc.

Imi dau seama însă că supozițiile mele mă îndepărtează și mai mult de optimismul existenței pentru care trebuie să pledez de azi înainte.

E timpul dar să proclamăm, cu aroganța omului care vrea să trăească, nu temerile, ci aspirațiile noastre de mâine.

E timpul să ne controlăm viața cu proprii noștri ochi, cu propriile noastre simțuri, cu propriile noastre brațe!... Să ne admirăm strămoșii dar, numai cu intenția hotărîtă de a face și noi ca ei... Din admirația noastră pentru trecut, să ne rezervăm numai decât, o cotă parte și pentru viitor... Cei cari trăesc admirând numai trecutul, dispar fără să poată lăsà după ei ceva demn de admirat... Și să nu uităm că datoria noastră, înainte de toate, este să devenim strămoșii urmașilor nostri de mâine...

E singurul eroism postum al lașității noastre creatoare, conservatoare și perpetuante.

Altminteri, riscăm și noi ca și Laurențiu Blebea, să fim puși în formula chimică: $Hg\ C^2\ Az + H\ Cl = Hg\ Cl + C^2\ Az\ H$...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tatiana mi-a destăinuit că Nicolaşa, mai are încă două duzini de lumânări sistem Pilau. Are dar exact cât i-ar trebui la nevoie, României de mâine, să scape de ploşniţele României de ieri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIV

TRĂIASCĂ ROMÂNIA-MARE

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

LOCOMOTIVA noastră urlă ca un câine la lună plină. Primele macaze ne sgâlțâie ca niște sughițuri nervoase și pe peronul gării de Nord, un grup de prizonieri germani, urează: «*Willkommen in der Heimat*» primilor bucureșteni sosiți dela Iași fără *ausweis*.

Cobor din tren ca și cum m'aș fi întors din vilegiatură. In cele două nopți și două zile de drum, mi-am recapitulat zadarnic episoadele faimoasei «Expediții a celor zece mii» și împreună cu tovarășii de vagon, mi-am pregătit vocea să salut orașul natal: *Talassa*!... *Talassa*!... Scontasem însă o emoție la care probabil, nu aveam nici un drept. Momentul liric mă trădase ca un aliat de ocazie, de care nu mă legă nici o afinitate sufletească. Imi dau seama încă odată mai mult, că eroismul este un fel de articol de lux, pe care nu mi-l pot introduce în suflet, nici măcar prin contrabandă.

Privirile binevoitoare ale curioșilor încep chiar să mă enerveze. Și nu sunt măcar îmbrăcat în uniformă militară!... Cel puțin, i-aș puteă minți că vin de pe front... Dar așă — civil, cu ghete dela misiunea americană, palton cu blană dela Odessa, pălărie dela Herbert James și cravată dela Charvet, nu pot aveà altă scuză, decât aceea poate că n'aș fi român...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Noroc însă că nu mă cunoaşte nimeni şi dela gară până în strada Carol, mă strecor ca chiurasatul «Goeben» printre vasele flotei engleze din Marea Mediterană.

In drum, spre casă, admir arcurile de triumf pe cari inscripţia «Trăiască România-Mare» se repetă ca galoanele de aur ale unui general, ajuns pe culmea erarhiei militare. Noul calificativ al ţării, nu-mi pare deloc exagerat. Dacă nu mă înşel, pe vremea lui Mihaiu-Viteazu, România fusese chiar ceva mai mare!...

In schimb, constat cu bucurie că aspectul oraşului nu s'a schimbat deloc şi că, mai ales toamna, Bucureştii oftează la fel, fie că plecăm noi şi vin nemţii, fie că pleacă nemţii şi venim noi...

In poarta casei, mă opresc o clipă. Sunt mai mult plictisit, decât emoţionat. Mi-am adus aminte că la plecare, Viki îmi dăduse o cruce gamată, pe care îi promisesem c'am s'o păstrez. În clipa aceea însă, cruciuliţa se găsia la gâtul Tatianei... Şi Viki e capabilă să-şi aducă aminte de angajamentul meu solemn...

Ah!... Dacă ar fi fost o şuviţă de păr, aşa cum se obişnueşte în asemenea cazuri, i-aşi fi cântat poate şi eu ca Marcel Legay, la *«Noctambules»*:

«et toujours ma cocarde unique
«Fut cette mêche de cheveux
«Que je serrais d'un poigne nerveux
«Contre mon coeur, sous ma tunique».

Dar în tot timpul războiului, nu purtasem niciodată o tunică militară şi în locul tradiţionalei şuviţe de păr autentic, Viki îşi legase amintirea de un lucru cu totul străin fiinţei sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ciudată împerechiare de lucruri sfinte!.. Lotty îmi ceruse la plecarea mea, icoana Sfintei Paraschiva, iar Viki îmi dăduse o cruce...

Atâta prozelitism, nu cred să fi putut face în strada Carol, nici chiar Apostolul Pavel.

Abia acum, încep să mă neliniștească surprizele reîntoarcerii mele la București. Simt cum emoția revederii celor două femei, începe să fie copleșită de răspunderea vinovatei mele atitudini...

Treptele scării par'că nu se mai sfârșesc... «Mai lungă'mi pare *scara*, acum la întors acasă».

In fața ușii mă opresc să răsuflu. Nu sunt obosit. Dar o ușă în care n'ai mai bătut doi ani de zile, e ca un prieten bolnav de tifos exantematic. Nu știi dacă trebuie să-i dai mâna sau să-i vorbești numai dela distanță.

N'am fost niciodată așa de emoționat. Nu mi-am anunțat sosirea nimănui. Cei cari ar fi putut să m'aștepte, poate nici nu vor să mai știe că exist... Cartea mea de vizită a dispărut de pe ușă. Probabil că în lipsa mea, în dosul geamului cu perdeluțe de mătase verde, se perindaseră alte nume. Dar cel puțin amintirea numelui meu o fi rămas undeva, în această cutie a Pandorei pe care mi-e teamă par'că s'o deschid?...

Lotty și Viki mă cred poate plecat pentru totdeauna. In doi ani de zile, la Iași a murit atâta lume, că cei cari se întorc, par mai repede fantoma celor cari au plecat.

Dar nu cumva mă înșel?... Aceasta să fie oare ușa pe care altădată intram ca ecoul unui acord de violoncel, pe care Mauriciu Pollak îl trimite d-nei Grümberg de pe lumea cealaltă?... Nu știu în care din noi doi, s'a schimbat ceva... Ușa nu mai are clanța de alamă galbenă pe care i-am lăsat-o la plecare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Probabil că nemții o transformaseră în cămăși pentru gloanțele cu cari credeau să ne poată goni și dela Iași. Alama asta însă, ne-a atras cu puterea unui magnet și ne-a adus din nou la București.

Iată-mă dar din nou în fața ușii mele. De data asta o recunosc. Butonul soneriei electrice, îmi sărută degetul arătător ca o buză rece de convalescent...

Din cadrul ușii, o servitoare pe care n'o cunosc, mă măsoară din tălpi până în creștet.

— E cineva acasă?

— Nu e nimeni...

— Unde e cucoana?

— A plecat cu domnul...

— Care domn?

— Domnul doctor...

— Care doctor?

— Bărbatul cucoanei...

Presimțirile nu mă înșelaseră dar. Lotty se mutase în altă parte. Din odaia mea, plecasem cu adevărat pentru totdeauna... Fatalitatea îmi suprimase una din primele revederi pe cari le scontasem neîntrerupt timp de doi ani de zile.

— Nu știi unde s'a mutat chiriașa cea veche?

— Care chiriașe?

— Doamna Grümberg.

— Păi tot doamna Grümberg stă și acum, dar nu-i mai zice așà... s'a măritat cu d-l doctor Hirsch și au plecat amândoi în Germania.

După nedumerirea cu care mă privește servitoarea pricep care trebuie să fi fost propria mea nedumerire. Incerc să mă reculeg, să mă regăsesc, să mă recunosc. Revederea la care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trebuiă să renunț, îmi fusese poate cu mult mai scumpă decât a camerei mele, pe care o bănuisem în primul moment.

Servitoarea mă întreabă cu oarecare temere:

— Dar d-voastră cine sunteți?

A, da!... Uitasem aproape că trebuiam să fiu și eu cineva!... Mi-erà teamă însă că cel care se întoarce, nu mai puteà fi cel care plecase.

— Eu sunt chiriașul cucoanei... Am fost până acum la Iași... Mircea Băleanu.

Servitoarea tresare și îmi țipă în ureche, ca o trompetă militară:

— A!... d-voastră sunteți conașul Mircea?... Bine ați venit!.. Poftiți vă rog... De când v'așteaptă domnișoara!... Toată ziua vorbește de d-voastră... Domnișoara Viki n'a plecat... Nu știați? Așà a lăsat vorbă coniția... Să v'aștepte mai întâiu pe d-voastră și pe urmă să plece și dumneaei...

Viki însă, nu este nici ea acasă.

Apartamentul este aproape gol. Lotty și-a vândut la plecare toate mobilele. N'a mai rămas decât strictul necesar cu care Viki trebuiă să-mi aștepte întoarcerea. Restul are să-l vândă probabil ea, după ce n'am să mai fiu pentru ele decât simpla amintire a unui fost chiriaș...

In odaia mea deocamdată, nu s'a schimbat nimic. Icoana Sfintei Paraschiva mă așteaptă în peretele unde o lăsasem. Surâsul ei însă, are par'că ceva din sensualitatea buzelor cu cari Lotty îi destăinuise la plecare, pentru ce nu mă mai poate aștepta. Și Lotty îi lăsase par'că secretul clipei când sufletul trecutului profan, palpitase pentru prima dată în lumina sfințită a unei candele.

Servitoarea îmi explică, grăbită și guralivă:

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

— In odaia d-voastră a dormit până acum domnișoara Viki. Nu vă lipsește nimic. Lucrurile sunt toate la locul lor, așà după cum le-ați lăsat d-voastră. Domnul doctor a stat la început în odaia domnișoarei, până ce și-a făcut vorba cu coniţa și s'au luat. Seamănă cu d-voastră — bătu-v'ar norocul — ca două picături de apă... Par'că ați fi frați... Imi spuneà mie coniţa, dar tot nu credeam... Și ce-a mai plâns când a plecat!... Il iubește dumneaei pe domnul doctor, nu-i vorbă... dar oricum... Ii vine greu omului să se despartă de ţara lui... Dacă nu-i băteau ai noștri pe nemți, rămâneau cu toții la București, că și domnului doctor, mult îi plăceà la noi... Se vede însă, că așà i-a fost scris coniţei... N'a avut parte de ţara noastră... Dacă au plecat nemții, a trebuit să plece și dumneaei după bărbat. Nu se puteà altfel...

Viki s'a întors din oraș. Aproape n'o mai recunosc. A crescut mare. S'a rotunjit la față și la șolduri. Pulpele i s'au împlinit ca un desen corectat de profesor și sânii au început să-i pună cteze bluza ca două corniţe de miel care suge încă la oaie. I-au dispărut și pistruile de pe obraz și privirile bănuitoare de pe sub gene. Ochii i s'au limpezit ca două mărgele albastre de Murrano iar cârlionții părului par niște mătănii de chihlibar de Buzău.

Viki are șaptesprezece ani și trei luni!...

Exact așà trebuie să fi fost și Lotty pe vremea când erà iubită de Mauriciu Pollak.

Vreau s'o sărut. In lipsa mamă-sei, pe cine oare a-și fi putut sărutà în casa asta, în care trei ani dearândul, nu-mi precupeţise nimeni sărutarea?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Viki însă, mă opreşte revoltată.

— O, o, o!... Ce înseamnă îndrăzneala asta? Ai înnebunit?... Pe toţi v'a zăpăcit, aşă, victoria?...

Nu vedeam nici o legătură între victoria armatei noastre, de data asta asigurată, şi o eventuală înfrângere a mea personală. Refuzul neaşteptat al fetei însă, îmi aduce aminte de îngăduinţa mamei sale.

Incerc să-mi stăpânesc enervarea.

— Nu vrei să te sărut, Viki?

— Să mă săruţi?... Pentru ce să mă săruţi?...

Ingân ruşinat ca un elev prins cu lecţia neînvăţată.

— Fiindcă simt nevoia să sărut pe cineva... Vreau să-mi sărut trecutul... amintirea fericirii mele în casa voastră... Tu nu înţelegi că în clipa asta, trecutul meu eşti tu... tu singură!... Afară de tine, ce-a mai rămas din tot trecutul meu în casa asta?...

Viki îşi pleacă ochii şi nu răspunde.

Eu continui:

— Haide Viki... Vino să te sărut ca un frate mai mare ce-ţi sunt... Tu eşti sora mea cea mai mică şi cuminte, care nu m'ai dat uitării. Tu singură m'ai aşteptat... Tu singură m'ai iubit cu adevărat!...

Viki mă priveşte încruntată:

— Nu este adevărat... Cine ţi-a spus că te-am iubit?...

— Tu singură... Adu-ţi aminte... Ce mi-ai spus şi ce mi-ai dat în noaptea plecării mele la Iaşi?...

— Eu?... Nu-mi aduc aminte...

Incep să înţeleg. Viki încearcă să nu-şi mai aducă aminte nimic din ce s'a hotărît să uite pentru totdeauna. Probabil că Viki a rămas acelaş copil încăpăţânat, care mă urâ la fel ca şi pe vremea când mă spionă prin gaura uşii. Şi Viki are poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dreptate. Domnişoara Grümberg nu mai este copila de cincisprezece ani, pe care o lăsasem la plecarea mea. Acum e fată mare... In primul moment, îmi fusese teamă de amintirea copilei de acum doi ani. Ironia fetelor mari însă, este mai periculoasă decât otrava cuţitelor ruginite. Şi otrava, a început chiar să-şi facă efectul...

E răsbunarea talismanului înstrăinat care îmi purtase noroc în pribegie!...

Din mulţimea învingătorilor ce se întorceau dela Iaşi, eu eram deocamdată primul învins. Şi Viki nu-mi dă nici măcar timpul să mă desmeticesc.

— Ţi-a spus servitoarea că trebuie să te muţi numaidecât? La 15, predau apartamentul proprietarului...

Eram dat afară ca un lucru de prisos. Odaia în care, trei ani dearândul, mirosise a levănţică, începuse acum să pută a acid foenic. Caricatura trecutului îmi schimonosia par'că imagina prezentului, pe care crezusem că-l voi puteà înnodà la infinit de firul solid al Parcei, care până atunci îmi fusese mereu binevoitoare...

Turburarea mea însă nu făceà nici un efect asupra micului meu călău. Viki continuà să-mi cetească sentinţa de moarte:

— Trebuie să-ţi cauţi numaidecât altă odaie în oraş... Grăbeşte-te însă până ce nu se întorc toţi refugiaţii... Să ştii că odăile s'au scumpit grozav de când cu victoria românilor... Cu preţul ăsta, nu mai poţi găsì odaie nici la mahala!...

Imi dau seama că nu mai am ce căutà în casa asta. De data asta, în odaia mea mă simt mai străin ca în prima noapte petrecută în odaia d-lui Aivazian...

Lotty a plecat...

Pe Viki am pierdut-o...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Jenny n'a existat niciodată pentru mine...

Tatiana este încă la Iaşi...

Şi zorii zilei de mâine întârzie par'că, să se arate la orizont...

Eram sigur că dintre învingătorii întorşi la Bucureşti, foarte mulţi n'aveau să se aleagă cu nici un trofeu. Mă îndurerà însă faptul, că tocmai înfrângerea mea personală trebuià să servească de preludiu deziluziei naţionale de mai târziu.

Mă ridic solemn şi plin de mărinimia unui decret regal de graţiare:

— Bine... Plec... Dar să ştii că nu plec până ce nu te sărut, mai întâiu... Lasă-mă să te sărut Viki...

— Fii serios, Mircea...

— Lasă-mă să te sărut scorpie mică...

— Astâmpără-te că ţip... A!... A!... Bestie!... Be... be... Bâ... bâ...

. . . . . .

. . . . . .

— Iartă-mă Viki. Nu fii supărată pe mine... Dar... «*noblesse oblige*»... Tu pe semne, uiţi că eu sunt unul din animatorii victoriei finale!... Atâta lucru măcar, merit şi eu dela tine...

Viki şi-a ascuns capul în pernele patului şi plânge cu hohote ca apa fierbinte dintr'un samovar. Mă apropii de ea şi îi mângâi părul resfirat pe trupul subţire şi delicat, ca un arc în clipa când se îndoaie ca să azvârle săgeata.

Bestia a fost atinsă drept în inimă. Şi bestia rănită, începe să-mi dau seama că sunt eu.

De ce plânge Viki?... De ce plâng femeile când nu-şi pot spune tot ce vor?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aventura mamă-sei o desgustă. Din clipa în care mintea a început să-i lămurească nedumeririle copilăriei, Viki i-a iertat trecutul, dar şi-a rezervat dreptul să-şi hotărască singură viitorul. Probabil că Viki este cea mai tânără adeptă a principiilor lui Wilson... Dacă ar fi să n'o mai vadă pe mamă-sa niciodată şi tot n'ar plecà din ţară. Deocamdată are de gând să se ducă la Galaţi, la un unchiu al ei. Ştie bine că acolo are să moară de urît. Dar nici la Bucureşti nu mai poate rămâne. De când a plecat mamă-sa, nu mai are pe nimeni acì. Pentru ea, mamă-sa este ca şi moartă. Şi din moştenirea părintească, nu vrea să păstreze nimic, nici chiar amintirea fostului chiriaş, care ar putea-o face să roşească...

Ce repede a crescut Viki!... Par'că ar fi România-Mare.

Şi eu, ce repede am îmbătrânit!... Par'că a-şi fi...

Dar nu. Nu, nu... Pune strajă, Doamne gurii mele!...

*

M'am mutat provizoriu la hotel.

Dela fereastră, privesc în piaţa Teatrului Naţional şi în lungul căii Victoriei, ultimele pregătiri pentru primirea Suveranilor, generalului Berthelot, guvernului, armatei române, detaşamentelor aliate şi a primilor eroi sosiţi dela Iaşi cu trenurile speciale.

In clipa asta, Bucureştii par'că e cel mai frumos oraş din lume. Mi-e teamă însă că în capitala României-Mari, podoaba zilelor de mâine, o vor face aceeaşi oameni mici.

Am rămas singur...

Mă mângâi cu iluzia Ceahlăului că ar fi mai mare decât Negoiul sau Caraimanul!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce mic păream la Iași alături de Nicolașa!... Până și Tatiana părea mai mare alături de mine. Și d-l Aivazian, ce sus trebuie să se fi înălțat!... «Cocostârcul de aur» plutește pe deasupra banalului triunghi de cocostârci *tout simplement*!... Laurențiu Blebea doarme în cimitirul eroilor dela Iași, iar Toto Radian și-a asigurat un scaun de deputat în Ardeal. Și Ardealul e plin de mine de cărbuni de fier și de aur!... Din desișul brazilor seculari, surâsul Chanaanului incendiază cu simplul lui miros de rășină, venerabilul suflet al Patriarhilor români!...

De data asta însă, Istoria n'are să se mai repete, fiindcă Istoria adevărată nu-i decât legenda unei realități inexistente. Moise nu va mai muri pe muntele Sinai și pustiul Arabiei nu va mai albi decât oaselor eroilor necesari pentru morala fabulei... Fabula este pâinea de toate zilele a omenirii!... Adevărul displace, desgustă, deprimă, distruge. Adevărul cade totdeauna la fund greu ca plumbul... Minciuna însă, vrăjește, orbește, însufletește, înalță. Minciuna sboară totdeauna pe deasupra ca gunoaele în vânt... Nu ne place adevărul fiindcă prea ne temem de el. Adorăm în schimb minciuna, fiindcă ea nu ne contrazice niciodată...

Și totuș, în România-Mare, ce mic îmi pare că sunt de când am rămas singur...

Viki a plecat la Galați, iar Tatiana îmi scrie că nu mai vine la București. Se întoarce în Rusia cu Nicolașa pe care s'a hotărît să-l ia de bărbat. Și-a dat seama că n'are să poată trăi în România, că dragostea ei dela Iași, n'a fost decât pasiunea unui copil pentru o păpușe nouă și că vieața adevărată nu sunt liniile paralele, ci secantele cari ciopârțesc sfera...

I-am răspuns: «Facă-se voia ta» și atâta tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pumnul lui Nicolaşa nu va mai ameninţă decât fantoma unei amintiri neplăcute şi amintirea trecerii lor prin România, nu va fi decât mirosul greoiu al gunoaielor aprinse în ziua celor patruzeci de mii de sfinţi-mucenici...

Sunt singur.

Lotty par'că îmi bate iar în uşe, îmi deschide fereastra şi mă cheamă să văd ce se petrece în stradă.

Peste tot, nu-i decât: roşu, galben şi albastru!...

Sgomotul mulţimii se ridică în văzduh ca fumul sacrificiului biblic, pe care Dumnezeu îl primeşte în fine, şi din partea poporului român.

Clopotele bisericilor încep să bată cu gravitatea unor sentinţe definitive... Ţignalele gardiştilor le acompaniază cu graţia stridentă a unor intervenţii inutile... Şi bubuitul tunurilor le răspunde la fel ca în ziua când în strada Carol, se sărbătorea falşa noastră victorie de pe Argeş...

De data asta însă, mulţimea nu mai fuge înspăimântată. Balcoanele nu se mai golesc şi ferestrele nu se mai închid. Aeroplanele duşmane nu mai vin să bombardeze Bucureştii.

De data asta, sosesc învingătorii, stăpânii, românii!...

Dintre cei sosiţi cu o clipă mai înainte, fac parte şi EU.

Dar eu, ce-am făcut mai mult decât alţii, ca să-mi pot încadră chipul în aureola de roşu, galben şi albastru ce-mi fluturâ prin faţa ochilor?...

Mulţimea din stradă, m'a exilat par'că în pervazul ferestrei ca pe o cucuvae singuratică, în crăpătura unui zid de biserică incendiată de războiu...

Simt cum încep să mă dizolv în propria mea singurătate ca colorile drapelului naţional după atâtea intemperii. Din mine n'a mai rămas par'că, decât flacăra mincinoasă dela

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rădăcina nucului bătrân, sub care a fost îngropată pe vremuri, o comoară...

Închid fereastra și în patul hotelului în care n'am dormit încă nici o noapte, mă întind rigid și drept ca o linie geometrică.

Ciudată coincidență!... Abia acum îmi dau seama că patul acesta e prea scurt pentru mine. Par'că m'am culcat în patul lui Procust...

Și în timp ce aclamațiile mulțimii din stradă pătrund prin fereastra închisă până în odaia mea, chipul legendarului bandit din vechia Attică se desprinde par'că din penumbra perdelelor și pășește hotărît spre mine.

— Ce vrei ilustre cetățean al României Mari?

— Vreau să te ajustez cu patul în care ai să dormi de azi nainte... Am venit să-ți retez picioarele și capul...!

Martie—Aprilie 1924.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CUPRINSUL

I. SOL, SOL, SOL, MI BEMOL... FA, FA, FA, RE!... pag. 9
II. SECRETELE ŞEFULUI DE CABINET pag. 27
III. CONVERTIREA D-NEI GRUMBERG pag. 45
IV. ARMATA RUSĂ INTRĂ IN ACŢIUNE pag. 63
V. HOTARUL CELOR DOUĂ ŢĂRI pag. 81
VI. BUCUREŞTII, PICTURĂ CUBISTĂ pag. 99
VII. IAŞII, CAPITALA ROMÂNIEI pag. 103
VIII. COCOSTÂRCUL DE AUR ŞI PORUMBIŢA DE PORŢELAN pag. 119
IX. DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEM pag. 135
X. LA INCEPUT ERA CUVÂNTUL... pag. 151
XI. MAI TARE CA STANISLAWSKI pag. 165
XII. HEROSTRAT LA COŢOFENEŞTI pag. 179
XIII. HG C^3 AZ + H CL = HG CL + C^3 AZ H, pag. 193
XIV. TRĂIASCĂ ROMÂNIA-MARE pag. 209

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932